

SODELOVANJE PRVE TANKOVSKKE BRIGADE V OPERACIJI NA TRST

Pred začetkom operacije na Trst so bile sile osi na robu propada. Dolgo pričakovani konec druge svetovne vojne se je v Evropi naglo bližal. Armadna skupina »E« pod poveljstvom generalnega polkovnika von Löhra, ki je bila na jugoslovanskem bojišču, se je povezala z armadno skupino »C« v Italiji in armadno skupino »Jug« v Madžarski.

Dne 9. aprila so začeli zavezniki v Italiji ofenzivo in prebili nemške položaje na gotski liniji. Čez dva dni so prešli zavezniki v zasledovanje sovražnika in se začeli bližati mejam Jugoslavije, Avstrije in Francije.

Na zahodni fronti so po preboju nemških položajev na meji proti Belgiji in Holandiji začeli zasledovati ostanke nemških enot in pričakovali srečanja z enotami Rdeče armade.

Rdeča armada je na vzhodu prišla na široki fronti do reke Odre in usmerila napredovanje proti Berlinu. V Podonavju je zavzela Budimpešto in prodirala proti Dunaju.

Dne 12. aprila je I. armada JA prebila sremsko fronto in v sodelovanju z II. in III. armado začela z zaključnimi operacijami za osvoboditev Slavonije, severne Bosne, Hrvatskega Zagorja in drugih pokrajin.

Kljub katastrofalnemu položaju na vseh frontah so se Nemci trdovratno bojevali na jugoslovanskem bojišču, posebno v coni IV. armade, ki je do 16. aprila prišla do zunanjega pasu sovražnikove utrjene linije Lokve—Kraljevica. Te utrdbe so varovale dostop k Bakarskemu zalivu, Sušaku in Reki, v operativno važnem obmejnem pasu na stari jugoslovansko-italijanski meji.

Dne 14. aprila je IV. armada dobila od generalnega štaba JA nalogo, da začne po končani liško-primorski operaciji s hitrim prodorom v smeri Reka—Trst, da osvobodi Istro in zavzame Trst. Štab armade se je odločil, da usmeri operacijo na Trst v dveh smereh: Sušak—Trst—Gorica in otok Krk—otok Cres—Istra, s tem, da se z desno krilno XLIII. divizijo še pred prihodom glav-

brigade, VII — Bgd, br. reg. 19/3, kut. 323; operativno poročilo štaba 4. tankovskega bataljona št. 19 z dne 15. aprila 1945 štabu 1. tankovske brigade, VII — Bgd, br. reg. 18/3, kut. 323; poročilo štaba 1. tankovske brigade O. št. 274 z dne 16. aprila 1945 štabu IV. armade, VII — Bgd, br. reg. 20/3, kut. 323; pukovnik Nikola Borić, Prva tenkovska brigada u završnim operacijama za oslobodjenje Like, Hrvatskog Primorja i Gorskog Kotara. Od tenka do brigade, str. 83—88.

Tankisti 1. tankovske brigade v Ilirski Bistrici aprila 1945

nine do stare jugoslovansko-italijanske meje prebije skozi sovražnikove položaje v Istro. Položaj ni omogočal IV. armadi izdelati podrobnega načrta. Operacija na Trst je bila samo nadaljevanje liško-primorske operacije, z minimalnimi pripravami, izdelanimi v zaključnih bojih liško-primorske operacije.

IV. armada se je znašla pred težko nalogo. Pred seboj je imela razmeroma sveže enote 97. nemškega armadnega korpusa in težko prehodni teren, ki je v pogledu konfiguracije in komunikacijskih zvez ustrezal Nemcem. V operativnem pogledu je 97. armadni korpus štítil pred enotami JA zaledne enote armade »C«, ki se je umikala iz Italije. Ugoden teren in utrdbe na stari italijansko-jugoslovanski meji so omogočile sovražniku, da je organiziral obrambne položaje na več zaporednih črtah. Glavna obrambna črta »Ingrid« je bila na stari italijansko-jugoslovanski meji. Objekti na položajih so bili napravljeni še pred vojno, Nemci pa so jih še spopolnili. Položaji so bili na liniji Snežnik, Trstenik, Železna vrata, Plešišće, Kliš, Klana, Pikovice, reka Rečina in Sušak. Največje utrdbe je imel sovražnik v rajonu Klana in na višinah vzdolž desnega brega Rečine do Lubana.

Sovražnikova fronta se je raztezala od morja do reke Krke. Fronta ni bila taktično povezana, temveč je imela vrsto utrjenih postojank, ki so zapirale važnejše smeri proti severozahodu. Razvrstitev sovražnikovih sil v cono operacij IV. armade je bila tale:

- v rajonu Učka, Ilirska Bistrica, Klana, Reka je bilo šest nemških, štírtje italijanski in dva ustaška bataljona, polk skrbskega dobrovoljskega korpusa, deli četniške dinarske divizije, na odseku Reka—Lovran pa 40 topov obalne artilerije;

- v rajonu Učka, Piran, Pula je bilo pet nemških in pet italijanskih bataljonov in okrog 50 protiletalskih topov in topov obalne artilerije;

- na otokih Krk, Cres in Lošinj je bilo okrog 1800 mož in 72 topov obalne in protiletalske artilerije in

- v rajonu Milje, Trst, Tržič (Monfalcone), Postojna, Št. Peter na Krasu 188. nemška divizija, nekaj nemških in italijanskih enot, dva polka srbskega dobrovoljskega korpusa in okrog 150 obalnih in protiletalskih artilerijskih topov. V Sloveniji, južno od Save, v rajonih Novo mesto, Ljubljana, Rakek, Kočevje, je bilo 7 policijskih SS bataljonov, SS podoficirska šola, 6 manevrskih bataljonov in 43 čet Rupnikovih domobrancev, v ra-

jonu Gorica, Ajdovščina, Idrija, Tolmin po en SS polk, 24. brigada kraških lovcev, dva nemška bataljona in nekaj manjših italijanskih prostovoljskih enot.

Za prvo etapo armadne operacije so dobile enote IV. armade te naloge: XIII. in XLIII. divizija zavzameta Lokve in Mrzle Vodice; XIX. divizija prebije sovražnikove obrambne položaje na odseku Fužine—Kraljevica; XXVI. divizija osvobodi otok Krk, IX. divizija otoka Cres in Lošinj; XX. divizija varuje desni bok armade in napada proti Ravni gori in reki Kolpi; IV. korpus glavnega štaba Hrvatske varuje zaledje in delno desni bok armade proti dolini Une in Karlovcu ter prevzame položaje XX. divizije v rajonu Ogulin proti Generalskemu Stolu.

Tankovska brigada je morala podpreti enote pehotnih divizij. Občasno je bila v rezervi, da bi se pripravila na akcije in to tam, kjer bo uporaba tankov najbolj smotrna.⁶⁹⁾

REŠKA BITKA

Dne 16. aprila so enote IV. armade prišle pred sovražnikove obrambne položaje na stari italijansko-jugoslovanski meji. Tankovska brigada je bila kot armadna rezerva razporejena takole: 1. in 2. tankovski bataljon in protitankovski divizion v rajonu Josipdol, 3. tankovski bataljon v rajonu Brlog, 4. tankovski bataljon je z enotami XIX. divizije zasledoval sovražnika in prodiral proti Reki, inženirski bataljon v rajonu Bribir, štab brigade s prištavnimi enotami v Otočcu, del sanitetne čete z ranjenci v Novem, intendantura pa v Crikvenici. Brigadna mehanična delavnica je bila razdeljena po skupinah, del sanitetne čete po ekipah, del spremljevalne čete brigade pa po bataljoni.

Vzdolž morske obale na levem armadnem krilu proti Crikvenici—Kraljevici—Reki je bila XIX. divizija, desno od nje XIII. in XLIII. divizija XI. korpusa v smeri Vodice—Klana, na desnem armadnem krilu pa XX. divizija v smeri Delnice—Čabar—Prezid.⁷⁰⁾

4. tankovski bataljon je štab tankovske brigade dodelil 17. aprila 6. brigadi XIX. divizije z nalogo, da jo podpre pri napa-

⁶⁹⁾ Oslobojilački rat naroda Jugoslavije.

⁷⁰⁾ Obvestilo štaba 1. tankovske brigade št. 4/45 z dne 16. aprila 1945 načelniku štaba IV. armade, VII — Bgd, br. reg. 22/3, kut. 323.

Sodnijska palača v Trstu (Coroneo) maja 1945

du na Medvedjak. Po izvršitvi te naloge je sodeloval 18. aprila pri zavzetju vasi Praputnjak, 19. aprila pa je bil dodeljen 14. brigadi XIX. divizije, s katero je po nekaj zaporednih napadih zavzel vasi Krasico, Škrljevo in Kukljanovo. Naslednjega dne je s 5. brigado XIX. divizije napadal na Veternici, Orlacu in Kljunu, popoldne pa usmeril napad po levem bregu Rečine proti Trsatu in Sušaku. Zaradi hudega odpora sovražnika s Trsata sta pehotna brigada in tankovski bataljon ponovno napadla pozno ponoči. Boji so trajali vso noč. V pouličnih bojih tanki niso mogli povsem sodelovati zaradi močne protitankovske obrambe. Nemci so uporabljali ročne tankovske bombe in steklenice z vnetljivo snovjo. Zato je pri čiščenju poslopij sodelovala pehota, tanki pa so jo podpirali v primerni razdalji. Dne 21. aprila je 4. tankovski bataljon sodeloval s 5. in 12. brigado XXVI. divizije v pouličnih bojih na Sušaku, ki je bil ta dan tudi zavzet. S tem so prišle enote XXVI. divizije na staro italijansko-jugoslovansko mejo in do začetnih obrambnih položajev 97. nemškega armadnega korpusa. Po osvoboditvi Sušaka je 4. tankovski bataljon v bližini mesta čakal na nove naloge.

Dne 18. aprila je 1. tankovski bataljon, okrepljen z enotami 2. tankovskega bataljona odrinil iz Josipdola v rajon Lokve—Mrzle Vodice v pomoč enotam XIII. divizije. Naslednjega dne je sodeloval kot enota za neposredno podporo pehote v bojih v smeri Kamenjak—Jasvina. Po končanem boju je 1. tankovski bataljon skupno s pehoto zasledoval sovražnika v smeri Kamenjak—Pothum, kjer se je ustavil pred položaji, ki jih je sovražnik že vnaprej zasedel.

Dne 20. aprila se je 1. tankovski bataljon z enotami 6. brigade XIX. divizije boril na zelo težavnem terenu in zavzel Pothum, 2. tankovski bataljon pa je podprl 1. brigado XIII. divizije pri zavzetju Potkilavca. Zgodaj popoldne so naše sile zavzele Jelenje in Potkilavac. Da bi zaustavili prodiranje naših enot, so Nemci rušili ceste in objekte, kar nam je otežkočalo oskrbovanje. Tu so Nemci prvič uporabili električne mine, težke okrog 25 kg, napolnjene s tekočim eksplozivom, katerega učinek je bil močnejši od klasičnega eksploziva (trotila).

Z zavzetjem Sušaka so enote XIX. divizije prišle do stare jugoslovansko-italijanske meje na reko Rečino. Desni breg Rečine so zasedli Nemci. Tu se je začel njihov obrambni sistem. Štab XIX. divizije se je odločil, da bo pustil tri manjše skupine, glavnino divizije pa je poslal k vasi Jelenje, da bi obšla kanjonski del Rečine in napadla sovražnika z boka. Za to nalogo so pregrupirali sile. V teh akcijah je bil v pomoč XIX. diviziji dodeljen 1. tankovski bataljon. Teren je bil neprimeren za manever tankov, zato je bataljon deloval na komunikaciji od vasi Jelenje prek Zoretiča in Sarošanov v smeri Sv. Mateja, manjši del enot pa na komunikaciji od vasi Jelenje prek Ločuća proti Klani. Mostovi so bili v obeh smereh porušeni, poti pa minirane. Dne 26. aprila je XIX. divizija zavzela Luban, nakar jih je ustavil sovražnik s položajev na kotah 462, 514 in 574. Inženirski bataljon 1. tankovske brigade je v noči od 26. na 27. april postavil most na Rečini pri Berneličih, prek katerega so se tanki premaknili na desno stran Rečine in začeli boj za koto 514. Ta je trajal ves dan, toda kote ni bilo mogoče zavzeti. V noči od 27. na 28. april so bili tanki poslani zopet v Jelenje. Naslednjega dne je bil postavljen nov most čez Rečino. V boj so bile poslane vse enote 1. tankovskega bataljona v dveh smereh. Desna smer je napadla proti koti 514, leva pa koto 564. V vsaki je bila po ena tankovska četa. Pehoti in tankovski četi na levi strani smeri, v

Proslava 1. tankovske in garibaldinske brigade v Trstu maja 1945 (na sliki občinska zgradba na Velikem trgu — Piazza Unità)

kateri so napadali, je uspelo priti pod koto 462, toda sovražnik je uničil tank in četa, ki ga je spremljala, se je v mraku umaknila. Pehota je nekajkrat sama napadla koto 362. Ker je ni mogla zavzeti, je bil napad ustavljen. Na desni strani je napad uspel, koto 514 je bila zavzeta, tanki pa so prodrli do vasi Lučiče in jo zavzeli. Na poti so naleteli na zakopane lesene in železne stebre in protitankovska minska polja. Za odstranitev le-teh je bila določena pionirska četa iz inženirskega bataljona. Ta je z razstrelivom porušila steber in očistila cesto min. Delali so pod zaščito tankov. Po odstranitvi ovir so tanki odpeljali v smeri Sarošani. Ob napadu na Sarošane je sovražnik prešel v protinapad in odbil pehoto. Štirje tanki, ki so pomagali pehoti, so se spustili prek težko prehodnega terena proti vasi in se ob protinapadu sovražnika zaradi velikega naklona niso mogli vrniti, pa so tako ostali med vasema Lučiči in Sarošani. Končno je bil sovražnik odbit, napad na Sorošane pa ponovljen.

Dne 18. aprila je 2. tankovski bataljon s 1. tankovskim bataljonom odšel iz Josipdola v Lokve in Mrzle Vodice. Čez dva dni je sodeloval v bojih za Pothum, Potkilavac, Jelenje in Kilavac, kjer je skupno s 1. tankovskim bataljonom podprl v akciji 1. brigado XIII. divizije in 6. brigado XIX. divizije. Dne 21. aprila je bataljon odšel v rajon Guslar in prek širokega Rta v pomoč 3. brigadi XIII. divizije za napad na Klano. Naslednjega dne je zavzel s pehoto Klano in prišel na koto 663 in Kukulj. Popoldne je sovražnik izvedel protinapad na Klano in prisilil naše enote k umiku na zahodno pobočje širokega Rta. V Klani sami so divjali srditi boji. Ob protinapadu sovražnika je bila v njej tankovska četa, ki se je oskrbovala s strelivom in gorivom. Ta se je kmalu umaknila, izgubila en tank, drugi pa je bil poškodovan. Dne 22. aprila je sovražnik Klano v celoti zavzel, toda nadaljnji prodor so mu onemogočile enote XIII. divizije. Drugi tankovski bataljon pa je tega dne odšel v Potkilavac na počitek.

Dne 23. aprila je XIII. divizijo na položajih pri Klani zamenjala XXVI. divizija in 24. aprila skušala Klano ponovno zavzeti. Pri napadu je sodeloval tudi 3. tankovski bataljon. Divizija in tankovski bataljon sta napadla večkrat, vendar brez uspeha.⁷¹⁾

⁷¹⁾ Povelje komande tankovskih in motoriziranih enot IV. armade pov. št. 18 z dne 25. aprila 1945 štabu 1. tankovske brigade, VII — Bgd, br. reg. 5/4, kut. 323; operativno poročilo štaba 1. tankovskega bataljona št. 104 z dne 24. aprila 1945 štabu 1. tankovske brigade, VII — Bgd, br. reg. 39/3, kut. 323; povelje štaba 1. tankovske brigade O. št. 347 z dne 26. aprila 1945, VII — Bgd, br. reg. 7/4.

Od 21. aprila do konca meseca so se razvijali na položajih Snežnik—Klana—Reka trdi boji. Tankovska brigada je podpirala akcije pehote z bataljoni, ki so bili dodeljeni pehotnim divizijam, divizije pa so tanke dodeljevale brigadam, ki so z njihovo pomočjo napadale določene objekte. Zaradi težko prehodnega terena so posamezne naloge izvrševale manjše enote, tankovske čete ali vodi. Planinski teren je onemogočal manevriranje tankov zunaj cest in poti. V takih okoliščinah so tanki v sodelovanju s pehoto in pionirskimi skupinami uničevali bunkerje in druge objekte s streljanjem iz neposredne bližine in s tem omogočali napade pehote.

Protitankovski divizion tankovske brigade, ki je bil formiran po osvoboditvi Otočca, ni sodeloval v bojih kot celota, temveč s posameznimi topovi v tankovskih bataljoni. Ti so podprli v akcijah tanke s tem, da so iz ustreznih položajev uničevali cilje z neposrednim streljanjem. Podobne naloge so izvrševali tudi oklopni avtomobili, dodeljeni tankom. Ta artilerija, dodana tankom, oklopni avtomobili in formacijska artilerija, je dopolnjevala borbeno moč tankov. Močnejših bunkerjev tanki s svojimi topovi niso mogli uničiti, zato je bila pomoč spremljajoče artilerije in oklopnih avtomobilov nujna.

Enote inženirskega bataljona tankovske brigade so bile razvrščene po tankovskih bataljoni, odvisno od zemljišča, na katerem so tanki operirali. Inženirske enote so izvrševale dve nalogi: popravilo prehodov, ki jih je sovražnik prepredel z ovirami, in popravilo cest, ki so jih Nemci pri umiku načrtno rušili.

OBHODNI MANEVR IN PRODOR V SOVRAŽNIKOVO ZALEDJE

Boji za Klano in vztrajnost sovražnika na vsej fronti vzdolž reke Rečine so pokazali, da razpolaga sovražnik z močnimi silami in da se na teh položajih ne brani samo slučajno. V prejšnjih bojih v rajonu Klana se je predvidevalo, da razpolagajo Nemci z 903. polkom in 3. bataljonom 15. SS polka. Po dobljenih podatkih pa je sodelovala na tem odseku vsa 188. divizija. Ker so Nemci angažirali na reški fronti ves 97. korpus, je štab IV. armade uvidel, da mislijo dobro utrjene položaje od Snežnika do morja vztrajno braniti. Ti položaji so omogočali sovražniku, da

Prva tankovska brigada v Trstu (ulica Corso) maja 1945. Levo kolona »stuartov«, desno izvidniški avto scoutcart

brani Istro, Trst in zvezo Trsta z Italijo in Ljubljansko kotlino. Tu je zbral sovražnik vse pomembne enote, ki jih je imel prej v Istri in Slovenskem primorju.

V takih razmerah je terjal preboj reške fronte mnogo časa in veliko žrtev. Zato je bilo potrebno sovražnika obkoliti, za kar so bile dane potrebne okoliščine: XX. divizija je bila ob boku nemške grupacije, IX. divizija pa je z desantom z morja že prišla v Istro, odkoder je mogla hitro prodirati, saj ni imela pred seboj močnejših sovražnikovih enot. Obkolitev in uničenje nemške reške grupacije bi bila v teh razmerah možna v tednu dni. Toda osnovna naloga IV. armade je bila po ukazu generalnega štaba JA z dne 20. aprila, da zavzame Trst, prodira po doline reke Soče in onemogoči umik glavnini nemške armadne skupine »E«. Za izvršitev te naloge in realizacijo obkolitvenega manevra je bilo nujno, da so naše enote vezale nemške sile na reški fronti, ker bi v nasprotnem primeru sovražnik od tu poslal okrepiteve za boje na obeh krilih in v rajonu Trsta. V istem času je bilo potrebno zavarovati obkolitvene skupine, da bi jim bilo omogočeno izvesti hiter prodor v sovražnikovo operativno globino, zavzeti Trst in taktično obkoliti 97. korpus.

Štab IV. armade je ukazal tankovski brigadi, da pošlje 26. aprila dva tankovska bataljona v smeri Kamenjak—Mrzle Vodice—Gerovo—Čabar—Prezid, da bi sodelovala z XX. udarno brigado. Druga dva tankovska bataljona naj ostaneta še nadalje na reški fronti. Štab tankovske brigade je odločil, da pošlje k XX. diviziji 2. in 4. tankovski bataljon z dvema baterijama protitankovskih topov in dve inženirski četi iz inženirskega bataljona brigade. Dne 26. aprila sta šla bataljona na pot v smeri Potkilavac—Mrzle Vodice—Crni Lug—Prezid, kjer sta prenočila. Pot je bila dolga okrog 90 km. Posamezni deli poti so bili porušeni in sta jih morala bataljona obiti, kar je zaviralo pohod. Razen tega je šla pot prek težavnega terena, kjer je bilo veliko serpentin, strmih vzponov in spustov. Naslednjega dne sta bataljona nadaljevala pohod do Mašuna in se priključila XX. diviziji. Poveljstvo nad to skupino je prevzel del štaba s komandantom in načelnikom štaba. Politični komisar in namestnik komandanta sta ostala z drugim delom brigade na reški fronti.

V Mašunu je 2. tankovski bataljon dobil nalogo, da podpre enote XX. divizije v napadu na Milonji in Milanki, nato pa nadaljuje napad proti Ilirski Bistrici. Četrty tankovski bataljon

[illegible]

- Akcije 30. aprila
- Akcije 1. maja
- Akcije 2. maja
- Akcije 3. maja
- Zavez. odd. 2. maja

pa je moral pomagati pehoti pri napadu na vasi Koritnica, Knežak, Bač, Zagorje, Barje in Št. Peter na Krasu.⁷²⁾

Drugi tankovski bataljon je krenil v napad z eno četo v smeri Šembije—Ilirska Bistrica, z drugo pa prek kote 1098. Na položajih Milonja in Milanka je imel sovražnik več bunkerjev, iz katerih se je vztrajno boril. Dne 27. aprila in v noči na 28. april je četa zavzela vas Šembije in Milonjo ter Milanko. Nato so četo poslali v Koritnico.

Dne 28. aprila je sovražnik v protinapadu zavzel vas Šembije. V ponovnem napadu so jo naše enote zavzele in nadaljevale napad na Ilirsko Bistrico. Prva tankovska četa je prodirala v smeri Šembije—Trnovo, druga tankovska četa pa v smeri kota 567—Ilirska Bistrica. Na tem sektorju fronte je imel sovražnik tankovsko četo sedmih tankov »panter« in T—34, ki so bili verjetno iz 212. oklopnega polka. Sovražnik jih je takoj poslal v boj. Naši tankisti so uničili s topom 75 mm, montiranim na karoseriji »stuarta«, sovražni tank T—34. Kmalu nato se je sovražnik moral umakniti in drugi tankovski bataljon je popoldne prodril v Ilirsko Bistrico. Takoj je nadaljeval napad proti Jelšanam, kjer je prva tankovska četa naletela na hud odpor Nemcev, druga tankovska četa pa je obšla vas Žabiće in se znašla okrog 10 km od Klane, v zaledju sovražnika, ki je frontalno napadal Klano. Seveda je sovražnik takoj posredoval in tankovsko četo odbil. V mraku sta bili obe tankovski četi poslani v Šembije.

Dne 27. aprila zjutraj je 4. tankovski bataljon s protitankovsko baterijo in inženirsko četo začel z drugimi enotami obkoljevalni manever s severa in juga za zavzetje Koritnice. Po enournem boju je uspelo našim enotam vas zasesti, nakar je ena tankovska četa prodirala v smeri proti Knežaku, druga pa proti Baču. Sovražnik se je umaknil iz obeh vasi brez bojov. Nato je bila druga tankovska četa poslana proti vasi Parje zaradi napada na Št. Peter na Krasu, prva tankovska četa pa v smeri Zagorje—Narin—Mala Pristava z nalogo, da onemogoči sovražniku umik v smeri Št. Peter na Krasu—Ribnica. V enournem boju so naše enote zavzele Št. Peter na Krasu. Naslednjega dne je 4. tankovski bataljon z eno četo pomagal pehoti pri zavzetju vasi Žeje. Nato so napadli Postojno. V teku dneva je sovražnik v dveh večjih protinapadih hotel zavzeti Št. Peter na Krasu, ven-

⁷²⁾ Oslobojilački rat naroda Jugoslavije.

dar je bil odbit. Popoldne so tanki in pehota vdrli v Postojno in jo po krajšem boju zavzeli.⁷³⁾ Pri tem so izgubili tri tanke.⁷⁴⁾

Z osvoboditvijo Postojne je okrepljena XX. divizija prebila sovražnikov glavni obrambni pas. Štab IV. armade je ukazal XX. diviziji, da gre takoj proti Trstu. Zato je bila formirana posebna manevrska skupina iz 1. tankovske brigade, motorizirane pehote, pešadije iz sestava XX. divizije, motorizirane artilerije in inženirskih čet. Skupina je dobila nalogo, da čimprej zavzame Trst.⁷⁵⁾

OSVOBODITEV TRSTA

Manevrska skupina se je formirala v dve koloni. Osnova vsake kolone je bil tankovski bataljon, okrepljen s pehoto, artilerijo in inženirskim oddelkom. Pred glavnino kolone je bilo čelno zavarovanje v moči tankovskega voda, okrepljenega s pehoto in inženirsko enoto. Koloni sta odšli 29. aprila iz Št. Petra na Krasu v dve smeri: desna kolona — njeno jedro je bil 4. tankovski bataljon, okrepljen s pehotnim bataljonom, artilerijo in inženirsko enoto — je šla v smeri Št. Peter na Krasu—Čepno—Divača. Kolona je šla prek terena, na katerem pravzaprav ni bilo poti. V Divači je kolona prenočila. Leva kolona — njeno jedro je bil 2. tankovski bataljon, okrepljen s pehotnim bataljonom, artilerijo in inženirsko enoto — je šla v smeri Št. Peter na Krasu—Ribnica—Škoflje. Ker se kolona ni mogla zadrževati s popravilom porušenega mostu v Škofljah, je krenila proti Divači, kjer se je sešla z desnim križem kolone.

Dne 30. aprila je desna kolona osvobodila Sežano⁷⁶⁾ in nadaljevala z napadom proti Opčinam. S položajev na vzhodni točki

⁷³⁾ V spomin na sodelovanje tankov pri osvoboditvi Postojne, je bila odkrita spominska plošča, na kateri piše: ZVEČER PRED PRVIM MAJEM 1945 SO KOT ŽIVI KREŠ ZGORELI NA TEM KRAJU TRIJE TITOVİ TANKISTI ZADETI V NEENAKEM SPOPADU Z NEMSKIMI TANKI. S SVOJO ŽRTVIJO JE VOD 4. BATALJONA 1. TANKOVŠKE BRIGADE SKRHAL MOČ SOVRAŽNEGA IZPADA IZ POSTOJNE, KI JE BILA ŽE PRIHODNJI DAN OSVOBOJENA.

⁷⁴⁾ Milko Matičetov, Živi kriješ pred Postojnom. Od tenka do brigade, str. 172.

⁷⁵⁾ Poročilo štaba 1. tankovske brigade z dne 28. aprila 1945 štabu IV. armade, VII — Bgd, br. reg. 11/4, kut. 323.

⁷⁶⁾ Ob proslavi prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot, ki je bila 4. julija 1965 v Ilirski Bistrici, je nekdanji vodja agitprop odseka 1. tankovske brigade dr. Milko Matičetov odkril v Sežani spominsko ploščo, v spomin na enote IV. jugoslovanske armade, ki so jo osvobodili. Na plošči je napisano: DNE 30. 4. 1945 SO ENOTE 9. DALMATINSKE BRIGADE, PRVE TANKOVŠKE BRIGADE IN ARTILERIJSKE BRIGADE 4. ARMADE OSVOBODILE SEŽANO NA POHODU ZA TRST.

Propagandni odsek 1. tankovske brigade 16. maja 1945 v Sežani. Sedijo Dušan Puhalo, Matičetov Milko, Stevo Bošković in Krsto Vujović, šef, tretji z desne stoji Anton Troha

Opčin in pred vasjo Bene se je sovražnik vztrajno branil na dobro utrjenih položajih in s protitankovskimi topovi. Tanki so nekajkrat napadli, vendar brez uspeha. Zato je bil napad ustavljen. Leva kolona je po zavzetju Lokev napadla z delom svojih enot Kozino, z glavnino pa Bazovico, ki pa jo je sovražnik s protinapadom svojih tankov ponovno zavzel. V ponovnem napadu naših enot je bil sovražnik iz Bazovice pregnan. Imel je precejšnje izgube. Med drugim je izgubil sedem tankov. Enota leve kolone, ki je napadla Kozino, je med potjo uničila sovražnikovo motorizirano kolono, ki se je umikala proti Trstu. Ob tej priliki je naša letalska eskadrilja po pomoti napadla našo tankovsko četo, ki pa na srečo ni imela izgub.

V bojih 30. aprila je manevrska skupina zavzela položaje okrog Trsta na liniji Opčine—Bane—kota 447—kota 158. Manjše skupine pehote so se do mraka prebile do periferije mesta.

Dne 1. maja zjutraj so enote IV. armade napadle Trst. Drugi tankovski bataljon je z 10. brigado XX. divizije vdrl v mesto, kjer so medtem že divjali hudi boji med sovražnikom in tržaškimi delavskimi bataljoni. Del sovražnikovih enot se je umaknil v vojašnice in na sodnijo. Za blokado in uničenje teh enot je bil določen del naših enot. Vse druge enote pa so čistile mesto. Tankisti so z neposrednim streljanjem uničili sovražnikovo ladjo v tržaški luki. Poskusi sovražnika, da bi se prebil iz vojašnic in sodnije, so bili zaman. Vse naokrog je bil naš čvrsti obroč.

Na Opčinah se je sovražnik zelo branil in 4. tankovski bataljon z 9. brigado XX. divizije ni imel 1. maja večjih uspehov. Medtem je sovražnik z enotami, ki jih je pripeljal iz Ljubljane, ponovno zavzel Postojno. Iz 4. tankovskega bataljona je bil zato izločen vod oklopnih avtomobilov, ki je krenil na pomoč pehoti v Postojni. Dne 2. maja je dobil 4. tankovski bataljon nalogo, da zapusti sedanje položaje ter gre prek Bazovice v Trst. V Trstu je blokiral sovražnika, ki je bil v vojašnicah in na sodnji ter se ni hotel vdati.

Dne 3. maja popoldne je bil sovražnikov odpor v vojašnicah in na sodnji strti. Nemci so izobesili belo zastavo kot znak predaje. Med boji za Trst je del IX. korpusa 2. maja zvečer prišel na široki fronti do Soče. V istem času je prišla tja z italijanske

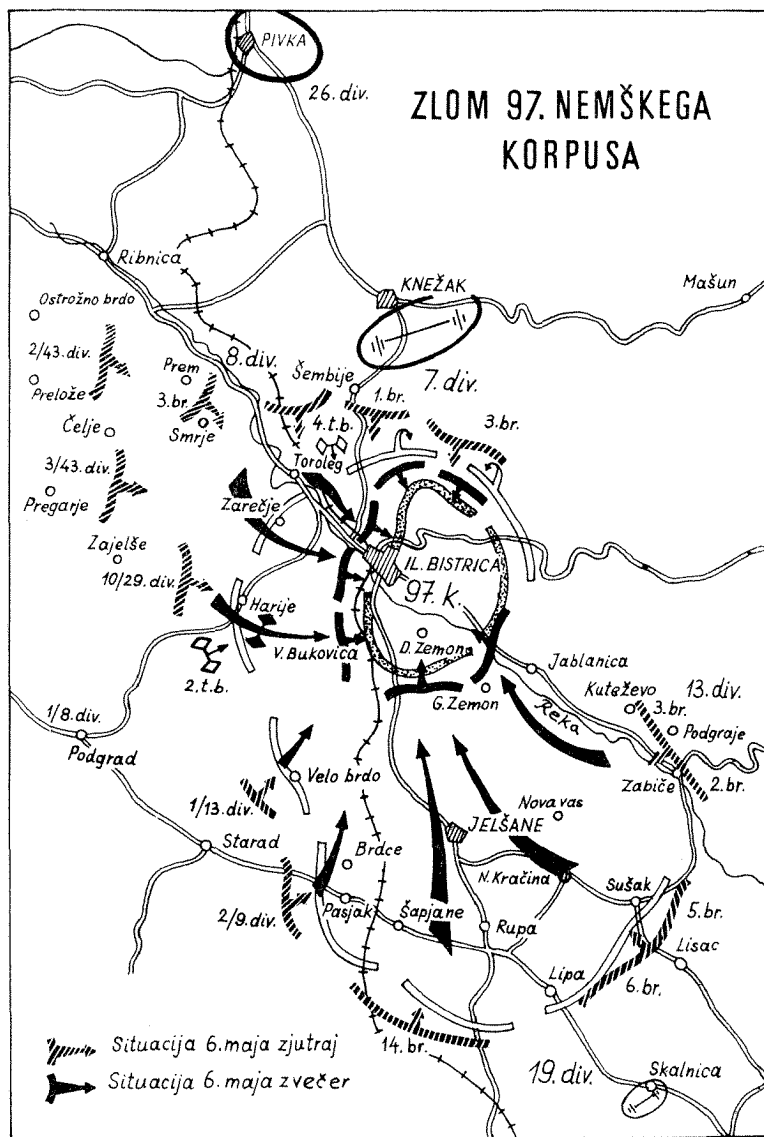
strani izvidnica zavezniške 2. novozelandske divizije. Pred enotami IX. korpusa se je umikalo okrog 9.000 četnikov, ustašev in slovenskih domobrancev.⁷⁷⁾

DEJAVNOST PRVE TANKOVSKKE BRIGADE PRI OBKOLITVI 97. NEMŠKEGA ARMADNEGA KORPUSA

Z osvoboditvijo Trsta in prodora dela IX. korpusa na reko Sočo so bile ustvarjene okoliščine za dokončno uničenje sovražnika. Nemške in kvislinške enote so bile razkosane na skupine, ki so jih enote IV. armade postopoma uničevale. 97. nemški armadni korpus je bil glavnina sovražnikovih sil, ki se je na reški fronti trdovratno branil. V zaledju fronte je imel sovražnik le nekaj osamljenih obrambnih točk. 97. korpus je skušal ohraniti strnjenost in vzdržati v bojih z enotami IV. armade do prihoda anglo-ameriških čet, ki bi se jim nato predal. Prvega maja so poslali Nemci iz Trsta v Benetke svoje ladjevje zaradi predaje anglo-ameriškim enotam, mornarje pa so poslali v boj proti našim enotam. Dne 29. aprila je v Italiji kapitulirala nemška armadna skupina »C« pod poveljstvom feldmaršala Kesselringa. Zavezniške oklopne enote so brez odpora prodirale proti severnim mejam Italije.

V tem položaju je štab IV. armade 29. aprila pregrupiral svoje enote z nalogo, da taktično obkolijo 97. nemški armadni korpus in kvislinške enote, ki so se zatele pod njegovo okrilje. Po osvoboditvi Trsta je bila večina enot določena na zoževanje obroča okrog 97. korpusa. Prvi bataljon tankovske brigade je bil poslan v Ilirsko Bistrico in dodeljen XXVI. diviziji, ki je napadala proti Reki. Pri vasi Lipa je uspelo sovražniku uničiti tri tanke, eden pa je bil težko poškodovan. Dne 3. maja je sovražnik poskušal s prebojem prek Ilirske Bistrice in Mašuna v Ljubljano. Pred njegovo premočjo so se naše enote umaknile iz Ilirske Bistrice. Prvi tankovski bataljon in oklopni avtomobili so se trdovratno branili s svojih položajev in preprečili sovražniku preboj. Bataljon je bil tokrat močno okrnjen, saj je imel le tri tanke in

⁷⁷⁾ Oslobodilački pohod na Trst. Beograd 1952; Stanko Petelin, Osvoboditev Slovenskega primorja. Knjižnica NOV in POS 32, Nova Gorica 1965; povelje štaba IV. armade pov. št. 33 z dne 1. maja 1945 štabu 1. tankovske brigade. VII — Bgd, br. reg. 14/4, kut. 323.

dva oklopna avtomobila. Naslednjega dne sta prišla iz Trsta 2. in 4. tankovski bataljon. Drugi tankovski bataljon je bil določen za napad v smeri Pasjak—Šapjane, 4. bataljon pa je prevzel položaje 1. tankovskega bataljona za obrambo v smeri Ilirska Bistrica—Lipa ter preprečeval v hudih bojih 4. in 5. maja preboj sovražnika prek Ilirske Bistrice. Dne 6. maja so enote IV. armade ponovno napadle 97. korpus. Četrty tankovski bataljon je napadal Ilirsko Bistrico in v bojih izgubil en tank. Ogorčeni boji so trajali nato še vso noč od 6. na 7. maj. Zjutraj dne 7. maja se je sovražnik predal.⁷⁸⁾ S tem je bila tržaška operacija uspešno končana.⁷⁹⁾

V SESTAVI MOTORIZIRANEGA ODREDA ZA OSVOBODITEV KOROSKE

Tretji tankovski bataljon je krenil s fronte pri Klani 1. maja proti Opčinam, da bi tam zamenjal na položajih 4. tankovski bataljon, ki je bil poslan v Trst. Dne 2. maja, takoj po prihodu na Opčine, je bila iz 3. bataljona izločena četa in priključena motoriziranemu odredu, formiranemu iz enot 11. brigade XXVI. divizije (5. bataljon te brigade so sestavljali primorski Slovenci, ki so prišli v NOVJ iz zavezniških taborišč v Afriki), motoriziranega artilerijskega diviziona, baterije protitankovskih topov in tankovske čete. Odred je moral po dolini reke Soče prodrati čez Vršič⁸⁰⁾ na Koroško in preprečiti sovražniku umik prek Celovca. Dne 8. maja je odred prišel čez bivšo jugoslovansko-italijansko mejo v Kranjsko goro, kjer se je spopadel s skupino 500 sovražnikovih vojakov in jih po dveurnem boju premagal. Naslednjega dne je del odreda prišel v Celovec, kjer

⁷⁸⁾ Na dan zmage 9. maja 1965 je osrednji odbor prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot odkril na hiši, kjer je general Höslin podpisal kapitulacijo, spominsko ploščo: V TEJ HIŠI SO 7. MAJA 1945 ZJUTRAJ PREDSTAV. NIKI JUGOSLOVANSKE 4. ARMADE SPREJELI KAPITULACIJO NEMSKEGA 97. ARMADNEGA ZBORA. VDALO SE JE 16.000 VOJAKOV IN OFICIRJEV.

⁷⁹⁾ Oslobodilaški pohod na Trst; pukovnik Vlado Sekulić in potpukovnik Veselin Stanišić, Dejstva prve tenkovske brigade pri oslobodjenju Istre i Trsta. Od tenka do brigade, str. 89—91.

⁸⁰⁾ Ob proslavi prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot je na Vršiču odkril nekdanji politični komisar tretjega bataljona 3. prekomorske udarne brigade Janko Velikonja spominsko kloščo: DNE 6. MAJA 1945 SO ENOTE 11. DALMATINSKE UDARNE BRIGADE, 1. TANKOVSE BRIGADE IN ARTILERIJSKE BRIGADE 4. ARMADE POD ZELO TEZKIMI POGOJI PRESLE VRŠIČ NA POHODU NA KOROSKO.

Prva tankovska brigada v Ljubljani maja 1945

se je razgovarjal s predstavniki zahodnih zaveznikov in enot JA iz Koroške in Štajerske. Dne 10. maja je bil drugi del motoriziranega odreda poslan na Jesenice in v Hrušico, kjer je 11. maja razorožil 5.200 vojakov in oficirjev. Dne 14. maja se je odred zbral v Sv. Jakobu, razen ene čete, ki je v Celovcu varovala zaplenjeni material, 15. maja pa je bil razporejen vzdolž proge Struga—Beljak, da bi razoroževal ostanke nemške vojske.⁸¹⁾

— — —

Dejavnost krilnih operativnih skupin IV. armade v drugi etapi tržaške operacije 29. in 30. aprila je imela velik pomen za končni izid bitke. Zaradi hitrih ukrepov teh skupin je bil obkoljen ves 97. korpus. Posebno velika zasluga gre manevrski skupini 1. tankovske brigade na desnem krilu. Zaradi odločnosti, smelosti in hitrosti je bila manevrska skupina 1. tankovske brigade v posameznih fazah nosilec napadov, posebno v bojih za Bazovico.

Izid operacije je bil odvisen od uspehov krilnih skupin, zato je na reškem bojišču pojenjala intenzivnost bojov. Po zavzetju Trsta in taktični obkolitvi 97. korpusa je odšla celotna 1. tankovska brigada z reške fronte v zaledje, to pa spričo zoževanja obroča in dokončne likvidacije vseh sil, ki so bile v njem. Poskus sovražnika, da bi se 3. maja prebil iz obroča prek Ilirske Bistrice proti Trstu ali št. Petru na Krasu, je iznenadil enote IV. armade. Obveščevalna služba IV. armade ni pravočasno opazila umika sovražnikove glavnine s sektorja pri Klani in njeno grupiranje za preboj. S tem opravičujejo nepripravljenost XIII. in XXVI. divizije, da bi pravočasno posredovali. Zato je bila nujna intervencija IV. korpusa, da bi sovražnika zaustavili in prisilili h kapitulaciji. Prvi tankovski bataljon se je, čeprav po bojih zelo okrnjen, z vso odgovornostjo in junaštvom spopadel v noči od 3. na 4. maj s premočnim sovražnikom, ki se je hotel prebiti prek Ilirske Bistrice. S pritegnitvijo enot IV. korpusa ter 2. in 4. tankovskega bataljona se je položaj bistveno spremenil. Dokaj številne sovražnikove sile so bile na relativno majhnem prostoru izpostavljene napadom tankov in pehote. V takih okoliščinah so se lahko samo predale.

Poveljevanje enotam 1. tankovske brigade je bilo v drugi in tretji etapi tržaške operacije otežkočeno. Štab brigade ni bil ved-

⁸¹⁾ Andrija Petković, U Koroškoj. Od tenka do brigade, str. 183.

no v stanju, da bi pravočasno dajal ukaze, ker se je položaj često menjal. Zato so posamezni starešine na lastno pobudo izdajali odloke. V 1. tankovski brigadi je bilo mnogo borcev in starešin iz Slovenskega primorja in Istre. Nekateri od njih so šli skozi domače vasi, vendar ni nihče niti pomislil, da bi obiskal svoje ljudi. Vsi so mislili le na izvršitev zastavljenih nalog.

Ob preboju taktične globine sovražnikove obrambe in s pohodom proti Trstu je dobila tankovska brigada težavne in odgovorne naloge. V narodnoosvobodilnem boju je bila prvikrat uporabljena oklopna formacija za razširitev doseženega uspeha v operativno globino sovražnikove obrambe. Del brigade, ki je sestavljal manevrsko skupino, je po prevoženih devetdesetih kilometrih pohoda takoj posegel v boj. Tankovske enote, ki so sprva delovale kot neposredna podpora pehote, so nato kot manevrska skupina nadaljevale boj za razširitev doseženega uspeha.

Značilno je, da tankovske enote niso sodelovale v nočnih bojih, z izjemo, če so se sovražnikove enote hotele prebiti iz obroča. Tako so se odločili verjetno zaradi tega, ker so tanki znamke »stuart« zelo občutljivi za zadetke iz vseh vrst protitankovskih topov in bi v nočnih bojih na kratke razdalje prišlo do večjih izgub, sčasoma pa lahko tudi do uničenja edine oklopne brigade, ki jo je armada imela na voljo. Do nočnih bojev je vedno prišlo zaradi raznih okoliščin. Tedaj so bili tanki prisiljeni, da so se spustili v boj za obrambo ali samoobrambo. Tak je bil primer s tankovskim vodom 1. tankovskega bataljona 28. in 29. aprila, ko se zaradi strmega terena ni mogel umakniti. Ostal je na poti med vasema Sorošin in Lučiči, sprejel boj in odbijal sovražnikove juriše. Posadke tankov so vzele mitraljeze in osebno orožje ter organizirale položaj za obrambo. V tankih so ostali samo merilci, ki so streljali iz topov. Podoben primer je bil s tremi tanki in dvema oklopnima avtomobiloma iz istega bataljona, ko so na položajih pri Ilirski Bistrici v noči od 3. na 4. maj odbijali brez pehote sovražnikove juriše.

Pravočasno oskrbovanje tankovskih enot v tržaški operaciji s strelivom in gorivom je bilo velikega pomena. Oskrbovanje je bilo odlično organizirano. Niti ena enota ni nikdar ostala na položaju, ker bi se morala oskrbeti z gorivom in strelivom. Za to je bilo poskrbljeno ob počitku, po končanem boju ali ponoči, ko tanki niso bili v boju.

PRIKAZ USTROJA BRIGADE

Tanki tipa »stuart« M—I do M—VI in oklopni avtomobili AEC — III. so bili glavno orožje prve tankovske brigade. Med tanki je bilo največ takih, ki so imeli oznake M — III in M — IV. To so bili lahki tanki, težki 14,7 tone, s štirimi člani posadke, ki so jih Angleži po svoji licenci, pa tudi Amerikanci izdelovali v začetku druge svetovne vojne. Tanki so imeli tanek oklep in ravne bočne plošče in so bili zaradi tega zelo občutljivi za protitankovske granate. Le srednja gornja plošča je bila postavljena v kotu 40°. Kot lahko bojno vozilo je imel »stuart« veliko manevrsko sposobnost. Na dobri cesti je lahko razvil hitrost od 50—60 km na uro. Zunaj ceste je zmogel vzdolžni naklon do 31° in bočni naklon do 12°. Zaradi relativno majhnih dimenzij je bil tank posebno sposoben za manevriranje po težko prehodnem planinskem terenu, kar je bilo važno za 1. tankovsko brigado, ki je v glavnem po takem terenu prešla svojo borbeno pot od Visa do Trsta.

Tanki »stuart« so imeli top 37 mm, protivzračni mitraljez in dva mitraljeza. Tank je imel sicer dovolj orožja, toda top 37 mm je imel slab prebojni učinek, saj se ni mogel boriti z nemškim »panterjem«, niti ni mogel uničiti raznih stalnih fortifikacijskih utrd (betonskih bunkerjev in slično). Zato so »stuar-te« uporabljali v odprtih bojih v slabih zaklonih. Če se je bilo potrebno boriti s sovražnikovimi tanki ali uničiti sovražnikove bunkerje, kakor je bilo npr. v bojih za Tounj in v Trstu, tedaj so stopili v akcijo oklopni avtomobili, ki so imeli top večje prebojne moči, ali pa protitankovska artilerija. Tankisti so poznali to slabo stran svojih tankov, zato se niso spuščali v odprte boje s sovražnikovimi tanki. Ker so bili skupno s tanki v bojih tudi oklopni avtomobili in protitankovska artilerija, se ta pomanjkljivost ni tako zelo poznala. Tankisti so spretno uporabljali manevrsko sposobnost svojih tankov ter so se v vseh bojih izogibali frontalnih bojem ter se spretno umikali protitankovskim oviram. Zelo dobro so znali poiskati obvozne smeri prek neprehodnih terenov in napasti sovražnika z boka ali pa v zaledju. Sovražnik je dobro vedel, kakšne tanke ima na voljo 1. tankovska brigada, vendar ni nikoli stvarno ocenil njihovih manevrskih sposobnosti. V kninski, mostarski in liško-primorski operaciji je uspelo tan-

Proslava prve obletnice ustanovitve 1. tankovske brigade na Vrhniki julija 1945. Na sliki tovariš Edvard Kardelj v spremstvu generalov Petra Drapšina (za Kardeljem) in Peka Dapčeviča (nosi odlikovanja)

kistom pojaviti se tam, kjer jih sovražnik sploh ni pričakoval. To je bila lastnost, ki je omogočala posebne uspehe.

Motorji tankov »stuart« so imeli moč 185,220 ali 250 KS moči, kar je bilo odvisno od tipa, in akcijski radij 250 km z enkratnim polnjenjem rezervoarjev. Visoko oktanski bencin, ki so ga uporabljali, je delal posadkam mnogo preglavic. Zgodilo se je, da je bil tank kot baklja, če ga je zadel izstrelek protitankovskega topa.

Tudi oklopni avtomobili so bili angleški, starejšega tipa, za štiri člane posadke. Imeli so top 57 mm in mitraljez na kupoli. Na cesti so razvili hitrost do 60 km na uro, akcijski radij pa je bil 400 km. Verjetno so oklopni avtomobili v drugi svetovni vojni redko kje odigrali tako pomembno vlogo kot v 1. tankovski brigadi. Verjetno zato, ker jih je 1. tankovska brigada uporabljala proti tankom kot samohodne topove. Oklopni avtomobili, ki so tankom krčili pot in jim v mnogih primerih omogočali manever, so se bili s sovražnikovimi tanki in uničevali betonske bunkerje in druge močnejše objekte. Če bi danes vprašali tankista za funkcijo oklopnih avtomobilov, bi verjetno odgovoril, da je njihova naloga opazovanje. Toda v 1. tankovski brigadi ni bilo tako.

Značilno je, da ta brigada ni imela formacijske izvidne enote. Včasih se je zdelo, da je to pomanjkljivost, posebno ob napadu na Gospić, v zasledovanju sovražnika proti Senju in delno tudi v tržaški operaciji. Ker je brigada v glavnem delovala kot enota za neposredno podporo pehote, razen manevrske skupine v drugi etapi tržaške operacije, po bataljonih in skupinah po dva bataljona, centralizirana izvidniška služba prek brigadnih izvidnih organov ne bi bila izvedljiva. Zato so izvidniške naloge za tankovske enote reševale pehotne enote in to v smereh, kjer so sodelovali tanki in pehota. Poudariti je treba, da so v takih primerih vsi starešine in vozniki tankov, če so le mogli, pred bojem pregledali teren in položaje sovražnika.

Ena od posebnih značilnosti tankovske brigade je bila, da ni imela v svojem sestavu pehote. To pomanjkljivost je bilo opaziti že v mostarski operaciji, v liško-primorski operaciji pa je štab 1. tankovske brigade vztrajal pri dodelitvi enega pehotnega bataljona, ki je v preboju v smeri Lapac—Bihać imel funkcijo

UKAZOM
PREDSIEDNIKA
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
JOSIPA BROZA TITA
BROJ 71 OD 8. jula 1957. GODINE

ODLIKOVANA JE

1. tankovska brigada

ORDENA

PARTIZANSKE ZVEZDE I REDA

O ČEMU SE IZDAJE OVA POVELJA

KANCELARIJA ORDENA

U BEOGRADU 8. jula 1957. GODINE

GLAVNA KANCELARIJA ORDENA

Stanko Jovanović

Ukaz o odlikovanju 1. tankovske brigade z redom partizanske zvezde I. reda

motodesantnega bataljona brigade.⁸²⁾ Po bojih za Donji Lapac je ta bataljon zaostal za tanki in ni sodeloval v zasledovanju sovražnika proti vasi Nebljusi ter tako ni izvršil svoje taktične vloge. Tako je ideja o formiranju motodesantnega bataljona propadla že v začetku, ker pehota ni bila izvežbana za desant s tanki. Zelo dobro je sodelovala s tanki 1. dalmatinska proletarska brigada. Pri drugih pehotnih enotah tankisti mnogokrat niso našli razumevanja. Bili so primeri, ko je pehota, nenavajena sodelovanja s tanki, bežala od tankov, ker je sovražnik koncentriral streljanje nanje. Posebno je bilo to čutiti v bojih pri Klani.

Inženirski bataljon je bil elitna enota 1. tankovske brigade, ki je uspešno izvrševala svoje naloge. Glede na velikost brigade je bil zelo številčen. Zato je bil del bataljona večkrat dodeljen drugim enotam. Enako je bilo z vozili 1. tankovske brigade, ki je bila največja motorizirana enota VIII. korpusa in kasneje IV. armade. Zato je vozila uporabljal tudi korpus oziroma armada. Številčno močan vozni park brigade je stalno oskrboval enote na daljših relacijah in na fronti. Zasluga borcev in starešin zalednih enot 1. tankovske brigade je, da so borbenim enotam na položajih ali na pohodih omogočali pravočasno oskrbovanje s hrano, strelivom in gorivom. Največja je bila potrošnja goriva, saj je bilo od Visa do Trsta porabljenih okrog 850.000 litrov goriva.

Znano je, da se oklopne enote v bojih relativno hitro manjšajo. Tega ne bi mogli reči za 1. tankovsko brigado, čeprav je bila v vseh operacijah. Bistvo te ugotovitve je v tem, da so tankisti v bojih zelo čuvali tanke. Seveda je brigada imela skoraj v sleherni bitki izgube, posebno še v liško-primorski in tržaški operaciji. Skupno je bilo uničenih 33 tankov in 5 oklopnih avtomobilov, poškodovanih pa 31 tankov in dva oklopna avtomobila. Pri tem pa moramo upoštevati, da se je za uničen tank štel le tisti, ki ga je raznesla protitankovska mina, ali če je zgorel. Vse druge so mehaniki popravili ali pa preuredili. Tako so iz petih uničenih tankov porabili telo tanka za dograditev protitankovskih ali protiletalskih topov. Brigadi so le v liško-primorski operaciji dodelili nekaj tankov, drugače se je izpopolnjevala le z vojnim plenom. Generalno je bilo popravljenih 43 tankov. Večjih popravil je bilo 126, v 66 primerih so zamenjali motorje, 90 pa

⁸²⁾ VII — Bgd, br. reg. 37/2, kut. 323.

so jih popravili v samih bojih. Na oklopnih avtomobilih je bilo pet generalnih popravil, trem so izmenjali motorje, na 26 so izvedli večja, na 44 avtomobilih pa manjša popravila. Na kamionih je bilo 19 generalnih popravil, 17 večjih na motorjih ter 73 večjih in 83 manjših splošnih popravil. Na radijskih sprejemnih in oddajnih postajah je bilo 56 večjih in 120 manjših popravil, na lahkem orožju v 280 primerih, pri mitraljezih v 300, pri topovih pa v okrog 150. Vsa ta popravila so zahtevala veliko požrtvovalnost mehanikov brigadne mehanične delavnice in delavnic po bataljonih.⁸³⁾

Skrb za zdravje moštva, za hitre zdravniške in kirurške posege, je imela sanitetna služba brigade. V bojih so bile posebne ekipe na bojišču, ki so skrbele za lažje ranjence, težje pa so takoj evakuirale v bolnišnice. Posebna skrb je bila namenjena preventivi za preprečevanje nalezljivih bolezni. Čeprav je prešla brigada dolgo pot čez predele, kjer so bila žarišča nalezljivih bolezni, ni bilo v vsej brigadi nikoli nalezljive bolezni. Med liško-primorsko operacijo sta v Liki razsajala pegavec in trebušni tifus. Da bi obvarovali moštvo pred boleznijo, so razkuževali vodo in prostore, ki jih je brigada uporabljala za prenočišča.⁸⁴⁾

Brigada je imela od Visa do Trsta 93 padlih in 195 ranjenih. Te izgube je nadoknadila na več načinov, največ s pritokom iz dopolnilne enote — tankovske šole, ki je bila v Šibeniku. Del borcev je bil mobiliziran, ranjenci so se po zdravljenju vračali v svoje matične enote. Od ustanovitve brigade do konca vojne so bile znotraj brigade tri večje reorganizacije.

BRIGADA BRATSTVA IN ENOTNOSTI

V vrstah 1. tankovske brigade so bili ljudje desetih narodnosti in več vrst poklicev. Toda kljub temu je vladala v brigadi harmonija ter je niso zaman imenovali brigada bratstva in enotnosti.

⁸³⁾ Oskar Turibi, Rad brigadne radionice. Od tenka do brigade, str. 184, 185.

⁸⁴⁾ Dragutin Popović, Postanak i rad saniteta 1. tenkovske brigade kroz godinu dana. Prva tenkovska brigada u borbi za oslobođenje, str. 29 — 31 (ciklostilirana brošura, ki je izšla ob prvi obletnici brigade). Avtorju jo je posodil tovariš Milan Kavs ter se mu zato lepo zahvaljuje.

Ob otvoritvi spomenika padlim borcem prekomorcem, borcem IV. armade in borcem domačinom govori tovariš Albin Kuret, član CK ZKS. Sedijo z leve proti desni: Franc Leskovšek-Luka, predsednik RO ZZB Slovenije, general Milan Knežević, Stane Blizjak, sekretar RO ZZB Slovenije in Bogdan Viskić, komandant 3. prekomorske udarne brigade. Za generalom Kneževićem stoji dr. France Hočevnar, predsednik odbora prekomorskih brigad, levo od njega je Albert Klun, sekretar osrednjega odbora prekomorskih brigad

Nacionalni in socialni sestav brigade ob ustanovitvi⁸⁵⁾

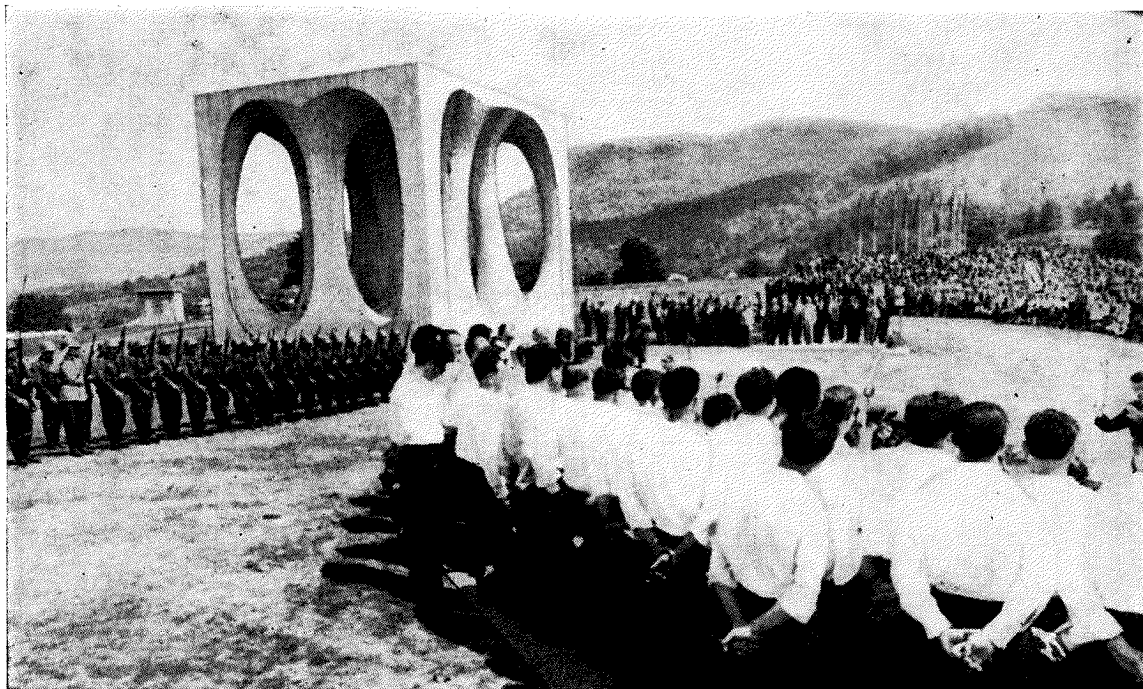
Srbov	Hrvatov	Slovencev	Črnogorcev	Nar. neopre- deljenih	Italijanov	Židov	Čehov	Nemcev	Rusov
108 borcev	293	265	62	9	11	3	4	12	5
9 starešin	25	13	15	1	—	1	—	—	1

Po spisku	Delav- cev	Kme- tov	Inte- lekt.	Obrt. in malih trgovcev	Name- ščencev	Voja- ških oseb
772 borcev	365	278	20	61	55	2
65 starešin	28	13	10	4	3	7

Delavci in kmetje, intelektualci in poklicni vojaki so razvijali tovarištvo kot največjo vrtilino borcev naše revolucije. Ko so se našli ob zlomu Italije zunaj domovine, je vse prevzemala želja, da stopijo čim prej na rodna tla ter z orožjem osvobode domovino. Po ustanovitvi 1. tankovske brigade so se dogodki na jugoslovanskem bojišču, kakor tudi na drugih, zelo spremenili. Konec vojne je bil blizu. Nemci in domači izdajalci so vedeli, da je vojna zanje zgubljena. Zato je bilo potrebno sovražnika dotolči ter ga s tanki zasledovati in uničevati, kakor je sam prej uničeval naše goloroko ljudstvo. Pri tem so bila dosežena herojska dejanja in medsebojni tovariški odnosi, ki se razvijejo le v taki vojni. Kako je bilo razvito tovarištvo, naj pove tale primer:

Ob desantu z Brača na obalo se je tank ponoči na ostrem ovinku nagnil ter padel v morje. Posadka tanka je izplavala, le šoferja, Črnogorca Sekulića ni bilo na površino. Reševati ga je šel Dalmatinec Mile Grubišić, odličan plavalec, ki je vedel, da Sekulić sploh ne zna plavati. Ko je Grubišić plaval proti tanku, je zagledal Sekulića, kako se je boril z vodo, ko se je hotel izvleči iz tanka. Uspelo mu je, da ga je prijel in izvlekel iz morja. To je bilo vsekakor veliko junaštvo, saj je znano, kako težko je reševati neplavalca in vrh tega še v obleki tankista. Toda o vsem tem ni bilo govora, saj je bilo reševanje bojnega tovariša, čeprav v brezupnem položaju in za ceno lastnega življenja, nenapisan zakon za vsakega borca.

⁸⁵⁾ Od tenka do brigade, stran 30. Manjkajo podatki za inženirski bataljon in prištabne enote.

Odkritje spomenika padlim borcem-prekomorcem, borcem IV. armade in borcem domačinom 4. junija 1966 v Ilirski Bistrici. Spomenik je bil zgrajen že za 29. november 1965, toda zaradi slabega vremena in neurejene okolice so ga odkrili šele za občinski praznik tamkajšnje občine

Prva tankovska brigada je bila pretežni del svojega obstoja zaradi nalog, ki so jih imele posamezne enote, razdeljena. Le trikrat je bila skupaj kot celota: na Visu, v Šibeniku pred mostarsko operacijo in nekaj časa v liško-primorski operaciji. Tudi v časih, ko je bila razdeljena, se je notranje življenje brigade zlivalo v celoto. Pri tem ima veliko zaslugo brigadni list Jeklena pest,⁸⁶⁾ v katerega so pisali borci v kratkih odmorih med pohodi. Članki so bili napisani v slovenskem in srbohrvatskem jeziku. V brigadi so se borci sporazumevali med seboj v obeh jezikih.

Jeklena pest je obveščala borce o stanju na bojiščih v Evropi in še posebej v Jugoslaviji, največ člankov pa je bilo o notranjem življenju brigade. Sodelavci lista so pisali o izkušnjah iz bojov, o šoferjih, merilcih, minerjih in komandirjih. Izkušeni oficirji so pisali strokovne članke iz taktike oklopnih enot in drugih problemih. List je pripravljala za tisk kulturna sekcija brigade. Skupno je izšlo pet števil.⁸⁷⁾

Največja pozornost je bila usmerjena na partijsko delo. V začetku je bilo v brigadi razmeroma malo komunistov. Velika večina borcev je prišla iz bivše italijanske vojske in iz posebnih kazenskih bataljonov. V vrste NOVJ jih je privedla ljubezen do rodne domovine. O KPJ niso vedeli mnogo.

Dne 3. septembra 1944, ko se je brigada začela seliti na Vis, je poročal pomočnik političnega komisarja Radomir Djurić, da je v brigadi 274 članov KP in 55 kandidatov za člane KP ter 272 članov SKOJ in da je kriterij za sprejem v partijo tak kakor v domovini: ugotoviti je bilo treba pripravljenost vsakega posameznika, ali je voljan žrtvovati se za cilje osvobodilnega in revolucionarnega boja jugoslovanskih narodov.^{87a)}

Po prvih bojih v domovini so partijske celice in aktivni SKOJ na sestankih analizirali uspehe in pomanjkljivosti v bojih in ocenili borbene lastnosti posameznikov, ki so jih predvidevali za sprejem v partijo ali SKOJ. Tako je bilo po vsakem boju v brigadi več članov partije in SKOJ.

Vendar so bile okoliščine za politično delo v brigadi precej težke. Brigada je bila razdeljena v dve skupini, ki pa nista bili

⁸⁶⁾ Naslovna stran brigadnega lista je imela napis v slovenščini in v srbohrvaščini: Jeklena — čelčna pest.

⁸⁷⁾ Poročilo je v arhivu Instituta za izučevanje radničkog pokreta v Beogradu.

^{87a)} Krsto Vujović, Kulturno prosvetni rad u ratu. Prva tenkovska brigada u borbi za oslobođenje, str. 25—27.

vedno na istem mestu, temveč razdeljeni v manjše enote, čete in vode. To je onemogočalo hitrejši dvig političnih starešin v teh nižjih enotah. Težko je bilo sprva tudi zaradi jezika, ker primorski Slovenci še niso obvladali srbohrvaščine. Toda sčasoma so bile odstranjene tudi te ovire in na politični konferenci 20. decembra 1944 so bile sprejete naloge za bodoče enotno politično delo.^{87b)} Položaj se je zboljšal, posebno še po mostarski bitki, ko se je brigada ponovno združila in ostala v tej obliki vse do osvoboditve.

SVETLI LIKI

Vozniki tankov in merilci pri tankovskih topovih so imeli v brigadi največ ugleda. V njihovih rokah je bila tako rekoč udarna moč enote. Če izvzamemo vlogo starešin in štabov, je bil uspeh enote odvisen od voznikov tankov in merilcev. Zato so po končanih bojih vedno največ govorili o njih. Kako je kdo vozil ali streljal, se je razpravljalo na sestankih v četah, na partijskih sestankih, o tem je pisala Jeklena pest. Skratka, kmalu se je zvedelo, kdo se je v boju posebno izkazal. Zato so vsi v brigadi poznali Dušana Matijevića, Franca Šobernika, Živka Petrovića, Martinovića, Avgusta Beguša in druge.

V mostarski operaciji so bili vozniki tankov tisti, ki so iznenadili sovražnika in prijetno presenetili svoje starešine s tem, da so se umaknili s porušenega dela ceste in skozi vas Ilići vdrli z bliskovito naglico v mesto čez minirane mostove, da jih sovražnik ni mogel porušiti. Tanki so vdrli v Mostar v treh kolonah. Na čelu prve je bil Dušan Matijević, na čelu druge Vlado Leković, na čelu tretje pa Živko Petrović. Največjo hrabrost je pokazal Dušan Matijević. Z največjo možno hitrostjo je prek srednjega mostu na Neretvi pripeljal tank v drugi del mesta. Tank je sipal ogenj in skupina Nemcev ter ustašev, ki je branila most, ni imela poguma, da bi ga počakala. Zapustili so bunker in zbežali. Ko je bil sovražnik pregnan iz neposredne bližine mostu in okoliških hiš, se je Matijević približal ustaškemu tanku, ki je stal ob mostu. Presenečen je ugotovil, da motor v tanku še dela. Posadka ga je zapustila, ne da bi izstrelila en sam strel. Za Matijevićevo hrabrost so kmalu zvedeli prebivalci Mostarja in nekateri celo

^{87b)} Poročilo političnega komisarja 1. tankovske brigade štabu VIII. korpusa z dne 3. januarja 1945, VII — Bgd.

Proslava prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot 4. julija 1965 v Ilirski Bistrici. Na sliki od desne proti levi: Vlado Sekulić, komandant 1. tankovske brigade, Zoržut Jože, zastavonoša, Nace Golob, Egon Piščanec in Dionizije Prizmič — vsi iz 1. tankovske brigade

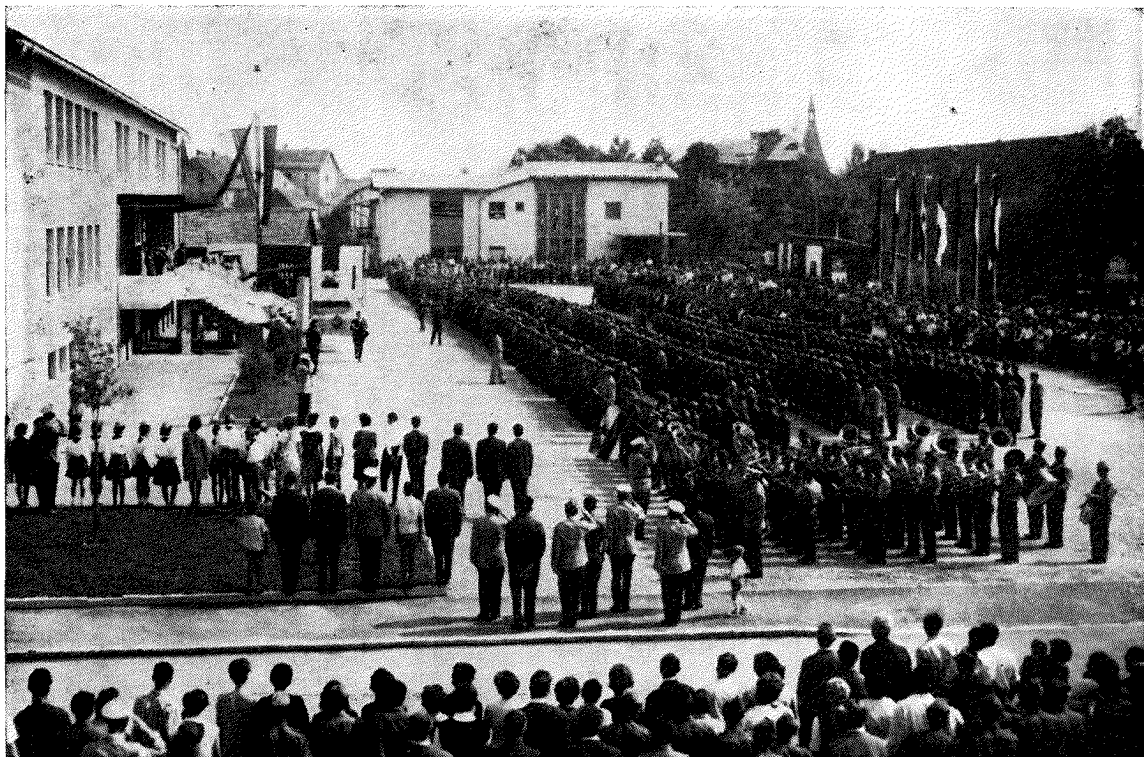
predlagali, da bi se ta most imenoval po njem. Dušan Matijević se je izkazal tudi v drugih bojih. Ni mu bilo usojeno, da bi dočakal svobodo. Padel je zadnji dan bojev v Ilirski Bistrici.

Dan pred osvoboditvijo Mostarja je presunila borce in starešine 2. tankovskega bataljona vest, da je padel Franc Šobernik. Kolona tankov, na čelu je bil tank, ki ga je vozil Vlado Leković, je pred Mostarjem naletela na del porušene ceste. Obstali so, pregledali porušeni del ceste in ugotavljali, če oviro lahko zaobi-dejo. Položaj je bil tak, da bi lahko prešli le skozi »šivankino uho«, prek neke strmine na poljsko pot. Leković in Šobernik sta

bila v istem bataljonu in oba odlična voznika tanka. Leković je bil mnenja, da ne morejo mimo ovire, Šobernik pa je trdil nasprotno. Ker je bil Lekovićev tank pred Šobernikovim, je Šobernik Lekovića prosil, da ga umakne. Pri tem pa so vsi, celo hladokrvni in previdni Šobernik, pozabili pregledati teren. Šobernik je to namreč vedno delal, saj je pred svojim tankom našel in izkopal okrog 20 protitankovskih min. Ta dan je na to pozabil. Čim je sedel v tank in hotel obiti oviro, je prišlo do močne eksplozije. Tank je zavozil na skupino v zemljo vkopanih med seboj zvezanih protitankovskih min. Tank je razneslo in z njim vred Franca Šobernika, enega najboljših voznikov tanka 2. tankovskega bataljona. Drugega dne je prišlo za Šobernika pismo. Pisal mu ga je oče, nekje iz okolice Maribora. Kdo ve, kako je Šoberniku uspelo pisati domov in kako je očetovo pismo našlo sina. Na začetku je pisal: »Dragi sin, zvedeli smo, da si živ in zdrav ...«

Ob osvoboditvi Tounja je padel Živko Petrović, voznik tanka v 1. tankovskem bataljonu. V bataljonu so bili tudi boljši vozniki kot Petrović, vsi pa so vedeli, da je Petrović najbolj hraber. Kako je padel? Kolona tankov se je ustavila in Petrović je skočil iz tanka, da bi se pri studencu napil vode. Opazilo ga je oko nemškega ostrostrelca in Petrović ni umrl v tanku, na katerega je napisal »Tukaj počiva Živko Petrović«, temveč ob studencu, ko se je po končanem boju hotel odžejati.

Josip Kovačič, voznik kamiona z municijo v pratežu brigade, je veljal za najbolj urejenega borca v brigadi. Njegov kamion je bil vedno brezhiben, čist in na pregledih je bil vedno pohvaljen. V Skradinu, kamor je prišla brigada po osvoboditvi Mostarja, je opazil, da ima umazano kapo. Hotel jo je očistiti z bencinom. Sedel je v svojem tovornjaku, polnem municije, sredi drugih tovornjakov in tankov, ob prižgani sveči. Hipoma so se vneli bencinski hlapi. Nastala je manjša eksplozija in iz razlitega bencina se je dvignil plamen. Kovačič je bil v zagati. Če bo skočil s kamiona ter si rešil življenje, bo ogenj zajel po vrsti vse kamione in tanke in del naselja Skradin. Odločil se je drugače. Ker ni imel pri sebi aparata za gašenje požara, je odpeljal svoj kamion iz kolone vozil ven iz Skradina. Tovariši so gledali obupen Kovačičev beg z gorečim kamionom in mu šli na pomoč. Toda prišli so prepozno. Na njem je že gorela obleka in vsaka pomoč je bila zaman. Majhno nepazljivost je plačal z življenjem, toda obvaro-

Proslava 20. obletnice ustanovitve 1. tankovske brigade NOVJ na Vrhniki 16. julija 1964

val je življenja mnogih tovarišev ter rešil pred uničenjem tanke in kamione.

Med najbolj poznanimi merilci pri tankovskih topovih je bil Avgust Beguš. Doma je bil iz Stržišča pri Tolminu. Mobiliziran je bil v italijansko vojsko. Po kapitulaciji je kot prostovoljec prišel v vrste narodnoosvobodilne vojske ter bil dodeljen 1. tankovski brigadi. Že ob šolanju v Italiji se je izkazal kot izvrsten strelec. Dodeljen je bil za merilca pri topu na oklopnem avtomobilu. V prvih bojih v domovini se je pokazal kot hladnokrven borec in odličen strelec. V kninski bitki, tako pravijo njegovi soborci, je zadel vsak cilj, ki si ga je zastavil. V tej bitki je opazil na veliki razdalji skupino sovražnikovih vojakov, toda že prej mu je zmanjkalo trenutnih granat za top. Za natančno streljanje iz mitraljeza je bila razdalja prevelika. odločil se je, da bo streljal vojaka za vojakom s probojnimi granatami. S tem je napravil veliko zmedo med sovražnikovimi vojaki, posebno še, ker granate ob udarcu v cilj niso eksplodirale. Nadalje se je odlikoval v boju za Tounj, kjer je uničil nemškega »panterja«, druge tanke pa prisilil k umiku. Posebno pomembno pa je njegovo junaštvo v bojih za Bazovico pri Trstu.

Ko je manevrska skupina 1. tankovske brigade prišla v drugi etapi tržaške operacije do Bazovice, bi morala čimprej prodreti v Trst. V Bazovici so sovražniki zaprli pot 2. tankovskemu bataljonu z nekaj tanki, med katerimi je bil eden tipa »T—34«, ki so ga Nemci usposobili iz vojnega plena na vzhodni fronti. Čelni tank 2. tankovskega bataljona je obstal pred oviro, ki je ni mogel porušiti, niti obiti. Ovira je imela na sredi ozek prehod, skozi katerega ni mogel tank, mogel pa bi, sicer zelo težko, skozi oklopni avtomobil AEC—3, ki je bil ožji kot tank »stuart«. Ko so tankisti merili širino prehoda ovire in iskali možnost rešitve prehoda, so se pojavili sovražnikovi tanki. Tankisti so skočili v tanke, komandir čete Josip Staver pa je prek radijske postaje ukazal: »Beguš, naprej! Uniči sovražnikove tanke! Gre za Trst!« Beguš je v oklopnem avtomobilu odpeljal na čelo kolone, se nekako prebil skozi vrzel ovire in začel streljati. V tank »T—34«, ki je bil na čelu nemške kolone, je izstrelil 7 do 8 tankovskih granat. Ta se je vnel, drugi tanki pa so se hitro umaknili in pot za Trst je bila odprta.⁸⁸⁾

⁸⁸⁾ Podatke o posebno junaških borcih je dal polkovnik Radomir Vujošević.

DRUGA TANKOVSKA BRIGADA

Vtem ko se je 1. tankovska brigada po formiranju izkrcala na Vis, je odšla skupina nad 600 borcev in starešin iz Italije v Sovjetsko zvezo, da tam ustanovi 2. tankovsko brigado. Skupino so prepeljali z letali iz Barija na letališče pri Vinici v Ukrajini. Prva skupina s podpolkovnikom Vojom Radićem je 15. ali 16. septembra 1944 ponoči preletela naše ozemlje in črto sovjetsko-nemške fronte v zahodni Romuniji. Polet je trajal okrog pet ur. Po nekaj dneh je prišla v Vinico še druga skupina pod poveljstvom majorja Vlada Kalezića. Obe skupini sta šli nato z vlakom prek Kijeva in Moskve v Kolomno, vzhodno od glavnega mesta ZSSR.

V Kolomni je bilo taborišče z več tisoč Jugoslovani, ki so se prisilno mobilizirani v nemško vojsko borili na vzhodni fronti, pa jih je Rdeča armada ujela, ali pa so se ji predali. Mnogi so želeli v NOVJ. Tristo so jih odbrali za tankovsko brigado. Ta skupina je z le-to, ki je prišla iz Italije, odpotovala z vlakom prek Moskve na poligon pri Tesnickojem v bližini Tule. Poligon je bil na pogozdenem terenu ob avtomobilski cesti Moskva—Tula, kakšnih 40 km severno od Tule. Tu je imela Rdeča armada poligon za usposabljanje svojih tankistov. Jeseni 1944 je začela Rdeča armada z velikimi ofenzivnimi akcijami, pri katerih je potrebovala močne oklopne enote. V bojih je bila marsikdaj posamezna oklopna enota močno okrnjena. Iz poligona Tesnickoje so pošiljali na fronte nove izučene tankiste za dopolnjevanje enot in seveda tudi povsem nove enote. Skratka, tu so se formirale nove kompletne brigade in korpusi, ki so nato odhajali na fronte.

Bojna relacija Br.1.

Brigada je iz S.B.S.R-a stigla u domovinu sa 4 esalona te se 26.III.45.g. u potpunosti skoncentrisala u Beogradu-Topčider. Brigada je formirana po ruskom ustavu i stigla je u Beograd u potpunom formacijskom stanju sa sledecom formacijom: Stab Brigade, 3 tenkovska Bataljona, Protode, Tehničke i Protuavi-jonska četa, sanitetski vod.

Sastav Brigade: Tenkova T-34-85 mm.-65 komada, Protuavijskih mitraljeza D.S.R. 9 komada, pušaka-73 komada, karabina-193 komada, revolve-ra MA038 - 184 komada, pistoleta TT-208 komada, automata P.P.S.151 komad, ručnih automata D.P. - 4 komada, signalnih pištolja - 69 komada, tenkovskih mitraljeza D.S.133 komada, mitraljeza BHM - 3 komada.

Bojbeni i transportna vozila: Tenkova T-34 - 65 komada, isviđačkih blindiranih kola - 3 komada, transportnih vozila - (cisterni, radionica, radiostanica, sanitarnih kola, stabi autobus i kamiona) svega 151 komad, motocikla 12 komada.

Municije: Tenkovske municije- 3 bojna komplekta, pošadijske mu-nicije 2 bojna komplekta.

Poljskog materijala: Za tenkove 3 spravke a za kamione 2 sprav-ke.

U Beogradu je naša Brigada dobila u sastav 1 Desantni bataljon, te se odmah pristupilo praktičnom obučavanju ljuštva istog bataljona na tenkovima.

28.Marta 45.g. Brigada je dobila sadatak da pošalje jedan Tenk. Bataljon u pravcu Sremske Mitrovice. I.Tenk.Bataljon po priloznoj naredbi Br.1. počeo je sa prebacivanjem tenkova na reči Savi 29.III.45.g. u 8.00 časova i produžio marš u određenom pravcu.

U ponovo dobivenom naređenju jedna četa II.Tenk.bataljona, koja je trebala da ide u sastav I.Armijske na južnom sektoru sremskog fronta, izvršila je marš preko reke Save sa Sabas i pod teškim uslovima prebacivala se u 2 naha preko reke Save, te se skoncentrisala u s.Gajdinci.

U naređenju Generalštaba Brigada je sa ostalim tenkovima i svim transportnim vozilima 6.IV.45.g. prema naredbi Br.2. izvršila marš od Beo-grada do s.Erdevik, gde se 7.IV.45.g. u 20.00 časova skoncentrisala.

U s. Erdevik došao je u sastav Brigade i I.Tenk.Bataljon, gde se izvršila priprema tenkova, motornih vozila i ljuštva sa izvršnje čekiva-nih borbenih sadataka.

S.P. S.N.

Polikomesar II.Trnk.Brigade
 P.pukovnik:

Komandant II.Tenk.Br igade
 P.pukovnik:

Načelnik Staba II.Tenk.Brigade
 Poručnik:

Bojna relacija številka 12. tankovske brigade, iz katere je razvidna vrsta podatkov o ustanovitvi, oborožitvi, bojni pripravljenosti itd.

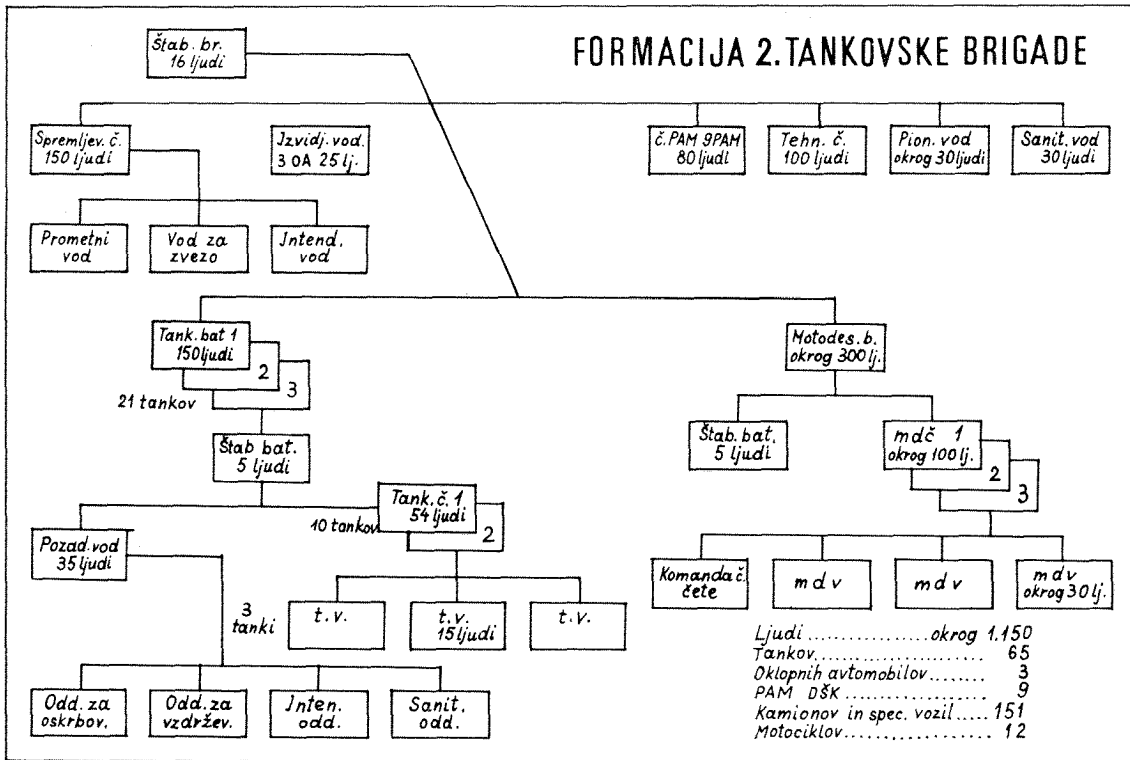
URJENJE TANKISTOV

Po prihodu na poligon Tesnickoje je bilo moštvo, predvideno za ustanovitev 2. tankovske brigade, razporejeno po enotah, ki jih je zahteval ustroj tankovske brigade. Urjenje je bilo organizirano po bataljonih in samostojnih četah za voznike, merilce pri topovih in druge. Komanda poligona je dala štabu brigade nekaj tankov T—34 in druga potrebna sredstva za pouk tankistov. Inštruktorji so bili sovjetski oficirji in podoficirji. Ker se je del borcev in starešin že vadil na tankih »stuart« v Italiji, so pouk preusmerili na nov tip tankov. Ker pa se del borcev, ki so prišli v brigado, še ni vadil na tankih, je moštvo vse brigade imelo enoten plan in program. Prve tri mesece je bil pouk enoten, četrti mesec pa po posadkah z bojnim streljanjem za vsakega posameznika. Zadnji mesec je bilo urjenje po vodih in četah, toda brez bojnega streljanja.

V Kolomni, pred prihodom v Tesnickoje, je moštvo imelo pehotno urjenje z orožjem in brez njega. To so vadili tudi v Tesnickojem, kar je zavzemalo vidno mesto v vsakodnevnem življenju in delu enot. Dnevni delovni čas je bil deset ur: osem ur vojaških vaj in dve uri političnega dela. Šolanje komandirjev čet, osebja štabov bataljonov in seveda tudi štaba brigade, je potekalo po posebnem programu. Osnovna oblika urjenja je bilo reševanje taktičnih nalog po karti. Razen tega je bila še posebna oblika šolanja — rekonstrukcija borbenih nalog oklopnih enot na fronti. Za ta način so bile skupne ure za vse oficirje, od komandirjev čet do komandanta brigade, naših in sovjetskih, kjer so jim oficirji, ki so prišli s fronte, na kartah in shemah nazorno pokazali posamezne operacije.

Šolanje pozimi je povzročalo Jugoslovanom precej težav. Na poligonu je bilo okrog pol metra snega, temperatura pa —30 do —40° C. Čeprav so bili oblečeni v toplo zimsko obleko kot sovjetski vojaki in oficirji, nekateri niso prenesli mraza. Zato jih je štab brigade poslal v domovino. Drugim so omrznila ušesa, prsti ali nos. To se je največkrat zgodilo tistim, ki so v mladostni zanesenosti opravljali že kakšno delo brez rokavic ali naušnic. Dovolj je bilo zadržati se tako na prostem le pol ure, da so zmrznili prsti ali ušesa. Nekoč je nekdo pri streljanju dvignil granato brez rokavic. Koža prstov mu je primrznila nanjo in ostala na njej. Mraz je bil tako oster, da je zmrznil kruh,

FORMACIJA 2.TANKOVSKJE BRIGADE

ki so ga morali pred jedjo segrevati na peči. Počitek med vajami so preživljali v nalašč za to zgrajenih zemljankah.

V splošnem so se borci kmalu privadili na rusko zimo in urjenje se je nadaljevalo brez posebnih težav. V prostem času so brali sovjetski tisk in prek radia spremljali razvoj položaja na posameznih bojiščih. Ko so zvedeli za osvoboditev Beograda, je bila v jugoslovanskem taboru velika slovesnost. Navdušenost je večina pokazala s tem, da je streljala s pištolami. To je sprva seveda povzročilo zmedo, ki pa je bila kmalu odpravljena, ko so sovjetski tankisti zvedeli, da Jugoslovani s tem slave osvoboditev svojega glavnega mesta.⁸⁹⁾

USTANOVITEV BRIGADE IN VRNITEV V DOMOVINO

Druga tankovska brigada je bila formalno ustanovljena 8. marca 1945. Ta dan je komandant brigade podpolkovnik Vojo Radić v spremstvu sovjetskih oficirjev predal posadkam nove tanke, vozila in opremo, kar je po ustroju pripadalo brigadi.

Druga tankovska brigada je bila povsem enaka sovjetskim tankovskim brigadam ob koncu druge svetovne vojne. Brigada je imela tri tankovske bataljone s po dvema tankovskima četa. V vsaki četi so bili trije tankovski vodi, v vsakemvodu trije tanki in tank komandirja čete. Tank je imel tudi komandant bataljona, v štabu pa sta bila dva. Skupaj je imela brigada ob ustanovitvi 65 tankov T—34 s topovi 85 mm. Motodesantni bataljon je bil formiran za neposredno pomoč tankovskim bataljonom. Na vsak tank v bataljonu je prišla po ena motodesantna četa. Osnovno orožje v bataljonu so bili sovjetski avtomati 7,62 mm. Vsak vod je imel puškomitraljez. Motodesantni bataljon ni bil motoriziran. Moštvo se je vozilo na tankih ali s kamioni brigadne tehnične čete.

Brigada je imela še spremljevalno četo, izvidniški vod, četo protiletalskih mitraljezov 12,7 mm, tehnično četo in sanitetni vod.

Tankovski bataljoni so bili v materialno-tehničnem pogledu v bojih povsem samostojni. Vsak bataljon je imel zaledni vod z oddelkom za oskrbovanje z municijo in gorivom, z oddelkom

⁸⁹⁾ Povelje za pohod štaba 2. tankovske brigade št. 12 z dne 6. marca 1945, VII — Bgd, br. reg. 1/1, kut. 264. Izjava polkovnika Steva Vujnovića.

Tankisti 2. tankovske brigade JA na kratkem počitku pred brigadnim fotografom spomladi 1945

za vzdrževanje, z intendantskim in sanitetnim oddelkom. V oddelku za vzdrževanje je bila premična delavnica z orodjem in rezervnimi deli. Svoj posel je opravljala tako, da je prišla do pokvarjenega tanka, ga popravila in šla nato k drugemu pokvarjenemu tanku. Sovjeti so to delavnico imenovali »letuška« in ta naziv je prevzela tudi 2. tankovska brigada.

Za razliko od 1. tankovske brigade, ki se je večkrat preosnovala, 2. tankovska brigada ves čas svojega obstoja ni izvedla organizacijskih sprememb in dopolnitev. Od sovjetskih tankovskih brigad se je razlikovala le po načinu ureditve politično-partijskega dela, ki je bilo v 2. tankovski brigadi tako kakor v pehotnih brigadah.

Značilno za 2. tankovsko brigado je, da je imela številčno močnejši štab kot 1. tankovska brigada. V štabu je bilo 16 oficirjev, v ožjem štabu pa komandant, politični komisar, namestnik političnega komisarja, načelnik štaba in tehnični oficir brigade. Komandant brigade ni imel namestnika. Drugi člani štaba so

bili iz operativnega, tehničnega in obveščevalnega odseka ter varnostni oficir in brigadni intendant.

Takoj po ustanovitvi so se začele priprave za odhod z železnico v domovino. Od Tule so se peljali s širokotirno rusko železnico do Ploestija, kjer so prestopili na normalnotirno, nakar so prek Dobrudže, Sofije, Dimitrovskega in Niša prispeli 26. marca na beograjsko topčidersko postajo.

Ko je bila 2. tankovska brigada na poti v domovino, je štab I. armade formiral v Erdeviku motodesantni bataljon. Komandant armade je imel ob tej priložnosti krajši nagovor ter je izbranim borcem povedal, da jih čakajo posebne naloge. Po prihodu 2. tankovske brigade v Beograd je bilo borcem motodesantnega bataljona jasno, da bodo sodelovali s pravkar prispelo tankovsko brigado.

Nato se je začelo skupno urjenje, ki je trajalo 6 do 10 dni. Osnovni namen skupnih vaj je bil, da se moštvo motodesantnega bataljona navadi na vožnjo na tankih, na skakanje s tanka na mestu in med vožnjo. Poleg tega so jih naučili osnovnih signalov z zastavicami in signalov, s katerimi se motodesantna pehota sporazumeva s tankovskimi posadkami (signali z rokami, brzostrelko, čepico itd.) Po tej kratki vaji so bili v glavnem sposobni za skupno akcijo. Brigada je imela poln sestav. V Beogradu je bil vključen v brigado še zdravnik in nekaj sanitetnega osebja. Tudi municije in goriva je bilo dovolj, dve bojni količini municije in za tri polnjenja goriva.⁹⁰⁾

DELEŽ BRIGADE PRI PREBOJU SREMSKE FRONTE

Sremska fronta je imela od jeseni 1944 do preboja spomladi 1945 velik pomen tako za sovražnika kot za nas. Sovražnik se je trdovratno branil, ker je hotel zaščititi umik svojih enot iz Bosne in Hercegovine. Zato so bili na sremski fronti vse od osvoboditve Beograda dalje trdi boji, v katerih smo imeli mi in sovražnik velike izgube. Važni križišči Vinkovci in Slavonski Brod se je sovražnik namenil ubraniti za vsako ceno. Zato je nemška komanda za jugovzhod jeseni 1944 okrepila svoje sile na sremski fronti in v protiofenzivi ji je uspelo potisniti enote narodnoosvo-

⁹⁰⁾ Izjava polkovnika Steva Vujnovića.

bodilne vojske od Vinkovcev in Vukovarja. Pozimi se je fronta ustalila na črti Telarovičev salaš (na desni strani Donave), Srednji Potez, Ilinci, leva stran reke Bosut do močvirja v bosutskih gozdovih, kjer se je spojila s fronto na Drini pri njenem izlivu v reko Savo.

Po ustalitvi fronte je začel sovražnik s fortifikacijskimi deli. Sremska fronta je imela dva različno utrjena in branjena odseka. Prvi odsek se je razprostiral od Donave do vasi Batrovci, drugi pa je zavzemal področje bosutskih gozdov. Na levem bregu Donave do vasi Lipovac je imela fronta v širini 30 km sistem tranšej z veznimi rovi, vse pa je bilo prepreženo s protitankovskimi in protipehotnimi minami. Prvi obrambni pas, širok 5–6 km, so branile močne sile z avtomatskim in protitankovskim orožjem, artilerijo in minometalci. Drugi obrambni pas pa je s prvo tranšejo potekal na črti Opatovac, Lovas, Hoča in Apševci. V širšem področju Vinkovcev in okrog Brčkega pa so bile operativne rezerve.

Donava je kot naravna ovira služila sovražniku za varovanje njegovega levega boka. Zato je imel le v globini prvega pasu gosto prepredene sile, na Donavi pa samo posamezne opazovalne dele. Od Batrovcev je obrambna črta potekala v loku do Lipovca. Tako so Nemci zaščitili desni bok tega dela fronte.

Močvirno ozemlje bosutskih gozdov ni bilo prikladno za oblikovanje močne fronte. Sovražnik je imel enote v vaseh Soljani, Vrbanja in Županja. Na vhodu v bosutske gozdove so bila posamezna oporišča.

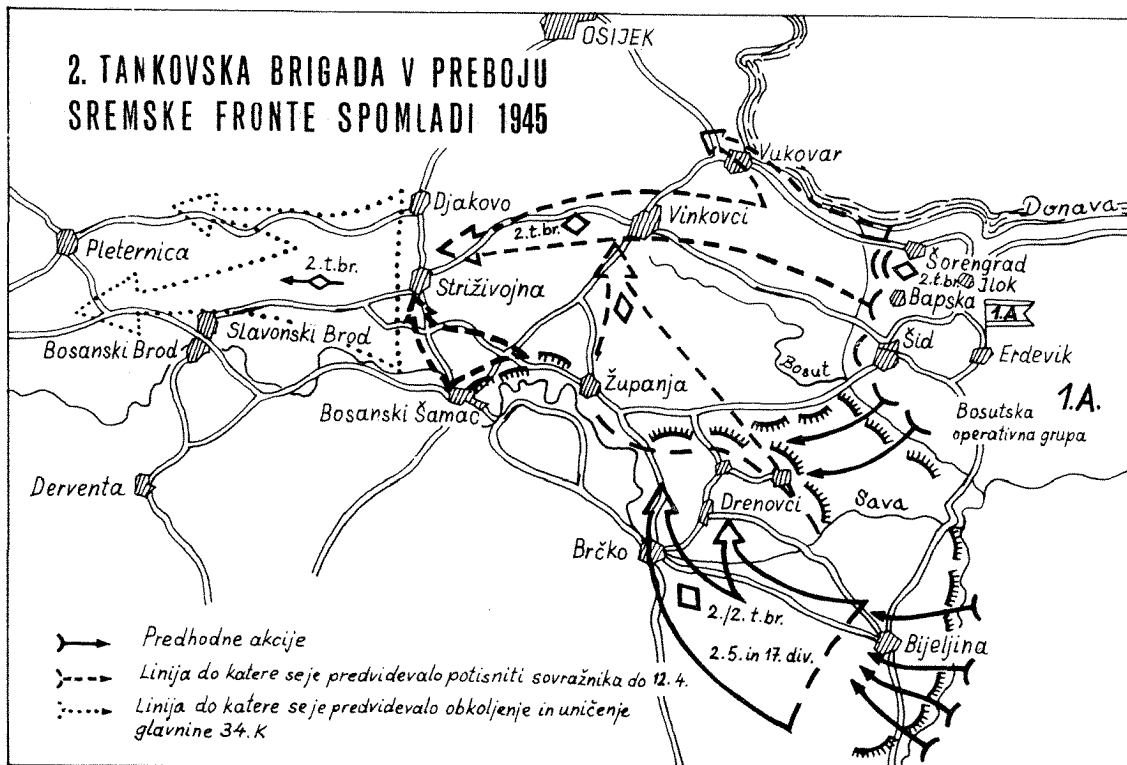
Težišče sovražnikove obrambe je bilo na črti Šid—Vinkovci. Ta smer je bila najbolj utrjena.⁹¹⁾

PRIPRAVA NAPADA

Dne 9. aprila je dobila I. armada od generalnega štaba ukaz, da z glavnino svojih sil prebije utrjeno cono sremske fronte, s pomožnimi silami pa pri Brčkem prekorači Savo in začne z ofenzivo proti Vinkovcem. Po prodoru na črto Gaboš—Ivanovac—Retkovici, morajo enote zasledovati sovražnika vse do področja Zagreba. Za izvršitev te naloge je bilo angažiranih na

⁹¹⁾ Oslobojilački rat naroda Jugoslavije.

2. TANKOVSKA BRIGADA V PREBOJU SREMSKE FRONTE SPOMLADI 1945

smeri napada glavnine sedem divizij (I,^{9a}) XXI., XXII., XLII., XLVIII., VI. in XI.), na smeri pomožnega napada pa tri divizije (II., V. in XVII.). Na smeri glavnega udara pa so bile skoncentrirane tri divizije in glavnina 2. tankovske brigade, da čimprej vdvo v področje Vinkovcev in se združijo z enotami III. armade, ki so napadale z mostišča na Dravi v področju Valpovo in mostišča na Donavi pri Dalju. Do preboja fronte naj bi prišlo na desnem armadnem krilu, kjer bi sovražnika taktično obšli in tako pripomogli k hitrejšemu zlomu sovražnikove obrambe s čim manjšimi izgubami.

Enote na pomožni smeri bi s pomočjo tankovskega bataljona 2. tankovske brigade napadale z mostišča pri Brčkem v zaledje utrjene cone sremske fronte. V smeri Županja—Vinkovci bi presekale sovražniku pot umika in ustvarile okoliščine za njegovo obkolitev in uničenje.

Odsek fronte, kjer naj bi napadla glavnina, je bil širok okrog 6 km (desna stran Donave do kote 141 — severovzhodno od Turničevega salaša). Težišče preboja pa je bilo na 3 km širokem odseku (Srednji Potez — kota 141) v smeri Bapska—Lovas—Negoslavci. V prostoru med glavnino in pomožno smerjo napada sta bili dve diviziji, pripravljeni za napad v smeri Šid—Tovarnik—Vinkovci in dve diviziji s konjeniško brigado za napad v smeri Vrbanja—Otok—Vinkovci. Te enote bi morale pritegniti nase sovražnika, da ne bi uporabil svojih sil v smeri našega preboja. Po preboju samem pa bi enote morale začeti z napadi v določenih smereh.

Po načrtu bi morali biti Vinkovci osvobojeni tri dni po začetku operacije. Dne 12. aprila bi morale enote prebiti fronte in priti na črto Sotin—Berak—Predgradje, v noči od 12. na 13. april in v teku 13. aprila zavzeti Vukovar in vas Komletinci, 14. aprila pa Vinkovce in se združiti z enotami, ki bodo napadale v smeri Brčko—Vinkovci.

Razvrstitev enot za preboj je bila takale:

Na desnem krilu prvega armadnega ešelona je bila I. proletarska divizija, okrepljena s prvim bataljonom 2. tankovske brigade, XXI. divizija s 3. bataljonom 2. tankovske brigade na levem krilu I. proletarske divizije, XLII. divizija na odseku fronte

^{9a})V sestavu I. divizije je bilo tudi okrog 1700 borcev razformirane 1. in 2. prekomorske brigade.

od Turničevega salaša do zaselka Gradina, na odseku od vasi Batrovac do samostana Sv. Luka pa XXII. divizija.

V drugem armadnem ešelonu je bila XLVIII. divizija (brez 14. brigade) z dvema topovskima in enim havbičnim divizionom.

S prebojem naj bi začeli 3. in 13. brigada z enim tankovskim bataljonom, dodeljeni I. proletarski diviziji, ter 4. in 31. brigada s tankovskim bataljonom iz XXI. divizije. Druge enote so bile razvrščene v globino, da bi sodelovale v nadaljnji etapi preboja.⁹²⁾

Druga tankovska brigada je prišla na fronto po enotah. Zbirni rajon je bil v vasi Erdevik, kjer se je zbrala brigada brez 2. tankovskega bataljona, do 7. aprila. Prvi tankovski bataljon je odšel iz Topčidera 28. marca. To je bil prvi ešelon oziroma prvi »paket«. Sistem »paketa« ni narekovala nevarnost sovražnikovega letalstva, saj je bilo letalstvo NOVJ že od osvoboditve Beograda na sremski fronti gospodar v zraku.^{92a)} Ko so se spomladi pričele priprave na ofenzivo, je letalstvo pogosto napadalo sovražnika in bombardiralo določene cilje na fronti in v zaledju. Nemci niso imeli dovolj letalstva, da bi preprečevali akcije naših letal. Še manj je bilo verjetno, da bi z letali napadli na pohodu 2. tankovsko brigado. Osnovni vzrok, da je brigada izvajala pohod v sistemu »paketa« je bil v tem, da sovražnik ni vedel za moč brigade in za točko, kjer bo začela z bojem.⁹³⁾

Poseben problem je bil prehod brigade čez Savo. Nosilnost mostu na Savi pri Beogradu ni vzdržala teže tanka T—34. Zato so prek mostu prešla samo vozila na kolesih (kamioni, oklopni avtomobili, delavnice, sanitetni vozovi itd.). Prevoz tankov prek Save je oskrbela vojna rečna flota I. armade. Tanke so natoovorili na dereglije⁹⁴⁾ in šlepe⁹⁵⁾ na savskem pristanišču pri Senjaku, odkoder so jih monitorji⁹⁶⁾ vlekli do pristanišča v Zemu-nu, kjer so tanke iztovorili. Prevoz 1. tankovskega bataljona je

⁹²⁾ Prav tam. — Potpukovnik Mirko Krželj i major Aleksander Vuksan, Druga tenkovska brigada u probou Sremskog fronta i gonjenju neprijatelja. Od tenka do brigade, str. 99—103 (dalje: Krželj, Vuksan, Druga tenkovska brigada u probou Sremskog fronta).

^{92b)} V letalskih enotah na sremski fronti je bilo okrog 1300 primorskih Slovencev in Istranov, ki so prišli tja iz Afrike.

⁹³⁾ Odredba za pohod štaba 2. tankovske brigade pov. št. 05 za 6. april 1945, VII — Bgd., br. reg. 9/1, kut. 264.

⁹⁴⁾ Dereglija je lesena rečna ladja brez lastnega pogona za prevoz tovora.

⁹⁵⁾ Slep je železna rečna ladja brez lastnega pogona za prevoz tovora.

⁹⁶⁾ Rečna oklopnjača.

bil izvršen v dveh etapah. Po formiranju kolone je 1. tankovski bataljon odpotoval prek Mitrovice v Erdevik. Prav tako je bil po devetih dneh prepeljan prek Save 3. tankovski bataljon. Vzrok za tako dolg časovni presledek je bil v tem, da je rečna flota prevažala tudi druge enote, med njimi tudi 2. tankovski bataljon.

Drugi tankovski bataljon (brez 2. čete), okrepljen z 2. četo motodesantnega bataljona, so vkrcali v pristanišču na Čukarici in ga prepeljali do Šabca. Po izkrcanju so se plovni objekti rečne flote vrnili v Beograd, bataljon pa je odšel v smeri Šabac—Zvornik—Bjeljina, kjer se je vključil v južno operativno skupino I. armade, ki je začela z ofenzivo za osvoboditev Semberije. Pred vkrcanjem na Čukarici je dobil vsak borec nekaj konzerv in kilogram kruha za primer, če bi naleteli na mine in bi se plovni objekt ali deregljia potopila. Takrat Sava in Donava še nista bili očiščeni od min, ki so jih metali zavezniki iz letal, da bi Nemcem onemogočili promet na njih. Čeprav so po osvoboditvi Beograda začeli takoj z očiščevalno akcijo, ni bilo zanesljivo, če sta reki povsem očiščeni. Toda glede tega je bilo vse v redu. Na enem šlepu so bili trije tanki, na deregljiah pa kamioni in druga vozila. Motodesantno četo so razvrstili po vodih skupno s tanki. En monitor je vlekel dva do tri šlepe. Transport je bil podoben velikemu konvoju.⁹⁷⁾

Po prevozu 3. tankovskega bataljona prek Save je ostala v Topčideru le 2. četa 2. tankovskega bataljona pod neposrednim poveljstvom generalnega štaba ter del goriva, ki ga zaradi preobremenjenosti niso mogli prepeljati.

Glavnina brigade je imela v Erdeviku na razpolago pet dni za pripravo na napad. Starešine so si podrobno ogledali izhodiščne položaje, dostope do njih, smer napada in razvrstitev sovražnika v prvi liniji. Pehota je namreč v dveh mesecih in pol rovovske vojne izkopala rove — približnice, ki so na nekaterih mestih bile celo 50 do 100 m od prve sovražnikove obrambne linije, kar so izkoristili tankisti ter si podrobno ogledali vse, kar jih je zanimalo v zvezi z napadom. Kljub temu ni bilo napravljeno vse. Premalo je bilo usklajeno sodelovanje s pehoto. Preveč je bilo prepuščeno samemu razvoju položaja med napadom. To je bilo seveda napačno, ker pehotne enote niso imele radijskih

⁹⁷⁾ Bojna relacija št. 1, VII — Bgd., br. reg. 12/1, kut. 264.

Tank T—34 2. tankovske brigade JA na pohodu skozi Slavoniju spomladi 1945 (po preboju sremske fronte)

sprejemnih in oddajnih postaj, prek katerih bi bile v zvezi s tanki.

Poseben problem za tanke so bili kanali, ki so predstavljali naravne protitankovske ovire, preprežene povrh še s protitankovskimi minami. Le en tank v četi je nosil bruna za premostitev kanalov, kar je onemogočalo hitro napredovanje tankov na prehodih čeznje.

Toda kljub vsem pomanjkljivostim, v celoti vzeto, je bil vsaj začetek napada temeljito pripravljen. Pri tem se moramo zavest, da se je brigada pripravljala na svojo prvo bitko. Nihče od starešin, ki so bili izkušeni partizanski borci, ni imel nobenih izkušenj v tankovski bitki. Imeli so sicer za seboj dobro šolo v Italiji in Sovjetski zvezi, toda brez borbenih izkušenj.

Organizacija sodelovanja z letalstvom in artilerijo je bila bolj enostavna in zato tudi bolj popolna. Odrejene signale so starešine zabeležili in se jih držali. Ves čas bojov ni bilo z letalstvom in artilerijo nobenih problemov.

Po končanih pripravah so nestrpno čakali na začetek. Tankisti so bili ponosni in samozavestni, saj so vedeli, da imajo na voljo najboljše tanke, kar jih je bilo v drugi svetovni vojni. Vedeli so, da je od njih odvisen preboj fronte, saj pehota sama kljub številčni premoči ne bi mogla streti sovražnika. Po skoraj trimesečnih bojih in velikih izgubah na eni in drugi strani, so večji boji prenehali in začela se je samo izvidniška dejavnost. Končno je prišel dan, da se sremska fronta razbije. Štab brigade je razpisal tekmo: kdo bo rešil bojno nalogo s čim manjšimi izgubami v tankih in kamionih.⁹⁸⁾

V noči od 11. na 12. april je šla brigada na izhodiščne položaje. Tankovski bataljoni z motodesantno pehoto na tankih so zasedli položaje na severni in severovzhodni točki v gozdu Kalile. Zaledni deli tankovskega bataljona in četa protiletalskih mitraljezov brigade so bili razvrščeni za tankovskimi bataljoni. Pionirski vod in inženirske enote pehotnih divizij so bili odrejeni, da napravijo prehode v minskih poljih, izvidniški vod pa mora po prebitju fronte pregledati smer Sotin—Vukovar. Brigadna baza je ostala v zbirnem rajonu. S tankov so vzeli zunanje rezervoarje za gorivo. Zjutraj 12. aprila je bila brigada pripravljena za napad.

⁹⁸⁾ Razpis štaba 2. tankovske brigade z dne 7. aprila 1945 v zvezi s tekmovanjem, VII — Bgd., br. reg. 10/1, kut. 264.

PREBOJ FRONTE

Sovražnik je imel na dan preboja fronte na voljo bojno skupino »Brenar« (1. bataljon deželnih strelcev z deli 3. ustaško-domobranske divizije), ki je branila odsek fronte na desni strani Donave od Sotina do Opatovca; nemško 963. brigado »Klotz« v sestavi 41. pehotne divizije od Telarovičevega salaša do Tovarnika; zahodno od vasi Lovac bataljon 1232. pehotnega polka kot rezervo 963. brigade; od Lipovca do vasi Donje Novo Selo 41. pehotno divizijo. Ta divizija je bila razvrščena takole: 1232. polk je branil odsek fronte od 963. brigade do železniške postaje Tovarnik; zahodno od vasi Lovac bataljon 1232. pehotnega polka, 842. severnokavkaški in 845. nemški bataljon. V rajonu Rana Jabuka (kota 134) in Morov salaš je bil 2. divizion, severozahodno od Ilincev 1. divizion 41. artilerijskega polka, v divizijski rezervi v Donjem Novem Selu 41. dopolnilni bataljon, v vasi Djeletovski pa štab 41. pehotne divizije.

Komunikacijo Vinkovci—Brod in širši rajon Vinkovcev in Županje so branili deli 3. ustaško-domobranske divizije, desni breg Save pa 22. nemška in 12. ustaško-domobranska pehotna divizija.

Štaba 22. nemške in 12. ustaško-domobranske divizije sta bila v Brčkem. Poveljstvo nad vsemi enotami je imel štab 34. armadnega korpusa v vasi Nuštar.

Nemški 34. armadni korpus bi moral braniti položaje dotlej, ko se umakne zaščitnica 21. gorskega armadnega korpusa pri Slavonskem Brodu iz Bosne v Slavonijo. Po oceni vrhovnega komandanta nemških sil za jugovzhod, bi bilo to 15. aprila. Šele takrat se lahko enote 34. korpusa umaknejo na črto Djakovo—Vrpolje—reka Sava. V tem smislu se je štab 34. korpusa pripravljal na umik, vendar ga je 12. aprila prehitela ofenziva I. armade.⁹⁹⁾

Dne 12. aprila zgodaj zjutraj se je začela artilerijska priprava iz 120 topov. Po petnajstih minutah, ko je začela streljati artilerija v sovražnikovo globino na glavnino njegovih sil, sta šli v jurišni napad 3. brigada I. proletarske divizije in 4. brigada XXI. divizije. Tedaj je napadlo tudi letalstvo ter bombardiralo in mitraljiralo oporišča v vaseh Mohovo, Lovas in Tovarnik.

⁹⁹⁾ Oslobojilački rat naroda Jugoslavije.

Bil je lep, sončen spomladanski dan. Od eksplozij granat in min so se valili oblaki prahu in dima. Ko so krenili v napad še tanki, se na bojišču ni skoraj ničesar videlo.

Prva brigada I. proletarske divizije je že zjutraj zavzela vas Mohovo ter nadaljevala s prodorom pri Opatovcu, ki ga je skupno s 5. brigado XXI. divizije zavzela že dopoldne. Nato je brigada krenila proti Sotinu, kamor je prispel tudi del tankov 1. tankovskega bataljona. V skupnem boju so Sotin do zgodnjega popoldneva zavzeli in nadaljevali pot proti Vukovarju.

Vzrok, da so tanki v dopoldanskih bojih zaostali za 1. brigado, so bili boji okrog kote 141 in v rajonu Srednji Potez, kjer je sovražniku uspelo ustaviti prodor 3. brigade. Tanki so takoj napadli, uničili sovražnika in omogočili 3. brigadi, da je nadaljevala z napadom. Zjutraj je 3. brigada zavzela prvo tranšejo, malo kasneje pa že tretjo na črti salaš A. Senica—Knebllov salaš. Nato je 3. brigada naletela na srdit sovražnikov odpor na črti kota 125—kota 129 (severovzhodno od Lovasa), toda s pomočjo tankov je bila tudi ta črta zavzeta. Šele potem so se tanki usmerili proti 1. brigadi I. proletarske divizije in skupaj z njo zavzeli vas Sotin.

Obenem s I. proletarsko divizijo je šla v napad tudi XXI. divizija. Bataljoni njene 4. brigade so takoj zavzeli prvo sovražnikovo tranšejo. Nato sta bila poslana v boj 31. srbska brigada in 3. tankovski bataljon. V silnem jurišu so tanki s pomočjo obeh brigad zavzeli še drugo in tretjo tranšejo.

Po zavzetju glavnih položajev v sovražnikovi prvi liniji je 4. brigada z enim tankovskim vodom in artilerijskim divizionom nadaljevala s prodorom v smeri Lovas—Pustara Gladnoš—Mikluševci—železniška postaja Grahovo—Negoslavci. Sovražnik se je posebno upiral v Lovasu. Zato so vas blokirali, nadaljevali z napadom v sovražnikovo globino in do večera zavzeli železniško postajo Grahovo in Negoslavce. Tankovski bataljon, brez tankovskega voda, ki je sodeloval s 4. brigado, je z 31. brigado in artilerijskim divizionom napadel v smeri Rana Jabuka—gozd Belaš—Tompojevci—Čakovci—Berak—Svinjarevci in jih do večera zavzel.

Prvi tankovski bataljon je po zavzetju Sotina skupno s 1. in 5. brigado napadal proti Vukovarju. Sovražnik je sicer organiziral odpor in porušil most čez reko Vuko, vendar je 5. brigada s

pomočjo tankov uspelo kmalu zavzeti mesto, nakar je brigada nadaljevala prodor proti Borovcu, kjer je prenočila. Tankovski bataljon pa je ostal v Vukovarju.¹⁰⁰⁾

OSVOBODITEV VINKOVCEV

V noči od 12. na 13. april so se sovražnikove enote umaknile na črto Ostro—vzhodni rob gozda Golubovac—Mirkovci.

Težišče sovražnikove obrambe je bilo v rajonu Vinkovci. Z obrambo Vinkovcev je poskušal zaustaviti prodiranje enot I. armade, da bi si zagotovil potreben čas za umik 22. divizije iz rajona Županje in organizacijo odpora na črti Djakovo—Striživojna—Jaruga—reka Sava, zakaj s tem je zaprl smer Vinkovci—Brod.

Zjutraj 13. aprila so enote I. armade nadaljevale z ofenzivo. XXI. divizija, okrepljena s 3. tankovskim bataljonom, je prodirala v dve smeri: s 4. brigado v smeri Negoslavci—Nuštar, z 31. brigado pa v smeri Svinjarevci—Cerić. Prvi tankovski bataljon je s 14. brigado XLVIII. divizije sestavljal divizijsko rezervo, ki je prodirala za 31. brigado.

Enaintrideseta srbska brigada je prišla zgodaj dopoldne do vasi Ceriće, četrta brigada pa uro kasneje do vasi Nuštar. Obe brigadi sta napadli postojanki. Divizijska rezerva je prišla v rajon kote 100 (severno od Martin Gaja).

Okrog vasi Nuštar in Ceriće je postavil sovražnik minska polja in jih spremenil v močna oporišča. Posebno močan je bil odpor v vasi Nuštar. 31. brigadi je uspelo zavzeti Ceriće do zgodnjega popoldneva, 4. brigadi pa s pomočjo tankov vas Nuštar in presekati komunikacijo Nuštar—Vukovar. Sovražnik je bil prisiljen umakniti se v Vinkovce.

Ker je v rajon Vinkovcev prišla poleg XXI. divizije tudi XLVIII. divizija, so bile dane okoliščine za napad na Vinkovce. XXI. diviziji je bil dodeljen 3. tankovski bataljon, XLVIII. diviziji pa 1. tankovski bataljon. Četrta brigada XXI. divizije (brez enega bataljona) je morala napadati v smeri zaselek Žankovci—

¹⁰⁰⁾ Odredba štaba I. armade JA op. št. 125 z dne 10. aprila 1945, VII — Bgd., br. reg. 25/1, kut. 264; odredba št. 4 štaba 2. tankovske brigade pov. št. 15 z dne 11. aprila 1945. VII — Bgd, br. reg. 28/1, kut. 264; bojna relacija št. 2 za operacije na sremski fronti, VII — Bgd, br. reg. 32/1, kut. 264.

Tank 2. tankovske brigade JA na pohodu proti Slovenskemu primorju spomladi 1945

železniška postaja Vinkovci; 31. brigada med cesto Nuštar—Vinkovci in kanalom Barutana mimo opekarne do severovzhodnega dela mesta; 14. brigada (brez enega bataljona) s črte kota 98 — kota 96 prek Lancoševega salaša na jugovzhodni del mesta. Bataljon 4. brigade je ščitil desno krilo brigade in napadel vas Ostrvo, bataljon 14. brigade pa je ostal v divizijski rezervi v smeri napada 31. brigade (kota 99).¹⁰¹⁾

Tretji tankovski bataljon je dobil nalogo, da pomaga 4. in 31. brigadi. Sedem tankov in pehota so napadali, drugi tanki pa so podprli napad s streljanjem z mesta na jugozahodni točki Nuštarja. Napad je podprla tudi artilerija s položajem zahodno od Cerića.

Druga brigada XLVIII. divizije je morala napasti na fronti kota 91 do ceste Mirkovci—Vinkovci in prodrati v mesto med železniško progo in cesto Mirkovci—Vinkovci; 1. brigada na fronti

¹⁰¹⁾ Oslobojilački rat naroda Jugoslavije.

levo od 2. brigade; 3. bataljon 1. brigade je bil v divizijski rezervi v Mirkovcih, jugozahodno od cerkve. Napad je podpirala divizijska artilerija.

Tankovski bataljon je dobil nalogo, da podpre 1. in 2. brigado. Praktično je v akciji sodelovala samo ena tankovska četa, zaradi izgub v prejšnjem dnevu.

Napad tankov in pehote se je začel po artilerijski pripravi zgodaj popoldne. V močnem naskoku so prodrli do mesta. Izgubljena sta bila dva tanka, zadeta od protitankovskih topov 75 mm.

Popoldne so se tanki in pehota prebili v mesto. Medtem so enote 1. brigade XLVIII. divizije prešle reko Bosut in napadle jugovzhodno točko mesta na desni strani reke, brigade XXI. divizije pa so čakale v severnem in severovzhodnem delu mesta pred železniško postajo in opekarno. Ko se je pehota uredila, je ob pomoči artilerije skupno s tanki proti večeru na juriš zavzela železniško postajo in opekarno. Nato je prodirala v notranjost mesta in ga zavzela. Sovražnik se je vztrajno branil v vasi Ostro, kamor je štab XXI. brigade poslal bataljonu, ki je vas napadal, okrepitev. Malo pred polnočjo je bil sovražnik obkoljen in uničen.¹⁰²⁾

— — —

Po operativnem načrtu I. armade je bila predvidena osvoboditev Vinkovcev za konec tretjega dne napada. Osvobojeni pa so bili že konec drugega dne, kar je vsekakor velik uspeh vseh rodov vojske — kopenskih, letalskih in rečnih enot. Že konec prvega dne so enote I. armade vdrle 45 km globoko v sovražnikovo obrambo, kar znaša 3,3 km na uro. Posebne zasluge za tako hiter preboj ima 5. brigada, ki ji je uspelo priti prek Donave, kjer si je potem ustvarila pri Sotinu mostišče, vezala nase del sovražnikovih enot in s tem omogočila hiter prodor.

Glavnina 2. tankovske brigade je prispevala velik delež k hitremu preboju fronte, pretrpela pa je tudi hude izgube. Prvi dan je bilo poškodovanih sedem tankov, dva težje, pet lažje. Uničen je bil tudi oklopni avtomobil iz izvidniškega voda. V bojih za Vinkovce so izgubili dva tanka. Lažje poškodovane tanke so popravili v dveh do treh dneh mehaniki mehanične brigadne delavnice, drugih, težje poškodovanih pa niso mogli popraviti v brigadi.

¹⁰²⁾ Poročilo štaba 2. tankovske brigade pov. št. 3 z dne 14. aprila 1945 štabu 1. armade. VII — Bgd, br. reg. 35/1, kut. 264; operativno poročilo štaba 1. bataljona 2. tankovske brigade za 12. in 13. april štabu 2. tankovske brigade, VII — Bgd, br. reg. 5/2, kut. 264.

Posebno velike so bile izgube v moštvu motodesantnega bataljona. Konec prvega dne jih je bilo iz dveh čet nesposobnih za nadaljnje boje 70, od tega jih je večina padla. To je tretjina od skupnega števila ljudi v motodesantnem bataljonu, ne računajoč pri tem čete, ki je napadala z 2. tankovskim bataljonom v smeri Brčko—Županja. Do relativno velikih izgub v motodesantnem bataljonu je prišlo zaradi taktične napake uporabe moštva pri napadu. Borcem je bilo naročeno, naj bodo med jurišem na tankih. Ko so tanki prišli med sovražnika, jih je ta zasul z ognjem iz avtomatskega orožja in takrat je padlo največ borcev motodesantnega bataljona. Če bi poskakali s tankov takrat, ko so prišli do lastne pehote, ali pa že prej, bi bile izgube mnogo manjše. Ko so tanki zasledovali sovražnika, so bili nekateri od njih brez desantne pehote, in to v trenutku, ko bi jo najbolj potrebovali.

Pri začetnem jurišu tankisti niso dovolj pazili na označene prehode prek minskih polj. Dva tanka sta obšla prehod, zavozila na mine in bila poškodovana. Med napadom radijska zveza med tanki ni dobro delovala. Tudi zveza med tanki in pehoto, ki je bila že v pripravi slabo organizirana, je med napadom povsem odpovedala. Tankovski vod na levem krilu 3. tankovskega bataljona je ob vpadu med sovražnika zašel s smeri napada, se oddaljil od pehote in se znašel pred sovražnikovimi protitankovskimi topovi. En tank je bil uničen, dva pa težje poškodovana. S tem je bil vod okrnjen in nesposoben za nadaljevanje napada.

Zaradi slabih zvez med napadom štab tankovske brigade bataljonom ni mogel dajati navodil. Zveza med tanki, letalstvom in artilerijo je delovala dobro.

Tudi tehnična služba brigade se v začetku ni dobro znašla. Na bojišču je bilo precej poškodovanih tankov. Zaradi slabih zvez in nepovezanosti med bataljonsko in brigadno tehnično službo ni bilo pravočasnih intervencij. Šele po končanem preboju je tehnična služba iskala po bojišču pokvarjene tanke in jih tam popravljala.

Izvidniški vod in četa protiletalskih mitraljezov brigade sploh nista stopila v akcijo. Po preboju fronte je bil izvidniški vod poslan v smer Sotin—Vukovar. Toda naloge ni izvršil, ker so tanki in pehota prišli tja pred njim.¹⁰³⁾

¹⁰³⁾ Krželj, Vuksan, Druga tenkovska brigada u preboju Sremskog fronta.

DEJAVNOST 2. TANKOVSKEGA BATALJONA V SMERI BRČKO—ŽUPANJA—SLAVONSKI BROS

Po izkrcanju v Šabcu je 2. tankovski bataljon nadaljeval pot proti Zvorniku. Moral je prek Drine na bojišče pri Brezovem Polju in Brčkem, kjer so bili hudi boji.

Južna operativna skupina I. armade je dobila nalogo, da osvo-bodi Semberijo, preide pri Brčkem Savo in se do 12. aprila, torej pred prodorom glavnine, približa Vinkovcem. Verjetno ni nihče pričakoval, da se bo sovražnik močno branil in da bo akcija po-tekala počasneje, kakor je bilo predvideno. Posebno težko je bilo uničiti sovražnikovo mostišče okrog Brčkega in Brezovega Polja, odkoder je onemogočal prehod prek Save in nadaljnje pro-diranje proti Vinkovcem. To je uspelo južni operativni skupini šele 12. aprila.¹⁰⁴⁾

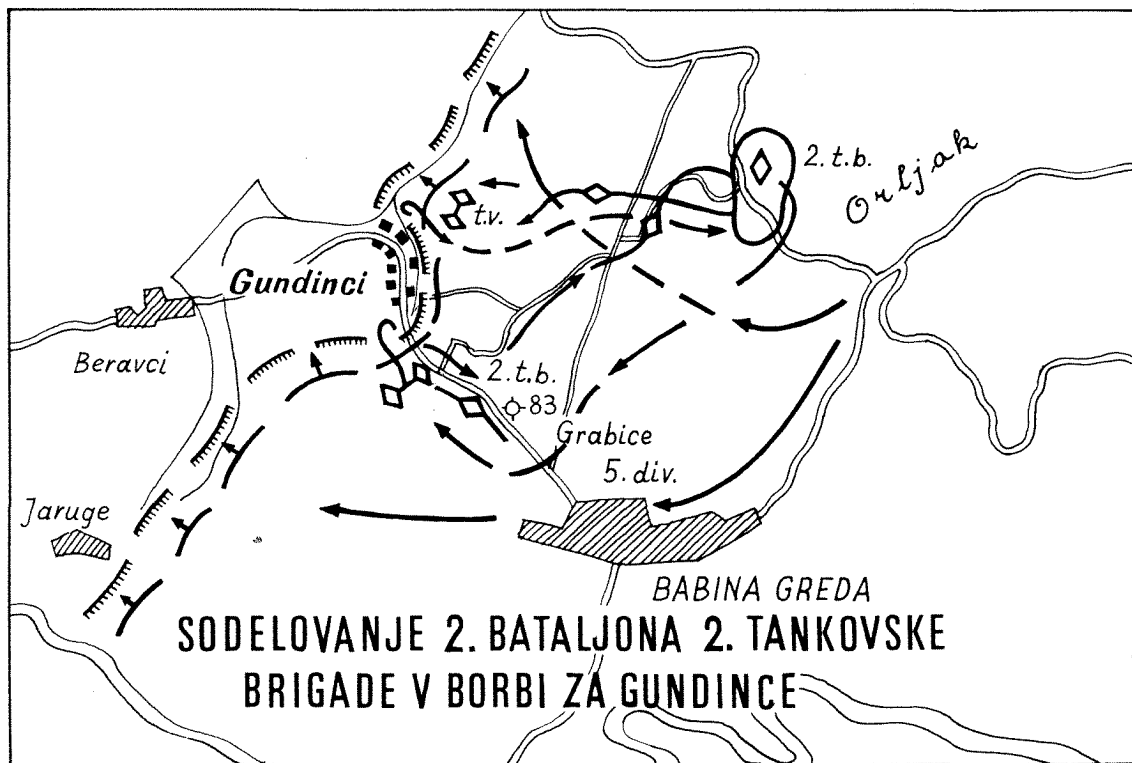
Ko so se menjavali napadi in protinapadi med našimi in so-vražnikovimi enotami na prihodih k Brčkem in Brezovem Polju, je bataljon čakal v Kozluku, da napravijo brod za prevoz tan-kov prek Drine. Brod je delal od 1. do 7. aprila 1. bataljon 3. in-ženirske brigade JA. Motodesantna pehota je ščitila inženirsko enoto pri delu, ker so jih večkrat poskušale napasti ustaške in četniške skupine, ki so bile v našem zaledju. Brod je bil na-pravljen iz dvodelnih »JU« pontonov s premičnim mostom ter vhodnim in izhodnim mostičkom. Premikal se je s pomočjo jeklene vrvi. Dne 7. aprila je bil brod gotov in začeli so ga pre-izkušati.

Brod so premikali borci tako, da so vlekli jekleno vrv. Tri-deset jih je bilo na eni strani Drine, trideset pa na drugi.

Na začetku prevažanja bi se skoraj pripetila nesreča. Prvi tank je slabo zapeljal na brod in zato ta ni bil enakomerno ob-težen, pa se je nagnil.¹⁰⁵⁾ Ko se je približal rečnemu vrtincu, bi se skoraj potopil s tankom in posadko vred. Tedaj so borci, ki so vlekli splav, še bolj močno in hitro potegnili in rešili brod, tank in posadko. Odslej so ob vkrcavanju bolj pazili in vse tanke so v redu prepeljali prek Drine. Kamioni so prešli Drino na ob-novljenem mostu pri Zvorniku.

¹⁰⁴⁾ Oslobodilački rat naroda Jugoslavije.

¹⁰⁵⁾ Ponton »JU« je prav tak kot sovjetski Ponton »N—2P«. Konstruiran je za mirne reke in ni primeren za hitre reke, kakršna je Drina.

V noči od 8. na 9. april je bil 2. tankovski bataljon na pohodu proti Bjeljini in Brčkem. Cesta je bila slaba, vozniki so vozili brez luči. Mnogim tankom so se med potjo pokvarile krmilne naprave. Zato se je kolona nedaleč od Bjeljine ustavila, da so popravili tanke in jih tako usposobili za boje. V tem je bilo Brčko že osvobojeno in težišče bojev je bilo prenešeno na ozemlje okrog Bosanskega Šamca, kjer so se bojevale enote II. proletarske divizije.

Dne 10. aprila je izdal štab južne operativne skupine I. armade ukaz za prekoračenje Save. Predvideno je bilo, da jo prekoraci V. divizija v mraku s svojo glavnino ob porušenem mostu pri Brčkem, druge enote pa v rajonu Prnjatovičev stan. Po prekoračenju bi morala zavzeti V. divizija vas in železniško postajo Gunja in Rajevo Selo, na desnem krilu pa se združiti z XI. divizijo in prodirati v smeri Posavski Podgajci—Bošnjaci. Sedemnajsta divizija bi morala prekoračiti Savo takoj za V. divizijo.

Okrog osmih zvečer se je 1. proletarska brigada vkrcala na pontonske splave in ne da bi jo sovražnik pri tem oviral, prišla do polnoči onstran Save ter že ponoči ustvarila manjše mostišče. Podnevi sta prišli na desno krilo 1. proletarske brigade še 1. in 4. krajiška brigada in se razvrstili na jugozahodnem robu gozdnega pasu Sočna. Do petih popoldne 11. aprila so prešle Savo vse enote V. divizije in artilerija in ustvarile na levem bregu Save močno mostišče.

Dne 12. aprila so začeli prevažati še druge enote južne operativne skupine I. armade (XVII. divizijo, artilerijsko brigado in 2. tankovski bataljon), ki so bile določene za napad.

Ker bi morali tanki podpreti v napadu pehoto, so začeli prevažati najprej 2. tankovski bataljon. Podnevi je bataljon skupaj s pehoto osvobodil Županjo, v njej prenočil in zjutraj 13. aprila začel zasledovati sovražnika proti Slavonskemu Brodu v smeri Županja—Babina Greda—Gundinci—V. Kopaonica. Že nekaj kilometrov iz Županje so naleteli na sovražnikovo zaščitnico. Preden se je bataljon pripravil za napad, se je nemška zaščitnica umaknila s kamioni na naslednji položaj. Tako se je zgodilo dopoldne še dvakrat. V tretjič pa je komandant bataljona kapetan Ivan Ručavina ukazal, da začne bataljon streljati na sovražnika iz kolone, ga prisili k boju in uniči. Ko se je bataljon približeval vasi Gundinci, je zopet naletel na zaščitnico in komandant bataljona je začel iz kolone streljati na Nemce. Nemški kamioni so na

begu drveli proti Gundincem. Kolone ni bilo mogoče oceniti, ker se je prehitro umikala. Na začetju kolone je bil motocikel s prikolico. Prav ta motocikel z nekaj vojaki je ustavil tankovski bataljon.

Zgodilo se je takole: Tanki so vozili s polno hitrostjo proti Gundincem. Čelni tank je začel streljati. Kakih 600 metrov pred vasio so Nemci, ki so se peljali z motociklom, vrgli v zrak mostiček, speljan prek potoka. Ko se je dim razpršil, Nemcev ni bilo več videti. Verjetno so se skrili za vrbe ob potoku. Kolona tankov se je zbrala na razmeroma majhnem prostoru in komandant bataljona je ukazal komandirju motodesantne čete, da gre četa frontalno čez potok. Iz vasi se je slišalo nemško govorjenje in komandantu je bilo jasno, da bodo tu Nemci sprejeli boj. Hotel je, da bi tanki čimprej prešli blatni potok. Toda to je bilo možno le, če jim v potok namečejo vejevja in drevja. Ko sta prva borca položila drevesno deblo v potok, sta naletela na odskočno stropihotno mino. Prehod je bil torej miniran. Ker s tankovskim bataljonom ni bilo pionirjev, ni bil nihče več odkrivati mine. Potrebno je bilo najti obvoz ali pa počakati na pionirje, ki so v sklopu pehote prodirali za tanki. Ker je potok ovijal vas, obvoza niso mogli najti.

Deset minut nato, ko se je tankovska kolona ustavila pred potokom, so začeli Nemci streljati z minometalci. To je komandanta bataljona presenetilo, ker ni pričakoval resnejšega odpora. Ukazal je tankom, da se umaknejo na rob gozda in razvrstijo za boj. Medtem je prišla pehota, ki se je zaradi nemškega streljanja iz vasi ustavila pred potokom in čakala na okrepitev.¹⁰⁶⁾

NOČNI NAPAD NA GUNDINCE

Do mraka je prišla V. divizija do Gundincev in del enot se je pripravil za napad. Ker so bili mnenja, da se sovražnik ne bo preveč upiral, so odredili za napad le manjše število enot. Iz tankovskega bataljona je bil odrejen tankovski vod z vodom desantne pehote. Tanki so dobili nalogo, uničiti sovražnikova obrambna gnezda na severovzhodnem robu vasi in s tem omogočiti pehoti prehod prek nezaščitenega terena k prvim hišam v vasi. Do mraka

¹⁰⁶⁾ Poročilo štaba 2. bataljona 2. tankovske brigade z dne 15. aprila 1945 štabu 2. tankovske brigade, VII — Bgd, br. reg. 7/2, kut. 264.

Druga tankovska brigada po prihodu iz Slovenije v Skoplje poleti 1945

so našli na severu obhodno smer za prehod čez potok in dostop k vasi. V tej smeri je napadel pehotni bataljon. Po poljski poti je prodiral tank komandnega voda, levo in desno od njega v bojnem razporedu druga dva tanka. Pehota in tanki so se počasi bližali vasi. Tanki so začeli streljati. Približno 200 do 300 m od prvih hiš so tanki prišli do kanala, prek katerega je bil prehod na mestu, kjer je bil tank komandirja voda. Sovražnik ga ni uničil. Nemci so z mitraljezi tolkli ta prostor in ga osvetljevali s svetlečimi izstrelki. Pehota se je pomaknila v desno ob kanalu. Komandant pehotnega bataljona se je odločil, da bo prodrli v vas z nasprotne strani. Vtem sta obtičala v kanalu tanka, ki sta bila levo in desno od tanka komandirja voda. Enemu od njiju se je celo cev zabila v zemljo. Z enim samim tankom in vodom motodesantne pehote se komandir voda ni odločil za juriš. Prek radijske postaje je obvestil o tem komandanta tankovskega bataljona, ki je ustavil napad. Ponoči je tank komandirja voda izvelkel iz kanala oba tanka.

DNEVNI NAPAD NA GUNDINCE

Naslednji dan so bili boji na vsej fronti od Striživojne do Save. Napad na Gundince so ponovili. Pionirji V. divizije so očistili pot protitankovskih in protipehotnih min. Komandant bataljona je ukazal, da tankovski vod podpre v tej smeri pehoto. Tanki so morali v zaščiti vrbovja ob potoku najprej uničiti sovražnikove položaje v skupini hiš na robu vasi, nato pa v jurišu pripeljati pehoto v vas. Verjetno komandir tankovskega voda Matošič naloge ni dobro razumel, kar je plačal z življenjem. S položajem v vrbovju ob potoku je vsak tank izstrelil eno do dve granati. Od eksplozije teh granat se je vnela streha na eni od hiš. Komandir tankovskega voda je ocenil, da so cilji uničeni, pa so zato tanki z vso hitrostjo odpeljali proti vasi. Pehota je zaostala za tanki, ker jih ni mogla dohajati. Nemci so pustili tanke do prvih hiš in jih nato zasuli z minami iz ročnih protitankovskih metalcev. Prva dva tanka sta se zaradi bombnih zadetkov vnela, tretji pa je z manevriranjem naprej-nazaj nepoškodovan pričakal pehoto, ki je nato pod njegovo zaščito prišla do prvih hiš. Vtem je prišla še pehota iz drugih smeri ter prisilila sovražnika k umiku. Začelo se je zasledovanje, toda zelo kratko. Na

kanalu Berava so se tanki ustavili, ker je bil porušen most. Pehota se je sicer oddvojila od tankov ter hotela prodirati naprej, vendar je bila kmalu ustavljena. Sovražnik je organiziral obrambo na novi črti Striživojna—Beravci—Jaruge. Ta črta je bila v splošnem obrambnem sistemu 34. nemškega korpusa, ki jo je že vnaprej načrtno vzpostavil, da bi omogočil umik svojemu 21. korpusu prek Bosanskega in Slavonskega Broda iz Bosne v Slavonijo.¹⁰⁷⁾

— — —

Za zasledovanje sovražnika od Županje proti Slavonskemu Brodu 2. tankovski bataljon ni imel pogojev. Manjkali so mu pionirji in sredstva za prehod potokov in kanalov. Če bi nekaj tankov vozilo s seboj bruna, ki bi jih postavljali za prehod čez potoke in kanale, bi bilo zasledovanje hitrejše. Nihče od tankistov niti od borcev motodesantne čete ni bil več razminiranja, pa tudi sredstev ni bilo. Razen tega je bataljon sovražnika podcenjeval, zato je bil v nočnem in dnevnem napadu na vas Gundinci poslan v boj le en tankovski vod. Če bi sodeloval v napadu ves bataljon, bi imela pehota manjše izgube, sovražnik pa mnogo večje.

BOJI ZA PLETERNICO IN POSKUS ZAJETJA SOVRAŽNIKOVIH ENOT V SLAVONSKEM BRODU

V smeri Striživojna—Brod so se enote nemškega 34. korpusa močno branile. Zaporedni napadi XLVIII., V. in XVII. divizije podnevi in ponoči so ostali 14. in 15. aprila brez uspeha. Tega dne je bila prebita fronta 34. korpusa v rajonu Djakovo. Ko sta VI. in XXI. divizija z vsemi močmi napadali Djakovo, je I. proletarska divizija nepričakovano prodrla v zaledje tega mesta in nadaljevala z akcijo proti Pleternici. Dne 16. aprila je I. proletarska divizija zavzela vasi Ruševo in Drakovac in prišla do Pleternice.

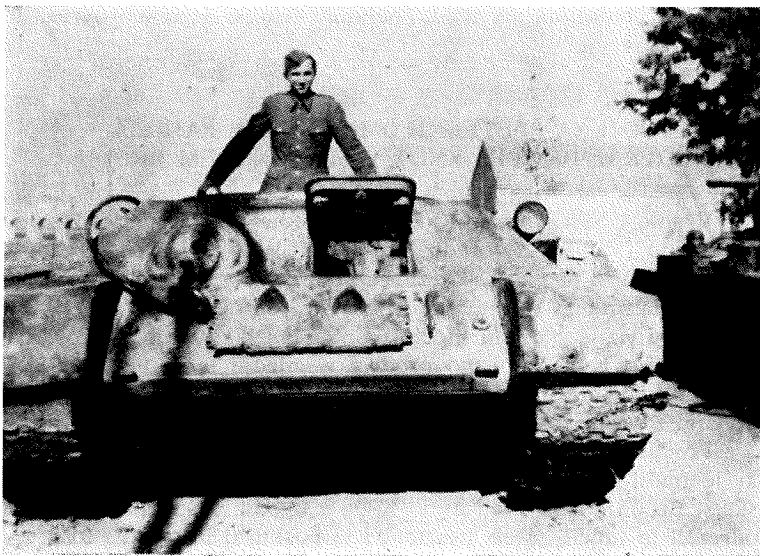
Prodor I. proletarske divizije in osvoboditev Djakova 16. aprila je nudil možnost, da bi sovražnika v širšem rajonu Slavonskega Broda bočno obšli in da bi ga v ugodnih okoliščinah lahko odrezali in uničili. Štab I. armade je poskušal izkoristiti to mož-

¹⁰⁷⁾ Operativno poročilo št. 1 štaba 2. tankovske brigade za 14. april 1945, VII — Bgd, br. reg. 4/2, kut 264.

nost. Zato je napotil za I. proletarsko brigado še XXI. in VI. divizijo in 2. tankovsko brigado.

Do 16. aprila je bila glavnina 2. tankovske brigade v Vinkovcih. Večino poškodovanih topov so popravili ter jih oskrbeli z gorivom in strelivom. V noči od 16. na 17. april je prišel k tankovski brigadi še njen 2. bataljon. Zjutraj 17. aprila je brigada krenila iz Vinkovcev v smer Ivkovo—Stari Mikanovci—Djakovo—Major—Ruševo—Pleternica. Štab brigade je menil, da bo prišla brigada brez bojev v Pleternico, kjer bo dobila nadaljnja navodila. Toda zgodilo se je drugače.

Na prodor I. proletarske divizije je štab 34. nemškega korpusa hitro in odločno ukrepal. Pred I. divizijo so bile majhne nemške policijske enote, zato je poslala divizija v boj za osvoboditev Pleternice le eno brigado, druge pa so napadale na široki fronti proti Slavonski Požegi. Štab 34. korpusa je poslal v Pleternico 16. pehotni polk iz sektorja V. Kopaonica, da pomaga tamkajšnjim nemškim enotam. Tako so bili 17. aprila v

Druga tankovska brigada JA pri Pleternici aprila 1945. Na sliki je komandir tanka Zvonko Domljan

Pleternici 1. in 5. polk divizije »Štefan«, tri čete ustašev in 16. pehotni polk. V naslednjih dveh dneh so Nemci še okrepili postojanko in tako je bila na položajih pri Pleternici vsa njihova 22. divizija, ki je imela nalogo, preprečiti enotam I. armade presekanje ceste Slavonski Brod—Batrina.¹⁰⁸⁾

Druga tankovska brigada je prišla 18. aprila v vas Buk. Popoldne so dobili komandanti bataljonov in samostojnih čet ukaz štaba tankovske brigade za napad na Pleternico. Prvi tankovski bataljon bi moral zavzeti Pleternico, nadaljevati z napadom v smeri Kadanovci—Gružići—Andrijevi in pomagati enotam XI. divizije presekati komunikacijo Slavonski Brod—Orlovac; 3. tankovski bataljon bi moral s 3. četo motodesantnega bataljona napasti severni del Pleternice, podpreti 3. brigado I. proletarske divizije pri zavzetju položajev v tej smeri, zasesti Pleternico in čakati na nadaljnja navodila, 2. tankovski bataljon z 2. četo motodesantnega bataljona pa čakati kot brigadna rezerva pri vasi Kalenić. Skupno z rezervo so bile v Kaleniću še četa protiletalskih mitraljezov brigade, transportna četa in druge prištabne enote.¹⁰⁹⁾

Enote I. proletarske divizije so začele z napadom popoldne po kratki topovski pripravi artilerijske brigade brez enega diviziona s položajev v Ribnjaku. Takoj za njimi sta šla v napad 1. in 3. tankovski bataljon. Drugi tankovski bataljon je bil z motodesantno pehoto razporejen ob cesti. Le-ta je morala ščititi tanke in prištabne enote.

Napad že v začetku ni uspel. Prvi tankovski bataljon se je ustavil pri porušenem mostu čez Londžo. Pred bataljonom je bila na nezaščiteni ravnini v bojni razvrstitvi 3. brigada in ji tanki niso mogli pomagati. Tretji tankovski bataljon je šel v napad s položajev pred vasjo Gradac ter prodiral na prostoru med cesto in železniško progo. Komandant bataljona je uporabil za napad samo eno tankovsko četo. Pehota je bila pred Pleternico zaradi močnega mitralješkega, artilerijskega in minometalskega ognja ustavljena. Tankovski vod, ki je napadal na poti Bilaš—Pleternica, je prehitel pehoto in vpadel v vas. Za njim je jurišala pehota in prišla do prvih vaških hiš. Vnel se je boj in Nemcem je uspelo z ročnimi protitankovskimi bombami uničiti en tank.

¹⁰⁸⁾ Oslobojilački rat naroda Jugoslavije.

¹⁰⁹⁾ Bojno povelje št. 7 štaba 2. tankovske brigade. VII—Bgd, br. reg. 17/2, kut. 264.

Glavnino tankovske čete je ustavil pred Pleternico ogenj sovražnikovih protitankovskih topov 75 in 57 mm. Komandirju čete je uspelo spraviti tanke v naravne zaklone in je s streljanjem z mesta poskušal nevtralizirati topove. Ker je en tankovski vod vdrl v vas, se je komandant čete odločil, da počaka na izid boja. Prepričan je bil, da bodo tanki in pehota uničili protitankovske topove na severni točki Pleternice, ki so onemogočili napad tankovski četi. Toda medtem so Nemci in ustaši s protinapadom odbili pehoto in tanke iz Pleternice proti položajem na sektorju Smiljanka in Sokolovac. Razen tankovskega voda se je v boju izkazal le še en tank iz čete, ki je s streljanjem z mesta porušil samotno hišo v bližini vasi. Hišo so namreč Nemci močno utrdili in iz nje branili dostope k Pleternici iz smeri Gradaca.

Še pred prihodom 1. tankovskega bataljona na bojišče je sovražnik s tremi tanki »fiat« in enim tankom »hochis« začel s protinapadom na našo pehoto v smeri Pleternica—Selište in jo vrgel na položaje proti Smiljanki. Ko so napadli tanki 1. bataljona, so se sovražnikovi tanki umaknili v rajon Krčevica na jugovzhodni točki Pleternice in se niso spustili v boj s tanki T—34. Če bi 1. tankovskemu bataljonu uspelo prekoračiti reko Londžo in napasti sovražnika na sektorju med železniško postajo in pokopališčem — kakor je bilo predvideno — bi se sovražnikovi tanki morali umakniti, v nasprotnem primeru pa bi bili v boju uničeni. Napad torej ni uspel, ker so podcenjevali sovražnikove sile in vrgli v boj premalo enot. Praktično sta bili v boju le 1. in 3. brigada in delno ena četa 3. tankovskega bataljona.¹¹⁰⁾

OSVOBODITEV PLETERNICE

Naslednji dan so napad na Pleternico ponovili. V napadu naj bi sodelovala le četa 2. tankovskega bataljona in šele po zavzetju vasi naj bi napadla vsa brigada. Verjetno se je štab brigade odločil za tako majhno enoto zato, ker se je branil sovražnik pred Pleternico. Dopoldne 19. aprila so se enote pripravljale za napad. Iz I. proletarske divizije sta bili določeni 1. in 3. brigada ob pomoči artilerijskega divizionu.

¹¹⁰⁾ Odredba štaba I. armade O. št. 138 z dne 15. aprila 1945, VII — Bgd, br. reg. 4/1, 264; povelje št. 07 štaba 2. tankovske brigade z dne 17. aprila 1945. VII — Bgd, br. reg. 16/2, kut. 264.

Druga tankovska brigada na Rakeku 22. junija 1945 po pregledu enot, ki ga je izvršil komandant 1. tankovske armade
generalni podpolkovnik Petar Drapšin

Prva brigada (brez 3. bataljona) je napadla Pleternico z zahoda, 3. brigada s severa med Smiljanko in Verbovim potokom, tankovska četa je podpirala 3. brigado in napadala na železniško postajo in pokopališče, divizijska artilerija pa je tolkla s položajev na sektorju Ribnjaka.

Po desetih minutah topovskega obstreljevanja so enote napadle ob štirih popoldne.

Sovražnik je napravil iz vasi zelo močno oporišče. Posebno je branil sektor okrog pokopališča, kjer je bil obrambni voz. Tankovska četa je z mesta rušila hišo za hišo in omogočala pehoti, da se je prebila do vasi. Nemški tanki se niso pojavili na bojišču. Sovražnik je vsak juriš pehote zadrževal s koncentričnim ognjem iz utrjenih hiš. Eno uro kasneje so pehota in tanki zavzeli železniško postajo, nakar je pehota s pomočjo tankov vdrla v vas. Boji za neko hišo so trajali vso noč in šele zjutraj 20. aprila je bil sovražnik pregan iz Pleternice. Izgube so bile velike na obeh straneh. Sovražnik se je umaknil proti Koprivnici, Pleternica pa je bila spremenjena v ruševine.¹¹¹⁾

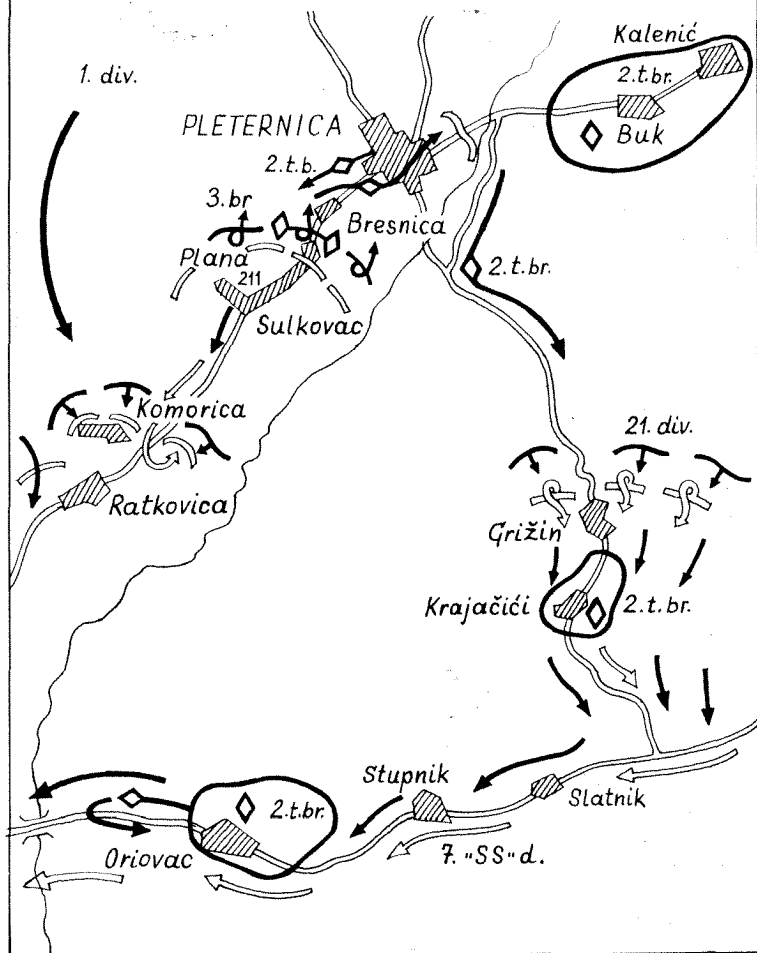
— — —

Če bi pri ponovnem napadu na Pleternico 19. aprila sodelovala celotna 2. tankovska brigada, s tem da bi obšla Pleternico v smeri Buk—Kadanovići, bi bil sovražnik prisiljen evakuirati Pleternico brez boja, tankovska brigada pa bi prodirala proti komunikaciji Brod—Batrina, kar je bila njena osnovna naloga. Ker se je štab tankovske brigade odločil drugače, je sovražnik branil Pleternico vse dotlej, dokler je to jemal za potrebno. V bojih za Pleternico so se namreč enote 7. SS divizije nemoteno umikale iz Slavonskega Broda proti Zagrebu. S tem je bila zamujena priložnost, da se vsaj del enot 21. nemškega armadnega korpusa odseka in uniči.¹¹²⁾

¹¹¹⁾ Oslobojilački rat naroda Jugoslavije; Krželj, Vuksan, Druga tenkovska brigada u probou Sremskog fronta; bojna relacija št. 3 druge tankovske brigade 18. in 19. aprila 1945, VII — Bgd, br. reg. 20/2, kut. 264; Operativno poročilo štaba 3. tankovskega bataljona št. 22 z dne 19. aprila 1945 štabu 2. tankovske brigade, VII — Bgd, br. reg. 21/2, kut. 264; operativno poročilo štaba desantnega bataljona pov. št. 4 z dne 19. aprila 1945 štabu 2. tankovske brigade, VII — Bgd, br. reg. 32/3, kut. 264.

¹¹²⁾ V knjigi Završne operacije za oslobodjenje Jugoslavije 1941—1945 (VII JNA, Bgd, 1957) ugotavljajo avtorji na strani 588: »Štab 1. proletarske divizije je podcenjeval sovražnikove sile v Pleternici in dal svojim brigadam nerealne naloge.«

AKCIJE 2. TANKOVSKJE BRIGADE OD PLETERNICE DO ORIOVCA

OD PLETERNICE DO ORIOVCA

Po evakuaciji Pleternice se je sovražnik umaknil po dolini reke Orljave na položaj Plana—Sulkovac. Za njim sta frontalno napadali 1. in 3. brigada I. proletarske divizije. 13. brigada je bila poslana na desno sovražnikovo krilo v smeri Rasoja—Matičevac—(G. Lipovac) Komorica. Drugi tankovski bataljon je podprl napad 1. in 3. brigade. Bataljon je napadel, ne da bi prej pregledal smer napada in sovražnikovo razvrstitev. Ko 2. tankovski bataljon še ni prišel v stik s svojo pehoto, ga je napadel sovražnik z artilerijo in minometalci. Vozniki tankov in komandirji so kot na povelje zaprli pokrove na tankih, motodesantna pehota pa je poskakala s tankov, čim je opazila, da padajo okrog nje granate in mine. Sprva so padale stran od tankov, nato pa zelo natančno v takovsko kolono. Tanki so zavzeli bojno razvrstitev, borci motodesanta pa so poskakali iz tankov v jarek ob poti. Trije borci so bili mrtvi, trije pa težko ranjeni. Ko je napad artilerije in minometalcev nekoliko pojenjal, so se borci motodesanta povzpeli na tanke, nakar so previdno nadalje zasledovali sovražnika v smeri proti Kapeli. Toda Nemci so se odločno borili in kolona tankov se je morala ustaviti in opazovati sovražnikovo razvrstitev. Začetni obrambni položaji so bili na črti Plana—vas Sulkovac, ki so se prek železniške proge in reke Orljave povezovali proti jugovzhodu. Na frontni črti so bili razvrščeni »šarci«, medtem ko protitankovskih topov ni bilo opaziti. Vendar je bilo znano, da je sovražnik v Pleternici imel na voljo protitankovske topove 75 in 57 mm. Dva taka topova sta bila celo zaplenjena. Tankisti so predvidevali, da so topovi verjetno nekje ob cesti, ali pa zamaskirani v Sulkovcu ter jih bo sovražnik uporabil ob napadu tankov.

Komandant 2. tankovskega bataljona se je odločil, da tanki s streljanjem z mesta podpro motodesantno četo in pehoto 3. brigade pri napadu na Plano. Razlog za ta način uporabe tankov je bila komandantova bojazen pred protitankovskimi topovi. Pehota je napadla prek nezaščitenega terena le pod zaščito tankov. Toda sovražnikovi mitraljezi so ji onemogočili juriš. Ker je obstajala nevarnost, da bi pretrpela preveč izgub, je bil napad ustavljen. Popoldne so še enkrat poskusili pregnati sovražnika iz Plane, vendar tudi tokrat brez uspeha.

Drugi tankovski bataljon 2. tankovske brigade JA v Skoplju junija 1945. Stojijo desantne enote (pehota), sedijo pa tankisti

Položaj se do večera ni spremenil. Sovražnik se je tedaj umaknil na položaje vas Komorica—Rastik. Zasledovala ga je 3. brigada, medtem ko sta bila 2. tankovski bataljon in 1. brigada umaknjena iz boja.

Dne 21. aprila je dobila 2. tankovska brigada ukaz za pohod iz Buka prek Grizičev do Krajačičev, kamor je prispela istega dne zvečer.

Zjutraj 22. aprila se je nemška 7. SS divizija umaknila v smeri Slavonski Brod—Batrina—Novska, nemška 22. divizija pa je bila v zaščitnici. Tega dne se je XXI. srbska divizija prebila pri vasi Stupnik na komunikacijo Slavonski Brod—Batrina, enote I. proletarske divizije pa so se bojevale pri vasi Dragovci na komunikaciji Pleternica—Batrina. Druga tankovska brigada je dobila nalogo, z dvema tankovskima bataljonoma podpreti enote XXI. srbske divizije, da bi se čimprej združile na sektorju Batrina s I. proletarsko divizijo. Po združitvi obeh divizij in zavzetju Nove Kapele bi morali ostati obe tankovski četi v Novi Kapeli, pehotna enota pa nadalje zasledovati sovražnika.¹¹³⁾

Štab tankovske brigade ni odredil za izvršitev naloge enega tankovskega bataljona v celoti, temveč je iz dveh bataljonov vzel po eno četo, ki je bila najbolj kompletna. Obeh čet ni združil pod enim poveljstvom, temveč ukazal, da četa iz 2. tankovskega bataljona napada, četa iz 1. tankovskega bataljona pa jo podpre pri tem. S tankovskima četama sta odšli tudi motodesantni četi obeh tankovskih bataljonov. Dodeljen jim je bil še vod pionirjev iz XXI. srbske divizije z nalogo, da čistijo mine v smeri, koder bodo napadali tanki. Ukaz je dobila skupina kmalu popoldne in krenila v smeri Krajačiči—Slatnik—Oriovac—Lužani.

Pred vasjo Lužani je zaščitnica nemške 22. divizije zadržala enote XXI. divizije JA, da bi omogočila umik enotam svoje divizije, ki so se umikale prek Batrine pred I. proletarsko divizijo s sektorja Dragovci, Ježevik in Cerje. Sovražnikova zaščitnica je imela na Orljavi 2 km dolgo mostišče ter je uporabljala bunkerje vzdolž ceste in železniške proge.

Tanki z motodesantno pehoto, ki so prodirali po cesti, so šli skupaj s pehoto v napad. Tankovska četa 2. bataljona se je razvrstila za napad, tankovska četa 1. bataljona pa je obstreljevala bunkerje. Juriš je sovražnika presenetil in tanki so kmalu

¹¹³⁾ Bojno povelje št. 10 štaba 2. tankovske brigade z dne 22. aprila 1945, VII — Bgd, br. reg. 33/2, kut. 264.

Prihod 2. tankovske brigade na Vrhniko 19. maja 1945 na pohodu proti Trstu

vpadli med sovražnika. Glavnina tankovske čete je prodirala po poti v Lužane. Tankovski vod na desnem krilu je zaradi nasipa in kanala spremenil smer in prodiral severno od proge. Tu je naletel na del sovražnikovih enot, ki so se bojevale z našo pehoto. Eden od tankov je uničil posadko sovražnikovega mitraljeza in omogočil pehoti, da je prišla v tej smeri na razdaljo, ugodno za juriš.

Do mraka je bilo sovražnikovo mostišče uničeno in pehota je začela z zasledovanjem. Ker je bil most čez Orljavo porušen, so se tanki ustavili in iskali primerno mesto za prehod prek reke.¹¹⁴⁾

Po preboju sremske fronte in osvoboditvi Vinkovcev je bila 2. tankovska brigada združena, da bi kot celota delovala v smeri Pleternica—Batrina in odrezala sovražnikove sile v Slavonskem Brodu. Toda brigada ni delovala kot celota in tudi sovražnikove sile niso bile v Slavonskem Brodu presekane. Štab brigade je podcenjeval moč in napadalnost sovražnika ter pošiljal v boj posamezne čete, ki se za napade niso dovolj pripravile. Zato tudi niso imele posebnih uspehov, razen v bojih pri Lužanih.

Seveda je krivda predvsem na višjih štabih, ki so brigadi dajali naloge. V štabu I. armade, kakor tudi v štabu I. proletarske divizije so menili, da je sovražnik že razbit in da so potrebne za njegovo dokončno uničenje le manjše enote.¹¹⁵⁾

V ARMADNI REZERVU

Po prihodu 2. tankovske brigade na komunikacije Slavonski Brod—Batrina, je štab I. armade predvidel, da bi tankovska brigada napadala v smeri Batrina—Novska. Toda en sam tehnični problem je tankovsko brigado onemogočil in znašla se je v armadni rezervi.

Ob odhodu iz Sovjetske zveze so imeli tanki zimsko olje. Letnega olja sploh niso imeli na zalogi. Glede oskrbovanja tankov je bil štab brigade v zvezi z bazo 3. ukrajinske fronte na Mad-

¹¹⁴⁾ Operativno poročilo št. 4 štaba 2. tankovske brigade za 20. april 1945, VII — Bgd, br. reg. 23/2, kut. 264.

¹¹⁵⁾ V knjigi Završne operacije za oslobodjenje Jugoslavije 1941—1945 ugotavljajo avtorji na strani 598: »Štab I. armade je napačno ocenil sile in možnosti sovražnika ter predvideval, da je v Sremu že uničen večji del njegovih enot. Zaradi slabe obveščevalne službe štab armade ni vedno poznal situacije na fronti, kar je dovedlo do operativnih presenečenj in izgubljanju časa pri tempu operacije.

žarskem. Ker se je zima končala in nenadno nastopila topla pomlad, bi morali tankom premenjati olje. Verjetno štab brigade na to ni pravočasno pomislil, ali pa je računal na hitrejši konec operacij. Tanki skratka niso bili sposobni za boje. Razen tega je primanjkovalo tudi goriva in streliva, na nekaterih tankih pa je bilo potrebno zamenjati posamezne dele. Zato je morala brigada nujno v armadno rezervo v vasi Oriovcu, kjer je ostala od 23. aprila do 5. maja, dokler ni prišel potrební material iz zelo oddaljene zaledne baze 3. ukrajinske fronte.

Življenje in delo brigade v vasi Oriovcu že po dveh, treh dneh skoraj ni spominjalo na vojno. Fronta se je premaknila na reko Orljavo in samo ponoči se je od časa do časa slišalo streljanje artilerije. Nevarnosti letalskih napadov ni bilo. Vendar je tudi v takih okoliščinah imel motodesantni bataljon odgovorno dolžnost. Na skrbi je imel varnostno službo. Na vseh straneh Oriovca je postavil mrtve straže. Izgubljene skupine sovražnikove vojske, ki so ostale v zaledju I. armade, bi lahko spričo nepazljivosti in nebudnosti brigade nenadno napadle. No, do teh napadov ni prišlo.

Bližal se je 1. maj in brigada je sklenila, da ga bo svečano proslavila. V vasi so zgradili tribuno za miting, v katerem naj bi sodelovali tudi vaščani. Toda zjutraj 1. maja je dobil štab 2. tankovske brigade obvestilo, da je v okolici Bosanskega Broda večja četniška skupina, ki bi lahko napadla zaledne enote in ustanove I. armade v Slavonskem Brodu. Brigada je dobila nalogo, da pošlje tja tankovsko četo in četo avtomatičarjev, ki naj bi onemogočila četnikom preboj v Slavonski Brod.¹¹⁶⁾

Takoj po 1. maju je prišlo mazivo, gorivo, strelivo in rezervni deli. Do 5. maja so tankisti zaključili z delom na tankih in brigada je bila ponovno sposobna za boje. V brigadi je bilo 50 tankov s 95 oficirji, 82 podoficirji in 939 borci.¹¹⁷⁾

¹¹⁶⁾ Komanda mesta Slavonski Brod je obvestila štab I. armade, da je 30. aprila 1945 večja sovražnikova skupina vdrla v vasi Odžak in Vlaška Mala, jih zažgala in v noči na 1. maj prenočila v vasi Vrbovac. Enota komande mesta Slavonski Brod je ujela dva sovražnikova kurirja, ki sta izjavila, da bo skupina naslednji dan prešla na levo stran Save. V tem primeru bi lahko ogrozila Slavonski Brod, kjer je bila poleg drugega tudi armadna bolnišnica, ki je bila brez potrebne zaščite, VII — Bgd, br. rg. 10/3, kut. 264.

¹¹⁷⁾ Desetdnevno operativno poročilo št. 51 od 12. do 22. aprila 1945 štaba 2. tankovske brigade z dne 25. aprila 1945 štabu I. armade. VII — Bgd, br. reg. 1/3, kut. 264.

BRIGADA V BOJIH ZA OSVOBODITEV ZAGREBA

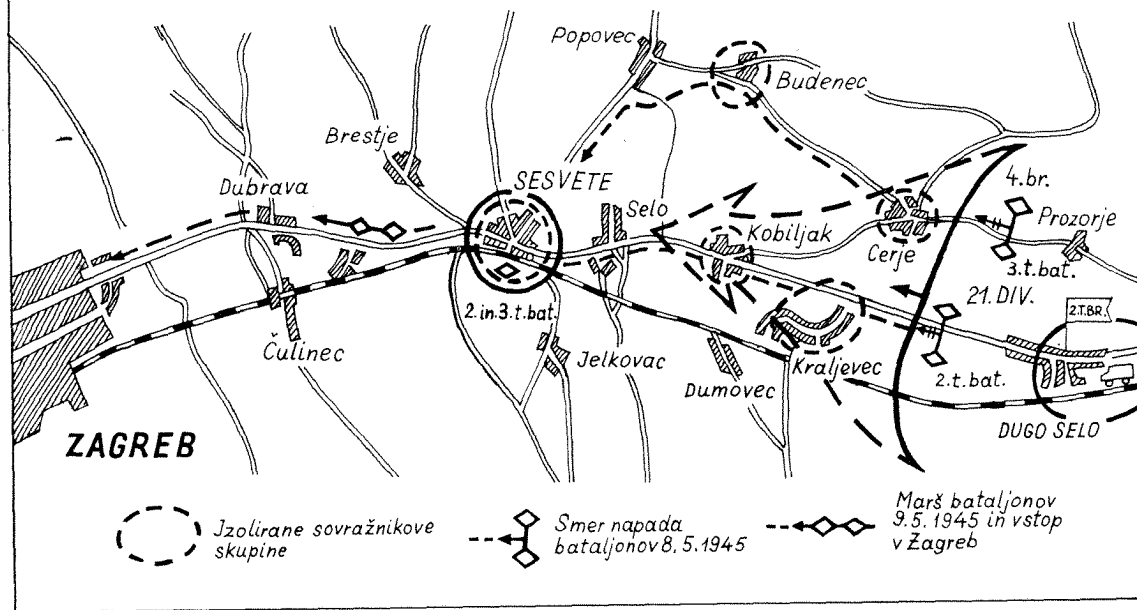
V času, ko je bila 2. tankovska brigada v Oriovcu, so enote I. armade po trdih bojih na reki Ilovi potiskale sile nemškega 34. in 21. armadnega korpusa proti Zagrebu. Tudi na drugih frontah JA in zavezniških armad so se Nemci branili samo še s skrajnimi silami. Hitler je v obkoljenem Berlinu napravil samomor. Konec vojne je bil na pragu, pa so vsak dan pričakovali uradnega obvestila o nemški kapitulaciji.

Dne 2. maja so kapitulirali Nemci v Berlinu, istega dne opoldne nemška armadna skupina »C« v Italiji, v Istri je bil obkoljen z enotami IV. armade 97. nemški armadni korpus, ki se je predal 7. maja. Nemci so povsem klonili pred zahodnimi zavezniki in 7. maja je general Jodl podpisal v Eisenhowerjevem glavnem štabu v Reimsu kapitulacijo. Nemci so se po navodilih Hitlerjevega namestnika admirala Dönitza razgovarjali tudi z nekaterimi komandanti Rdeče armade. Vendar je bil Dönitzov cilj, rešiti čim več svojih enot pred Rdečo armado in JA in jih predati zahodnim zaveznikom. V tem smislu je izdal prek radia razglas enotam armadnih skupin »Center«, »Jug« in »Jugovzhod«, vendar je bila že čez dva dni v Berlinu objavljena brezpogojna kapitulacija. Toda kljub vsemu so se poskušali nemški komandanti prebiti s svojimi enotami iz Jugoslavije v Avstrijo. Čeprav je bil položaj brezupen, so poskušale nemške, ustaške in druge kvislinške enote ta načrt uresničiti. Navzlic vsem prizadevanjem je bil s prihodom III. armade JA v zgornji tok Drave in po združitvi z enotami IV. armade JA na Koroškem sovražnik povsem obkoljen in 15. maja prisiljen vdati se tudi na jugoslovanskem bojišču.¹¹⁸⁾

Dne 4. maja je iz Oriovca odšel na fronto 1. tankovski bataljon, okrepljen s četo avtomatičarjev in četo motodesantnega bataljona brigade. Krenil je v smeri Oriovac—Okučani—Novska—Lipovljani, da bi podprl enote XXI. srbske divizije na liniji Banova Jaruga—Kutina. Bataljonu je bil dodeljen še oddelek pionirjev in izvidniške patrulje, ki so imele nalogo pripraviti bataljonu prosto pot, da se ne bi zadrževal pri porušenih objektih. XXI. srbska divizija je 3. maja prišla na levo stran reke Ilove na sektorju Begovača. Ker so pričakovali hud sovražnikov odpor

¹¹⁸⁾ Oslobojilački rat naroda Jugoslavije.

SODELOVANJE DRUGE TANKOVSKKE BRIGADE PRI OSVOBODITVI ZAGREBA

Počitek 2. tankovske brigade maja 1945 pred Postojno na pohodu proti Trstu

kakor v preteklih dneh, so sklenili poslati v boj celoten tankovski bataljon. V tem položaju so bili tanki res neobhodno potrebni, zakaj nujno je bilo treba pospešiti prodiranje enot I. armade JA in onemogočiti sovražniku, da bi se organizirano umikal. Dne 4. maja, ko je bila 1. tankovska brigada na pohodu proti Lipovljanam, se je sovražnik umikal na vsej fronti. Ko je tankovski bataljon prispel v ta kraj, je XXI. srbska divizija že zavzela Kutino in Popovačo, ter prišla do reke Čazme. Ker je tankovski bataljon po 80 km marša prišel v Lipovljane utrujen, je dobil ukaz, da tu prenoči in čaka na nadaljnja navodila.

Tudi 5. maja se je sovražnik organizirano umikal na vsej fronti in sistematično rušil za seboj objekte na komunikacijah. Ta dan so bile končane priprave za pohod drugih tankovskih bataljonov 2. tankovske brigade. Štab brigade je izdal ukaz o formiranju kolon in o smeri pohoda. Zgodaj zjutraj 6. maja je odšel iz Oriovca 3. tankovski bataljon kot drugi ešelon. V tretjem ešelo-

nu je bil štab brigade s četo težkega orožja, četo protiletalskih mitraljezov in motodesantnim bataljonom (brez ene čete, ki je odšla s 1. tankovskim bataljonom). V zadnjem ešelonu je bila tehnična četa. Pred ešelonu je šla izvidniška patrolja in usmerjevalci prometa, da je pohod potekal čim hitreje. Ker so bila vozila v dobrem stanju, moštvo pa spočito, se je pohod res razvijal brez posebnih težav.¹¹⁹⁾

Po prihodu prvega ešelona v Lipovljane je dobila glavnina brigade, ki je bila še na poti, nalogo, da nadaljuje s pohodom v smeri Banova Jaruga—Garešnica—Čazma—Dugo Selo. Ta obhod je bil potreben zato, ker inženirskim enotam I. armade JA še ni uspelo popraviti porušenih mostov na poti Banova Jaruga—Ivanić grad—Lupoglav, koder bi bila pot krajša. Na daljši, obhodni smeri pohoda so inženirske enote I. armade JA napravile most čez Ilovo na poti Banova Jaruga—Garešnica. Potoki in reka Čazma pa v tej smeri niso bili resnejša ovira za tanke.

Toda kljub vsemu so se pojavile težave na mostu čez Ilovo. Tankovska kolona je prišla tja pred mrakom 6. maja in se ustavila, da bi se odpočila po napornem pohodu. Skupina oficirjev si je ogledovala most in prišla do sklepa, da most ne bo vzdržal pod težo tankov T—34. Inženirski oficir je trdil nasprotno. Na most so nato poslali tank, da bi ga preskusili. Ko je prišel do sredine mostu, se je z njim vred zrušil v vodo. Voznik tanka se je sicer rešil, rešili so iz reke tudi tank, toda pri padcu je bila poškodovana topovska cev. Odpeljali so ga v Novsko in tako v bojih ni več sodeloval.

Sedaj se je zopet zastavljalo vprašanje, kako priti čez Ilovo. Ker je ni bilo moči prebresti, je pionirski vod prek noči s pomočjo vsega moštva zgradil nov zasilni most. Velik del moštva je bil v zaščiti. Vsa vozila so bila namreč na cesti, pa je tako nastala dolga kolona, ki je morala biti vse naokrog zaščitena. Okrog polnoči je iz bližnjega gozda napadla kolono skupina četnikov in Ijotičevcev. Tankisti so jih nekaj ujeli, drugim pa je uspelo zbežati nazaj v gozd. Ujetniki so trdili, da so se hoteli predati Rdeči armadi, misleč, da je to njihova enota. V resnici pa je bil to le izgovor, saj so se v zaščiti noči hoteli prebiti z Moslavaške gore v Bosno.

¹¹⁹⁾ Povelje št. 16 štaba 2. tankovske brigade z dne 5. maja 1945, VII — Bgd, br. reg. 29/3, kut. 264.

Brigada je ves dan potovala in prišla popoldne v Čazmo. Pohod, dolg okrog 50 km, je napravila v trinajstih urah. Ker so bili mostovi in prehodji čez potoke na levi strani Ilove porušeni in ker je bil teren okrog Ilove do Garešnice delno močviren, je bil pohod precej naporen. Mnogo časa so tankisti zgubili za iskanje obvoznih poti. Tanki niso smeli predaleč od poti v desno, ker bi se preveč približali Ilovi, kjer so bila večja zamočvirjena zemljišča. Šli so po poteh, ki so jih določili starešine. Ponekod so morali polagati vejevje in drevesa, da niso nasedli v blatu. S tem niso samo zgubljali dragocenega časa, temveč so tudi onesposabljali tanke. Če jih ne bi v Oriovcu generalno popravili, bi marsikateri tank ostal na poti. Tako pa je enota prišla na cilj popolna.

V Čazmi je brigada dve uri počivala. Čelo kolone se je ustavilo na točki, kjer je lep razgled proti Dugemu Selu in Zagrebu. Na črti Gradec—Lonjci—Dugo Selo je sovražnik v trdih bojih ustavil naše pehotne enote. V dolini reke Lonje so odmevale eksplozije granat in min. V sami Čazmi, ki je bila osvobojena 6. maja, so bili še vidni sledovi bojev. Ob poteh je ležalo orožje, oprema, ubiti konji in drugo kot dokaz, da so Nemci mesto ogorčeno branili; bilo je povsem opustelo, spričo česar sovražnikovi vojaki niso bili še vsi pokopani.

Zvečer 7. maja je brigada nadaljevala pohod v smeri Čazma—Graberje—Kloštar—Lupoglav—Dugo Selo. Na poti sicer ni bilo ovir, vendar so bili vozniki tankov tako izmučeni, da so vozili vso noč in prišli v Dugo Selo šele dopoldne 8. maja. Štab I. armade JA je 7. maja izdal ukaz vsem divizijam in samostojnim brigadam za osvoboditev Zagreba. Sprva je bilo odločeno, da bi morala 2. tankovska brigada napadati s I. proletarsko divizijo, vendar so 8. maja odločili, da pomaga enotam XXI. srbske divizije v smeri Dugo Selo—Sesvete—Dubrava—Zagreb.

Na fronti XXI. divizije se je sovražnik trdovratno branil na črti Laktec—Cerje—Kraljevec. Kljub temu, da so enote II. armade JA že z juga prišle v Zagreb, se sovražnik na fronti I. armade, posebno še njene XXI. divizije ni hotel umakniti. S tem je hotel omogočiti umik svojim enotam, ki so bile na poti Donje Zeline—Sesvete in Zagreb—Sesvete. Iz Donje Zeline se sovražnik ni mogel umakniti proti Kominu, ker so enote XI. divizije zavzele položaje tik pred njim ter se razgovarjale s sovražnikovimi parlamentarci zaradi predaje. V območju Sesvete se je zaradi vdora II.

Druga tankovska brigada prodira proti Sežani in Trstu leta 1945

armade JA v Zagreb nabralo sorazmerno mnogo sovražnikovih enot, ki jim je za umik preostala le še smer Sesvete—Kašina—Podgorje.

Da bi še pospešili zlom sovražnika na fronti XXI. divizije, je bila poslana v akcijo 2. tankovska brigada. Popoldne je začela napadati pehota in tanki. Tretji tankovski bataljon je s 3. motodesantno četo pomagal pri napadu 4. brigadi v smeri Prozorje—Cerje, 2. tankovski bataljon z 2. motodesantno četo 31. brigadi v smeri Dugo Selo—Kraljevec—Sesvete, 1. tankovski bataljon s 1. motodesantno četo pa je ostal v brigadni rezervi v območju Dugega Sela.

Četrta brigada in 3. tankovski bataljon sta že do večera osvobodila Cerje, obšla vasi Kobiljak in z delom enot prodirala proti vasi Budenice. Medtem je 31. brigada z 2. tankovskim bataljonom zavzela vasi Kraljevec in Kobiljak, do noči pa še Sesvete. Tako je bil del sovražnikovih sil odsekan na poti med Sesveti in Zagrebom, medtem ko se je drugi del umikal v smeri Sesvete—Kašina—Podgorje.

Ko so v boj posegli tanki, se je sovražnikov odpor zmanjšal. Tankovska brigada je napadala razmeroma hitro. Pozno zvečer so tanki prenehali napadati. V bojih je bil poškodovan le en tank — zadet je bil takoj v začetku od protitankovskega topa 75 mm v sprednjo ploščo, pri čemer je voznik tanka padel. V motodesantnem bataljonu sta padla dva borca, štirje pa so bili ranjeni.¹²⁰⁾

V OSVOBOJENEM ZAGREBU

Zjutraj 9. maja je krenila tankovska brigada iz Sesvet v Zagreb. Okrog Dubrave in Čulenca so boji še trajali. Na čelu kolone je bil 1. tankovski bataljon, razmeščen tako, da bi lahko takoj pomagal pehoti. Drugi bataljoni niso bili razvrščeni za boj, ker štab brigade ni pričakoval več odpora. Pot v Zagreb je bila resnično odprta. Sovražnik se je umikal in puščal na po-

¹²⁰⁾ Bojna relacija št. 4 štaba 2. tankovske brigade, VII — Bgd, br. reg. 36/3, kut. 264; operativna poročila štabov 1. in 2. bataljona 2. tankovske brigade z dne 10. maja 1945. VII — Bgd, br. reg. 44/3, 42/3, 43/3, kut. 264; operativno poročilo št. 7 štaba 2. tankovske brigade z dne 10. maja 1945, VII — Bgd, br. reg. 39/3, kut. 264; Krželj, Vuksan, Druga tenkovska brigada u probouju Sremskog fronta; S. S., Učešće tenkova u oslobođenju Zagreba. Od tenka do brigade, stran 103.

Druga tankovska brigada maja 1945 v predmestju Trsta

ložajih težko oborožitev in opremo, ki je ni mogel nositi in mu je otežkočala umik. Brigada je imela prosto pot, toda na cesti od Dubrave do Zagreba so bila razna vozila, topovi, havbice, zaboji s strelivom, intendantska oprema in drugo, kar je bila prepričljiva slika razpada nekdanje tako močne armade. Na Medveščaku, Sljemenu in še na nekaterih točkah okrog Zagreba so še potekali boji, ker se nekatere sovražnikove enote niso hotele predati. Brigada si je krčila pot, kakor je vedela in znala, in dopoldne prišla v Zagreb. Glavnina brigade se je namestila v Vrapče, 2. tankovski bataljon z 2. motodesantno četo pa v vojašnico na Ilici.

Zagreb je bil sicer osvobojen, toda še poln ustaških skupin, ki so od časa do časa napadale. Tako so napadli z mitraljezi dva motociklista iz brigade z okna neke hiše v bližini gledališča, in enega težko ranili.

Takoj po prihodu v vojašnico je bil določen en tankovski vod s četo motorizirane pehote, da bi odvrnil protinapad ustašev

na položaju pri Šestinah. Komandir motodesantne čete poročnik Božo Zorić, partizan od začetka vstaje, je v tem svojem zadnjem boju napravil napako. Ko so krenili tanki v napad, ni pravilno ocenil položaja in izdal povelje prepozno, naj pehota poskače s tankov. Sovražnik je bil sicer pregan, toda borci motodesanta so pretrpeli nepotrebne izgube.

Dne 9. maja je bila brigada še vedno v pripravljenosti. Skupina tehnične čete in voznikov pod poveljstvom majorja Vlada Kalezića jo dobila ukaz, da pripelje iz Maksimira potrebno število kamionov in drugih motornih vozil. Potrebno je bilo hamreč izpopolniti z vozili motodesantni bataljon in povečati število kamionov v transportni in tehnični četi brigade. Ker so bili nad Maksimirom še boji, je bil za zavarovanje skupine poslan tja tudi vod motodesantne pehote. V Maksimiru je bilo večje nemško skladišče, nedaleč proč pa »pokopališče« poškodovanih vozil, med katerimi so bila nekatera potrebna le manjših popravil. Mehaniki in vozniki so se dobro znašli. Iz še uporabnih delov posameznih vozil so do mraka sestavili nekaj deset »novih« kamionov in motociklov. S tem je postal motodesantni bataljon motoriziran.

Druga tankovska brigada 12. maja 1945 pred Celjem. Drugi od desne v prvi vrsti je avtor knjige Manojlo Babić

Prvi vod 1. čete 2. tankovskega bataljona 2. tankovske brigade pri Kamniku leta 1945 (julija)

Seveda je pri tolikšnem številu vozil primanjkovalo voznikov. Zato so naslednji dan, ko je brigada nadaljevala pot v Slovenijo, ostali kamioni brez voznikov skupaj s 3. tankovskim bataljonom v Zagrebu.¹²¹⁾

ZASLEDOVANJE PORAŽENEGA SOVRAŽNIKA

Po osvoboditvi Zagreba je I. armada JA prodirala v Slovenijo v smeri Zagreb—Celje—Šoštanj. Dne 10. maja je prišlo do bojev v okolici Zagreba. Tretji tankovski bataljon je ostal v armadni rezervi v Zagrebu, druge tankovske enote pa so morale zasledovati umikajočega se sovražnika v smeri Zagreb—Brežice—Celje. Ta dan je I. proletarska divizija razbila in prisilila k predaji močnejšo sovražnikovo skupino na Sljemenu in manjšo skupino v vasi Mikulić, VI. divizija je razorožila močnejšo grupacijo na sektorju Donji Bukovec, XI. divizija je prišla na črto Poljanica—Klanjac—Razvor—Dekmanca in razorožila nemško 41. pehotno divizijo, XXI. srbska divizija je razorožila v območju vasi Morač dele 181. nemške pehotne divizije, XLVIII. divizija pa ujela večje število sovražnikovih vojakov na območju vasi Mikulić in Završje. V istem času so III., IV. in X. divizija II. armade JA prišle z juga do reke Save in jo na odseku Brežice—Zidani most prešle. Iz Zagreba proti Zidanemu mostu sta se umikali nemška 7. SS divizija in 373. legionarska divizija. Ker so pričakovali njihov odpor, so poslali tja tankovsko brigado. Toda že naslednji dan so Nemci pred enotami II. armade JA položili orožje. Tako je bila pot proti Celju odprta brez boja.

Zgodaj zjutraj 12. maja sta XI. in XVI. divizija razorožili sovražnika v Celju. Druga tankovska brigada ni razoroževala sovražnika, temveč je le spremljala akcije pehote. Na več krajih si je morala krčiti pot med vozili in opremo, ki jo je sovražnik puščal na cesti. Iz Celja je krenila brigada v Ljubljano, kamor je bil poslan tudi 3. tankovski bataljon iz Zagreba.¹²²⁾

Brigada je 19. maja 1945 z odredbo štaba na novo ustanovljene prve tankovske armade pod poveljstvom generalnega lajtnanta Pe-

¹²¹⁾ Prav tam.

¹²²⁾ Razpored enot I. armade z dne 10. maja 1945, VII — Bgd, br. reg. 38/3, kut. 264; operativno poročilo štaba 2. tankovske brigade z dne 12. maja 1945. VII — Bgd, br. reg. 1/4, kut. 264.

Druga tankovska brigada JA na Rakeku 22. junija 1945 pred armadnim pregledom bojne pripravljenosti

tra Drapšina odšla iz Ljubljane prek Postojne v Trst, da bi okrepila sile JA v Trstu.¹²³⁾

NEKAJ ZNAČILNOSTI BORBENE POTI

2. TANKOVSE BRIGADE

Značilnost borbene poti 2. tankovske brigade je njeno sodelovanje v zaključnih operacijah I. armade JA za popolno osvoboditev Jugoslavije. Njena borbena pot je trajala le mesec dni. Zato njen delež ni tako bogat kakor delež 1. tankovske brigade, ki je sodelovala v več akcijah. Najvažnejša vloga 2. tankovske brigade je bila pri preboju zelo utrjene sremske fronte. Tu je predstavljala udarno moč I. armade JA in povsem izpolnila vsa pričakovanja višjih štabov.

Brigada je imela sovjetske tanke T—34 in je zato veljala za veliko udarno enoto. Ker je imela v sestavu tudi motodesantni bataljon, je bila sposobna za samostojne akcije. Vendar so jo višji štabi v glavnem uporabljali za neposredno pomoč pehoti, ker drugih oklopnih enot tedaj Jugoslovanska armada ni imela. Ko danes razčlenjujemo borbena pot 2. tankovske brigade, ugotavljamo, da razen v bojih za osvoboditev Zagreba brigada ni delovala kot celota, kar je bila velika napaka.

Sovražnikova protitankovska obramba je preprečevala brigadi pot v glavnem s protitankovskimi topovi 75 mm in protitankovskimi minami. Naravne protitankovske ovire (reke, kanale itd.) je sovražnik z rušenjem mostov v največji meri izkoristil in s tem zmanjšal brigadi hitrost pri napredovanju. Sovražnik ni nikoli uporabljal v bojih svojih tankov, ker so bili slabo od tankov T—34. Pri preboju sremske fronte so imeli Nemci le eno četo tankov »hochis« in »fiat«, razvrščeno na območju Vinokovcev. Toda teh dveh vrst tankov Nemci sploh niso poslali v boj proti tankom T—34. Da bi pripeljali na sremsko bojišče tanke znamke »tiger« in »panter« z drugih front na jugoslovanskem bojišču, pa niso imeli niti časa niti možnosti.

Čeprav je bila 2. tankovska brigada v bojih le kratek čas, si je pridobila dragocene izkušnje v bojih s protitankovskimi

¹²³⁾ Odredbe štaba 2. tankovske brigade z dne 18. in 20. maja 1945, VII — Bgd, br. reg. 9/4, 10/4, 11/4, kut. 264.

Druga tankovska brigada JA na Rakeku pri Postojni 22. junija 1945 pred armadnim pregledom

topovi, pri obvladovanju minske polje in drugih protitankovskih ovir, predvsem pa pri sodelovanju s pehoto.

Politično življenje in delo partijskih organizacij v drugi tankovski brigadi je bilo nekoliko drugačno kot v prvi. Brigada je dobivala redno dnevne časnike in zato niso čutili potrebe po pisanju in izdajanju četnih in bataljonskih listov. Stenskih časopisov niti niso mogli imeti, ker je bila brigada stalno na pohodu. Partijske sestanke so imeli redno. Pred prebojem sremske fronte je štab brigade organiziral borbeno tekmovanje osnovnih enot.

Po preboju sremske fronte je bila borbeni morala brigade zaradi doseženih uspehov še večja. To je zavedlo nekatere starešine tako daleč, da so začeli podcenjevati sovražnika, kar se je brigadi maščevalo v bojih za Pleternico.

V Orlovcu in Zagrebu je imela brigada več časa in možnosti oceniti dosežene rezultate in začeti s sistematičnim političnim delom. Več borcev in starešin je bilo odlikovanih, v partijo pa so sprejeli vse, ki so se posebno izkazali v bojih.

— — —

Prva in druga tankovska brigada sta bili formirani šele proti koncu vojne, vendar sta v relativno kratkem času dosegli pomembne uspehe pri zaključnih bojih za osvoboditev naše domovine.

Prve regularne tankovske enote so bile formirane v času, ko so imele druge armade v tej vrsti orožja že tridesetletne izkušnje. Zgodovina naših oklopnih enot se začne pravzaprav šele z rojstvom nove Jugoslavije. Vse je bilo potrebno šele ustvarjati, ker nismo v tej zvrsti vojaških enot nič podedovali in ničesar imeli. In vendar se je v kratkem času usposobila vrsta borcev, ki so sprva resda bolj z osebnim pogumom in hrabrostjo kot pa z znanjem izpolnjevali zadane jim naloge. Toda vsak boj je bil zanje nova šola, v vsakem boju so večali svoje znanje in izkušnje in končno so v bojih pridobljeno znanje in vojno spretnost pokazali skupno z drugimi rodovi vojske v tržaški operaciji in z uničenjem 97. nemškega armadnega korpusa, ki je zgled sodobne vojne operacije, izvršene v najtežjih razmerah.

V vrstah prve kakor tudi druge tankovske brigade so se bojevali pripadniki vseh naših narodov in narodnosti. Kot prostovoljci so se vključili vanjo tudi nekateri tujci (Italijani, Nemci, Čehi, Rusi). Poudariti je potrebno, da je bila velika večina borcev

UKAZOM
PRETSEDNIKA
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
JOSIPA BROZA TITA

BEOGRAD 7. okt. 1952. godine

ODLIKOVANA JE

2. tanjka tenkovske brigade

PROJEKTOVANOM

PROJEKTOVANOM

UČESTUJE SE IZDAJE OVA POVELJA

KANCELARIJA ORDENA

BEOGRAD 7. okt. 1952. godine

Odlikovanje 2. tankovske brigade z redom zasluge za narod I. reda (ukaz)

primorskih Slovencev in Istranov, ki so se vključili v vrste narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije po italijanski kapitulaciji. V poročilu političnega komisarja prve tankovske brigade štabu VIII. korpusa z dne 3. januarja 1945 beremo, da je bilo v brigadi okrog 1550 borcev, od tega 20 % Srbov, 25 % Hrvatov-Istranov, 40 % Slovencev, 12 % Črnogorcev in 3 % drugih. Toda kljub tej nacionalni pestrosti je bila brigada celota, trdno odločena, da prispeva kar največ k uničenju sovražnika in izgonu okupatorja iz domovine. V bojih, ki sta jih izbojevali prva tankovska brigada na zmagovitem pohodu IV. armade in druga tankovska brigada pri preboju sremske fronte, so borci in starešine izvrševali do podrobnosti postavljene naloge. Zato sta bili večkrat pohvaljeni od višjih štabov.

Za zasluge v bojih za osvoboditev naše dežele je predsednik republike Josip Broz-Tito odlikoval z ukazom št. 71 z dne 8. julija 1954 prvo tankovsko brigado z redom partizanske zvezde prve stopnje, drugo tankovsko brigado pa z redom zasluge za narod prve stopnje.

Skupščini občin Vrhnika in Sežana, sta podelili tankovskim enotam domicilno pravico.

A L B E R T K L U N

VIRI IN GRADIVO

(B I B L I O G R A F I J A)

A) ARHIVSKO IN DOKUMENTARNO GRADIVO

- arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (kratica: IZDG);
- arhiv Vojnoistorijskega instituta v Beogradu (kratica: VII — Bgd);
- dokumenti, zapiski in fotografije, ki jih hranijo nekdanji tankisti prekomorci.

B) SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

- Butorović-Klun: Tretja prekomorska brigada, Nova Gorica, 1967;
- Dedijer Vladimir: Dnevnik 1943—1944, Ljubljana 1951;
- Kocmur Janez: Primorski Slovenci v tujini za svobodo domovine, Celje 1946;
- Kvesić Sibe: Dalmacija u narodnooslobodilačkoj borbi. Lykos, Zagreb 1960;
- Makiedo Sergije: Prva partizanska misija, Beograd 1963;
- Petelin Stanko: Osvoboditev Slovenskega Primorja, Nova Gorica 1965;
- skupina avtorjev: Čelična-Jeklena pest, list prve tankovske brigade št. 1—4;
- skupina avtorjev: Od tenka do brigade. Vojni glasnik, Beograd 1955;
- skupina avtorjev: Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, Beograd 1962;
- skupina avtorjev: Oslobodilački pohod na Trst, Beograd 1952;
- skupina avtorjev: Prekomorci, Oris zgodovine prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ, Ljubljana 1965;
- skupina avtorjev: Vojna enciklopedija 1—9, Beograd 1958—1967;
- skupina avtorjev: Završne operacije za oslobodjenje Jugoslavije 1944—1945, Beograd 1957;

C) RAZPRAVE IN ČLANKI

- Badžim Krsto: Druga četa 2. bataljona 1. tenkovske brigade pri oslobodjenju Šibenika u jesen 1944. godine. Tenkovski glasnik br. 6, Beograd 1951;
- Banina Ante: Mostarska operacija. Vojno delo, št. 2, Beograd 1949;
- Berginc Jože: Bitka za Mostar. TV 15 z dne 17. novembra 1964;
- Božović A. i Babac P.: Splitska operacija. Vojnoistorijski glasnik br. 3, Beograd 1957;
- Drapšin Petar: Operacije IV. armade. Slovenski poročevalec, dne 16. maja 1945;
- Fabijan Trgo: Oslobodjenje Dalmacije (septembar-decembar 1944. g.) i Drniša (oktobar i početak novembra 1944. g.). Vojnoistorijski glasnik br. 6, Beograd 1954;
- Fabijan Trgo: Oslobodjenje Dalmacije (septembar-decembar 1944. g.). Beograd 1956;
- Fabjan Trgo: Oslobodjenje Dalmacije (septembar-decembar 1944. g.). Vojnoistorijski glasnik br. 2—3, Beograd 1955;
- Fabijan Trgo i Marušić Mladen: Borbe 26. divizije za oslobodjenje Stona i uništenje djelova 369. divizije kod Vukova Klanca. Vojnoistorijski glasnik br. 2, Beograd 1954;
- Grujić Periša: Tenkovi u Mostarskoj operaciji. Tenkovski glasnik br. 3, Beograd 1949;
- Grujić Periša: Učešće Prve tenkovske brigade u borbama za oslobodjenje Splita i Šibenika. Tenkovski glasnik br. 4, Beograd 1950;
- Hočevlar Jože: Nekaj spominov iz 1. tankovske brigade. Borec 1952, str. 224—225;
- Jakšić Pavle: Oslobodjenje Istre i Slovenačkog Primorja s Trstom, Narodna Armija od 30. IV. 1946;
- Jakšić Pavle: Četvrta Armija u završnim operacijama Jugoslovenske Armije. Vojnoistorijski glasnik br. 2—3, Beograd 1955;
- Klobučar Franc: Borbena pot konfiniranih Primorcev. Primorske novice z dne 26. marca 1965;
- Klun Albert: Padlim prekomorcem v Ilirski Bistrici. Primorski dnevnik z dne 19. januarja 1966;
- Klun Albert: Spomenik v Ilirski Bistrici. TV 15, dne 8. februara 1966;
- Kovačević Veljko: Kratak istorijat tenkovskih jedinica Jugoslovenske armije. Tenkovski glasnik br. 3, Beograd 1948;
- Krželj Mirko i Vuksan Aleksandar: Druga tenkovska brigada u probouju Sremskog fronta i gonjenju neprijatelja. Tenkovski glasnik br. 4, Beograd 1950;
- Kurt Anton: Tehnička služba Prve tenkovske brigade. Tenkovski glasnik br. 3, Beograd 1949;

- Kraigher Uroš: Gravina šola prekomorcev. Tovariš 1953, str 1067;
- Lah Milan: Prvega maja 1945 je Jugoslovanska armada osvobodila Trst. Ljudska pravica, dne 1. maja 1946;
- Levičnik Karel: Po sledovih primorskih in istrskih borcev. Velika kninska bitka. Primorski dnevnik 1964, št. 268—270;
- Levičnik Karel: Pred 20. obletnico prekomorskih brigad. Kninska bitka. Delo, dne 4. decembra 1964;
- Levičnik Karel: Mostarska operacija. Ob 20. letnici bitke za osvoboditev Hercegovine. Delo, dne 24. in 25. januarja 1965;
- Levičnik Karel: Oslobodjenje Trsta 1. maja 1945. godine. Prvomajski prilog Vjesnika 1946. god.;
- Levičnik Karel: Pred 20-godišnjico oslobodjenja Rijeke. Riječka bitka i kapitulacija 97. njemačkog korpusa. Novi list od 23. IV. do 1. V. 1965;
- Levičnik Karel: Zaključne operacije Jugoslovanske armade. Slovenski poročevalec z dne 9. maja 1946;
- Milatović Nikola: Sadejstvo inženjerije sa tenkovskim jedinicama u Mostarskoj operaciji. Tenkovski glasnik br. 3, Beograd 1949;
- Ogarev P. A.: S fronte pri El Alameinu k partizanom. TV 15, 1. 1965, št. 7;
- Petković Andrija: Služba veze kod Prve tenkovske brigade. Tenkovski glasnik br. 3, Beograd 1949;
- Šajn Avgust: Iz Afrike v prekomorske brigade. TV 15, 1. 1965, št. 11;
- Šiljegović Boško: Kako je oslobodjen Trst. Politika od 9. maja 1965;
- Šiljegović Boško: Naloga je bila: osvoboditi Trst. Delo, dne 28. aprila 1961;
- Štritof Franc-Krištof: S tanki nad sovražnika. TV 15, dne 14. 7. 1964;
- Udović Karlo: Upor v kraljevi vojski. TV 15, dne 31. avgusta 1965, št. 34;
- Vasiljević Jovan: Pregled narodnooslobodilačkog rata na Jadranu. Vojnoistorijski glasnik br. 2, Beograd 1964;
- Višnjić Petar: Prva tenkovska brigada u borbama za oslobodjenje Čapljine, Sirokog Brijega i Mostara. Tenkovski glasnik br. 6, Beograd 1951.

C) ROKOPISNO GRADIVO V ZVEZI S TANKISTI PREKOMORCI*

- Blaznik Ferdo: Življenjepis;
- Bučovnik Drago: Življenjepis;
- Bujas Linardo: Podatki za kroniko 1. tankovske brigade;

* Rokopisno gradivo je hranjeno v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani v mapi tankisti prekomorci.

- Golob Nace: Pot v Drvar;
- Golob Nace in Stritof Franc: Nastanek in borbe oklopnih enot NOV in PO Slovenije 1943—1945;
- Klun Albert: Seznam moštva I. odreda narodnoosvobodilne vojske na srednjem vzhodu;
- Klun Albert: Biografija Karla Udoviča;
- Križaj Adolf: Borbena pot 1. tankovske brigade;
- Marsetič Korbijan: Prispevek za zgodovino tankistov prekomorcev;
- Najberger Hubert: Narodnoosvobodilno gibanje na srednjem vzhodu;
- Počkar Alojz: Kaj sem doživel v NOB;
- Radoš Drago: Spomin na padlega tovariša;
- Rajković Milorad: Podatki o 2. tankovski brigadi;
- Rozina Milan: Od partizanske šole do borbe;
- Rozina Milan: Pohod 1. tankovskega bataljona;
- Rožič Ivan: Življenjepis;
- Srebotnjak Anton: Življenjepis;
- Širnik Jože: Življenjepis;
- Šišara Rade: Podatki za kroniko 1. tankovske brigade;
- Zupan Franc: Življenjepis.

A L B E R T K L U N

SEZNAM PADLIH
TANKISTOV
PREKOMORCEV

POJASNILO

Seznam padlih borcev in bork tankistov prekomorcev je nastal tako kot seznam padlih borcev in bork Prve in druge prekomorske brigade, Tretje prekomorske brigade ter Artileristov prekomorcev (Glej knjige Srečko Vilhar — Albert Klun, Prva in druga prekomorska brigada, Radule Butorović — Albert Klun, Tretja prekomorska brigada in Karel Levičnik, Artileristi prekomorci). Osnovo temu seznamu dajejo posebni sezname, ki so jih oskrbeli občinski odbori ZZB iz Slovenskega primorja in Istre ter nekateri odbori iz ostale Slovenije in tudi drugih republik. Ti sezname so nastali na podlagi popisa žrtev druge svetovne vojne, ki so ga izvršili v letih 1946 in 1951 do 1954. Avtor seznama se je opiral tudi na anketne liste, ki so jih izpolnili nekdanji borci prekomorskih brigad pred proslavo v Ilirski Bistrici, ki je bila 4. julija 1965. Eden od virov so bili tudi popisni listi, ki so jih nekdanji borci izpolnili ob prejemu knjige Prekomorci. Omeniti je treba tudi dragocene dokumente, ki so jih dali na voljo nekdanji voditelji tankovskih prekomorskih enot. Ti dokumenti in drugo gradivo so v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani v posebnih mapah tankistov prekomorcev ter osrednjega odbora prekomorskih brigad. Na osnovi vseh teh virov je bil sestavljen osnutek seznama, ki je bil razposlan vidnejšim borcem in voditeljem tankovskih prekomorskih enot, ki so osnutke pregledali, popravili ali dopolnili ter vrnili avtorju. Seznam ne zajema samo padlih borcev, ampak tudi tiste, ki so umrli za posledicami ran, dobljenih v narodnoosvobodilnem boju. Upoštevati je treba, da utegnejo biti, kljub največji skrbnosti, v seznamu napake, pa tudi pomanjkljivosti, kot so: napačno napisana imena ali priimek, netočni rojstni ali drugi podatki, netočni datum ali kraji smrti itd. Vse to seveda izvira iz razmer, v katerih so borci žrtvovali svoja življenja.

Pomen kratic je naslednji: r. = rojen, p. = padel, u. = umrl. Kjer podatki manjkajo, pomeni, da podatkov ni na voljo.

V posebni prilogi k tej knjigi je objavljen abecedni seznam preživelih borcev tankistov prekomorcev.

Prva tankovska brigada

ALEKSIC Mile (r. Šivići—Otočac), p. 29. 1. 1945, Čapljina—Mostar.
AMBROŽIĆ Ladislav (r. Cerovo—Brda), p. 22. 2. 1945, Mostar.
ANDREJASIĆ Ferdinand (r. Podgorje—Kozina), p. 24. 3. 1945, Bihać.
ANTUNOVIĆ Ante (r. Postire—Supetar, o. Brač), p. 2. 11. 1944, Konjevrate.

BAJAC Mirko (r. Karlovac), p. 22. 2. 1945, Mostar.
BAN Paško (r. 1927, Šibenik), p. 7. 5. 1945, Sembije—Ilirska Bistrica.
BARUŠIĆ Ante (r. Kričke, Drniš—Knin), p. 4. 4. 1945, Bilaj—Gospić.
BAT Bogomil (r. 5. 3. 1920, Velike Žablje—Ajdovščina), p. 24. 3. 1945, Bihać.
BATRIČEVIĆ Djoko (r. 6. 7. 1929, Očinić—Cetinje), p. 13. 2. 1945, Žovnica—Mostar.
BECIROVIĆ Ibrahim (r. Ljubuški—Mostar), p. 2. 11. 1944, Konjevrate.
BEMBIĆ Angel (r. 21. 11. 1921 Dugo brdo, Topolovec—Momjan), p. 28. 11. 1944, Knin.
BENIN Karol (r. Waldorf am Main, ZRN), p. 21. 4. 1945, Grobničko polje—Rijeka.
BLAŽIĆ Henrik (r. 10. 1. 1915, Brdice pri Kožbani—Nova Gorica), p. 12. 12. 1944, Široki Brijeg—Mostar.
BOŽAC Josip (r. Pegirat—Pula), p. 21. 4. 1945, Klana—Rijeka.
BRADARIĆ Marjan (r. Aržano, Trilj—Sinj), p. 9. 5. 1945, Bistrica na Koroškem.
BRAJKOVIĆ Rudolf (r. Rovinj—Pula), p. 26. 11. 1944, Očestovo—Knin.
BRESAN Jožef (r. 15. 2. 1920, Zadlaz, Čadrg—Tolmin), p. 21. 4. 1945, Grobničko polje—Rijeka.
BUBALO Dragan (r. Ličko Petrovo selo—Titova Korenica), p. 29. 10. 1944, Boraja—Šibenik.
BUBNIĆ Franc (r. Poljane—Obrov), p. 6. 4. 1945, Oltari—Otočac.
BURZANOVIĆ Dušan (r. 24. 3. 1906, Gor. Draževina—Titograd), p. 30. 4. 1945, Bazovica—Trst.

CERNE Rudolf (r. 1920, Grgar—Nova Gorica), p. 22. 1. 1945, Čapljina—Mostar.
ČESNIK Rudolf (r. Palčje—Pivka), p. 21. 4. 1945, Donje Jelenje—Rijeka.

DABANOVIĆ Tomo (r. 23. 10. 1924, Seoca, Virpazar—Bar), p. 1. 5. 1945, Dekani—Koper.

DASKOBLER Jože (r. 1918, Petrovo brdo—Tolmin), p. 29. 1. 1945, Caplina—Mostar.

DELIBASIĆ Ljubo (r. Pljevlja—Črna gora), ranjen 10. 4. 1945, Lički Osik—Gospić, umrl za posledicama ran.

DELIJA Ivan (r. Drvara, Slano—Dubrovnik), p. 6. 5. 1945, Ilirska Bistrica.

DELIJA Stjepan (r. Cavtat—Dubrovnik), p. 30. 4. 1945, Postojna.

DISTIGUJAŠ Drago, p. aprila 1945.

DJAKOVIĆ Ivan (r. Lakanje), p. 26. 11. 1944, Siverić—Drniš.

DJOKIĆ Dragutin (r. Velja Medja—Ljubinja), p. 1. 11. 1944, Orsola—Dubrovnik.

DJURAŠKOVIĆ Lazar (r. 3. 4. 1920, Očevići, Rijeka Crnojevića—Cetinje), p. 28. 3. 1945, Brekovića—Bihać.

DJURIĆ Jovan (r. 2. 8. 1920, Mačuge, Virpazar—Bar), p. 2. 5. 1945, Lipa—Rijeka.

DOBRKOVIĆ Božo (r. 15. 7. 1916, Mačuge, Sotonići—Bar), p. 2. 5. 1945, Lipa—Rijeka.

DOLGAN Ivan (r. 1915, Kal—Pivka), p. 24. 3. 1945, Bihać.

DUBROVIĆ Josip (r. Matulji—Rijeka), p. 6. 11. 1944, Šibenik.

ERZEN Milan (r. 1912, Kobarid), p. 1945, Travnik.

FRANGES Feliks (r. Visočina—Zadar), p. maja 1945, Rožna dolina—Koroška.

FRANIČEVIĆ Egon (r. 16. 8. 1916, Dunaj—Avstrija), p. 8. 4. 1945, Melnica—Senj.

FRANKOVIĆ Milanko (r. Vrbovsko—o. Hvar), p. 2. 5. 1945, Lipa—Rijeka.

GABRŠČEK Franc (r. 2. 10. 1901, Ljubinj—Tolmin), p. febr. 1945, Mostar.

GALICA Božo (r. Hrvace—Sinj), ranjen 27. 11. 1944, Knin, umrl za posledicama ran.

GALIĆ Ivan (r. Kaštel Stari—Split), p. 27. 11. 1944, Lisnik—Knin.

GANTAR Leopold (r. 7. 11. 1917, Zavratac—Idrija), p. okt. 1944, Brač.

GOJNIĆ Božo (r. 15. 7. 1909, Brčelo, Virpazar—Bar), p. 9. 5. 1945, Bistrica—Koroško.

GRANIĆ Ante (r. Medov Dolac—Imotski), p. 28. 3. 1945, Brekovića—Bihać.

GRBEC Ivan (r. 1920, Izola—Koper), p. 7. 5. 1945, Podgrad—Il. Bistrica.

GRMEK Just (r. 29. 9. 1921, Tupelče—Sežana), p. 8. 5. 1945, Ilirska Bistrica.

GUSMIROVIĆ Hajrudin (r. Bijelo Polje —Črna gora), p. 3. 11. 1944, Gatara—Šibenik.

HOČIJOLOŠIMI Nikolaj (r. Dviri—Larebi, SZ), p. 28. 4. 1945, Prezid.

IVANOVIĆ Djuro (r. Cetinje), p. 23. 3. 1945, Zapen—Bihać.

- JANDRIĆ Franjo (r. Diomo—Sinj), p. 2. 5. 1945, Rijeka.
- JANKOVIĆ Mihajlo (r. Krnja Jela, Gor. Morača—Kolašin), p. 4. 4. 1945, Lički Osik—Gospić.
- JOVANOVIĆ Ciprijan (r. Zagure—Novi), p. 20. 3. 1945, Lapac.
- KADIĆ Milan-ŠAČIR (r. 21. 3. 1924, Nikšić), p. 28. 3. 1945, Popovci—Slunj.
- KALAUZOVIĆ Uroš-LALA (r. Zrenjanin), p. 23. 2. 1945, Mostar.
- KAMBAN Petar (r. Vignjeviće, Ljubotin—Cetinje), p. 1. 11. 1944, Orsola—Dubrovnik.
- KAZANCEV Vladimir (r. Sovjetska zveza), p. 3. 5. 1945, Ilirska Bistrica.
- KEKOVIĆ Radomir (r. Zagarač-Danilovgrad), p. 25. 4. 1945, Klana—Rijeka.
- KLJUČAR Slobodan (r. 8. 4. 1910, Opčine—Trst), p. 4. 5. 1945, Sušak.
- KNEŽEVIĆ Djuro (r. Slavonski Brod), p. 2. 11. 1944, Konjevrate—Šibenik.
- KNEŽEVIĆ Rade (r. 1921, Malj Cvijetnić—Drvar), p. 1. 12. 1944, Zalci—Knin.
- KOŠTA Metod (r. 3. 7. 1910, Bilje—Gorica), p. 27. 11. 1944, Očestovo—Knin.
- KOVACIĆ Josip (r. Rijeka), p. 23. 12. 1944, Skradin—Šibenik.
- KRASNA Stanislav (r. 19. 10. 1912, Dolga poljana—Ajdovščina), umrl ob eksploziji tanka v Gravini 1944.
- KRAVANJA Anton (r. 1922, Cezsoča—Bovec), p. aprila 1945, Opčine—Trst.
- KREPEK Štefan (r. 18. 8. 1924, Vumpah, Duplek—Maribor), p. 18. 4. 1945, Zastanah—Hrvaško primorje.
- KUPUSIJA Jusuf (r. Mostar), p. 9. 5. 1945, Bistrica—Koroško.
- LAHARNAR Ivan (r. 27. 1. 1923, Sentviška gora—Tolmin), p. 4. 2. 1945, Omiš—Split.
- LASAN Ivo (r. Vodice—Šibenik), p. 2. 11. 1944, Konjevrate—Šibenik.
- LAZAREVIĆ Petar (r. Švirljig—Niš), p. 28. 3. 1945, Popovci—Slunj.
- LICEN Zdravko (r. Sv. Križ, Vipava—Gorica), p. 20. 4. 1945, Podhum—Rijeka.
- LIPOVINA Djuro (r. Bjeloši—Cetinje), p. 21. 1. 1945, Čapljina—Mostar.
- LISICA Dinko (r. Split), ranjen 6. 1. 1945, široki Brijeg, umrl za posledicama ran.
- LJUBINIĆ Nikola (r. Glavica—Sinj), p. 28. 3. 1945, Popovci—Slunj.
- LONČAR Stjepan (r. Posušje), p. febr., Mostar.
- LONČAREVIĆ Milan-Miško (r. Andrijevića—Crna gora), ranjen 6. 2. 1945, široki Brijeg, umrl za posledicama ran.
- LOVRIC Vjekoslav (r. Sinj), p. 6. 2. 1945, široki Brijeg—Mostar.
- MAJIĆ Miroslav (r. Piskavica—Ključ), p. 6. 2. 1945, Šibenik.
- MALBASIĆ Luka (r. Drvar), p. 27. 2. 1945, Knin.
- MANFREDA Anton (r. Slovensko primorje), p. Gospić.
- MANOJLOVIĆ Dane (r. Gubavčevo Polje—Gračac), p. 26. 11. 1944, Očestovo—Knin.

MANOJLOVIĆ Stanislav (r. Konjevrate—Šibenik), ranjen 5. 5. 1945, Bazovica—Trst, umrl za posledicami ran.
 MARTINOVIĆ Ante (r. Kukljica, Preko—o. Ugljen), p. 20. 3. 1945, Donji Lapac.
 MARTINOVIĆ Djino (r. Kukljica, Preko—o. Ugljen), p. 28. 3. 1945, Brekovica—Bihać.
 MARTINOVIĆ Vaso (r. Baice—Cetinja), utonil v reki Cetini (Split).
 MASLO Ešof (r. Mostar), p. 28. 3. 1945, Popovci—Slunj.
 MATIJEVIĆ Dušan (r. 1923, Gornja Trebinja—Vojnić), p. 6. 5. 1945, Harije—Ilirska Bistrica.
 MENALO Martin (r. Djerovo, Stolac—Mostar), p. 2. 5. 1945, Lipa—Rijeka.
 MERLJAK Ludvik (r. Rožna dolina—Gorica), p. 1945, Dalmacija.
 MEZE Edvard (r. Ljubljana), p. 27. 11. 1944, Knin.
 MIKULOVIĆ Marcelj (r. Kaldanija—Pula), p. 7. 5. 1945, Bazovica—Trst.
 MILUNOV Mirko (r. Barkovlje—Zadar), p. 4. 5. 1945, Ribnica—Ilirska Bistrica.
 MOŽINA Milan (r. 27. 10. 1910, Trebče—Trst), p. 2. 11. 1944, Konjevrate—Šibenik.
 MRSNIK Slavko (r. 2. 4. 1915, Smrje—Ilirska Bistrica), ranjen 30. 11. 1944, Kifino selo—Mostar, umrl za posledicami ran.

 NAČULIŠVILI Mihajlo (r. Sovjetska zveza), p. maja 1945, Knežak—Ilirska Bistrica.
 NANUT Stanislav (r. 4. 11. 1914, Štandrež—Gorica), pogrešan od dec. 1944.
 NINKOVIĆ Peko (r. Vrban—Bileća), p. 23. 3. 1945, Nebljusi—Bihać.
 NOĆ Zdravko (r. Kranj), p. maja 1945, Bazovica—Trst.
 NOVAKOVIĆ Žarko (r. o. Hvar), p. 28. 3. 1945, Popovci—Slunj.

 OSTOJIĆ Fabijan (r. Povlja, Selce—o. Brač), p. 2. 5. 1945, Jelenje—Rijeka.

 PAJIC David (r. Doljani—Donji Lapac), p. 6. 2. 1945, Mokro—Mostar.
 PAVLIMOVIĆ Milan (r. Rašdane—Imotski), p. 30. 4. 1945, Bazovica—Trst.
 PERIC Franc (r. Celje), p. 2. 11. 1944, Konjevrate—Šibenik.
 PERIĆ Mihajlo (r. Ogulinski Hreljin—Ogulin), p. 21. 3. 1945, Drenovača—Bihać.
 PEROVIĆ Vojislav-Vojo (r. 20. 7. 1919, Nikšić), p. 3. 2. 1945, Široki Brijeg—Mostar.
 PETROVIĆ Živko (r. 1922, Tušilović, Brezova glava—Vojnić), p. 13. 4. 1945, Tounj—Ogulin.
 PICIGA Marij (r. 1924, Rižana, Dekani—Koper), p. 4. 4. 1945, Bilaj—Gospić.
 PIŠKULIĆ Josip (r. Novi Vinodol), p. 30. 4. 1945, Postojna.
 PLETERSEK Franc (r. Mihovci—Ptuj), p. 27. 11. 1944, Kistanje—Knin.
 POSEDEL Josip, umrl 6. 2. 1945 za posledicami ran.
 PREOVRANIN Mile (r. Velika Cetina—Sinj), p. 30. 4. 1945, Postojna.

- RABAK Roman (r. Roč, Buzet—Pazin), p. 6. 5. 1945, Ilirska Bistrica.
- RADETIC Ivan (r. Barat—Rovinj), p. 28. 4. 1945, Ribnica—Ilirska Bistrica.
- RADIĆ Dušan (r. Virovica—Senj), p. 2. 11. 1944, Konjevrate.
- RADOVIĆ Savo (r. Mačuge, Crnice—Titograd), ranjen 20. 3. 1945, Mac—Bihać, umrl za posledicami ran.
- RADULOVIĆ Vaso (r. Danilovgrad), p. 30. 10. 1944, Boraja—Šibenik.
- RADUNOVIĆ Milutin (r. 10. 2. 1912, Cetinje), p. 2. 11. 1944, Konjevrate—Šibenik.
- RAMLJAK Marko (r. Sinj), p. 24. 3. 1945, Golubić—Bihać.
- RANIĆ Avdo (r. Modrić—Doboj), p. 2. 11. 1944, Konjevrate—Šibenik.
- REJEC Mirko (r. 9. 7. 1922, Gor. Tribuša), p. 2. 11. 1944, Žitnić—Šibenik.
- ROBNIK Benard (r. Ruše—Maribor), p. 2. 11. 1944, Konjevrate—Šibenik.
- RONCELJ Rihard (r. 8. 8. 1910, Trst), p. 8. 4. 1945, Žuta Lokva—Senj.
- SABLIJIC Branko (r. Drvar), p. maja 1945, Jelenje—Sušak.
- SAKSIDA Simon (r. 1923, Gradišče nad Prvačino—Gorica), p. 26. 11. 1944, Očestovo—Knin.
- SEKULIĆ Steven-STEVO (r. 14. 2. 1919, Sekulići—Danilovgrad), p. 29. 1. 1945, Čapljina—Mostar.
- SILA Ludvik (r. 1919, Gradišče—Divača), p. aprila 1945, Ogulin.
- SIMONIĆ Vidoje (r. 18. 4. 1913, Slatina—Danilovgrad), p. 22. 2. 1945, Mostar.
- SKOK Cvetko (r. 1920, Brestovica pri Povirju—Sežana), p. 2. 5. 1945, Trst.
- SLABE Jože (r. 14. 3. 1909, Zaplana—Vrhnika), p. 1. 11. 1944, Orsola—Dubrovnik.
- SMRDELJ Franc (r. Slovensko primorje), junija 1944 se je ponesrečil v Tarantu (Italija).
- SREDOJEVIĆ Jovo (r. Prijepolje), p. 4. 5. 1945, Ilirska Bistrica.
- STANIŠIĆ Vlado (r. Korčula), p. 2. 2. 1945, Obrovac—Sinj.
- STOPAR Franc (r. Kovača vas—Slov. Bistrica), p. 24. 3. 1945, Bihać.
- SUBAN Jožef (r. 21. 4. 1922, Gorjansko—Sežana), ranjen 1. 5. 1945, Ilirska Bistrica, umrl za posledicami ran.
- SERIC Davor (r. Gradac—Makarska), p. 8. 2. 1945, Široki Brijeg—Mostar.
- SKAPIN Jože (r. Vrabče—Sežana), p. 2. 5. 1945, Opčine—Trst.
- SOBERNIK Franc (r. 29. 9. 1923, Slivnica—Maribor), p. 13. 2. 1945, Žovnica—Mostar.
- ŠONC Nedeljko (r. Tomaj—Sežana), p. 4. 4. 1945, Bilaj—Gospić.
- SORGO Josip (r. Nova vas—Poreč), p. 30. 4. 1945, Grobničko polje—Rijeka.
- STEFANČIĆ Matija (r. 26. 4. 1922, Trpčane—Ilirska Bistrica), p. 14. 2. 1945, Ilići—Mostar.
- STELJIN Ljubomir (r. Sušak), p. 22. 2. 1945, Mostar.
- STIMAC Emil (r. Brod na Kupi—Delnice), p. 21. 4. 1945, Podčudnič—Rijeka.

ŠTOKELJ Franc (r. 9. 9. 1920, Planina—Ajdoščina), p. 16. 1. 1945.
ŠTRBAC Milan (r. Kistanje—Benkovac), p. 2. 11. 1944, Konjevrate—Šibenik.

SUBER Elio (r. 1924, Rižana—Koper), p. 2. 12. 1944, Jaramazi—Knin.
SULIGOJ Andrej (r. 1919, Mešenjaki—Gorica), p. 29. 1. 1945, Čapljina—Mostar.

TICA Krsto (r. Premalac—Drvar), p. 3. 2. 1945, Obrovac—Sinj.

TONEJC Franc (r. Bohinjska Bela—Radovljica), p. 30. 4. 1945, Bazovica—Trst.

TORBICA Milan (r. Trzić—Slunj), p. 24. 3. 1945, Bihać.

UDOVIĆ Ivan, umrl 7. 2. 1945 za posledicami ran, dobljenih v boju.

VALADAR Ante (r. Tijarica—Sinj), p. 28. 3. 1945, Popovci—Slunj.

VELIMIR Dušan (r. Bavić), p. 25. 10. 1944, o. Brač.

VERTELJ Anton (r. 1920, Soča—Tolmin), p. 2. 5. 1945, Lipa—Rijeka.

VLAHOVIĆ Božidar (r. Ravna Rijeka—Kolašin), p. 6. 2. 1945, Široki Brijeg—Mostar.

VLASOV Aleksander (r. Banja Luka), p. 7. 2. 1945, Široki Brijeg—Mostar.

VOLK Vinko (r. 10. 2. 1917, Ostrožno brdo—Ilirska Bistrica), ranjen v Otočcu, umrl 6. 4. 1945, Gospić.

VOLNER Jože (r. 1926, Barcelona, Spanija), p. 9. 5. 1945, Bistrica—Koroška.

VULETIN Boško (r. Kaštel Stari—Split), p. 3. 12. 1944, Ljubici—Knin.

VUCINIĆ Mašan (r. Velestovo—Cetinje), p. 21. 3. 1945, Nebljusi—Bihać.

VUČKOVIĆ Marko (r. 1. 5. 1925, Prekornica—Cetinje), p. 20. 3. 1945, Lapac.

VUJACIĆ Marko (r. Grahovo), p. 27. 4. 1945, Crikvenica.

VUKASOVIĆ Andjelko (r. apr. 1924, Kasanja—Zemun), p. 7. 2. 1945, Široki Brijeg—Mostar.

VUKMIROVIĆ Savo (r. 8. 1. 1920, Petrovići, Cetinje), p. 29. 11. 1944, Oklaj—Knin.

ZORIĆ Nikola, p. 2. 5. 1945, Postojna.

ŽAGAR Antun-TONKO (r. 15. 2. 1921, Prezid—Čabar), p. 7. 5. 1945, Podgrad—Ilirska Bistrica.

ŽIŽEK Janez (r. 1925, Lokavci, Negova—Gor. Radgona), p. 28. 3. 1945, Brekanica—Bihać.

ŽUNA Stanko (r. 1916, Požega), p. 29. 1. 1945, Čapljina—Mostar.

ŽUPALEK Josip (r. Videlj—Mostar), p. 21. 4. 1945, Klana—Rijeka.

DRUGA TANKOVSKA BRIGADA

ATLAGIĆ Dušan (r. Drvar), p. 13. 4. 1945, Vinkovci.

BABIĆ Dragan, p. aprila 1945 na sremski fronti.

BAJC Alojz (r. 15. 9. 1909, Višnje—Ajdovščina), p. 20. 4. 1945, Pleternica.

BASTA Branko, p. aprila 1945 na sremski fronti.

BOSNIĆ Luka, p. aprila 1945 na sremski fronti.

BOŠKOV Mito, p. aprila 1945 na sremski fronti.

BOŽANIĆ Milan, p. aprila 1945 na sremski fronti.

BUTORAC Franjo (r. 1924, Krmpote—Novi Vinodol), p. 25. 4. 1945, Tovarnik.

CIGANOVIĆ Jovo (r. 1924, Bos. Petrovac), p. aprila 1945, Tovarnik.

CUGELJA Marko, p. aprila 1945 na sremski fronti.

CVETEK Franc (r. Stara Fužina—Bohinj), p. aprila 1945, Pleternica.

ČEBULAR Franc, p. 13. 4. 1945, Beravci—Šamac.

ČOJAN Bojan, p. 13. aprila 1945, Oriovac.

DEJANOVIĆ Dušan (r. Kordun), p. 14. 4. 1945, Šarengrad—Opatovac.

DIRATA Milan, p. aprila 1945 na sremski fronti.

DIVJAKOVIĆ Zivojin, p. aprila 1945 na sremski fronti.

DJILAS Blagoje, p. 21. 4. 1945, Pleternica.

DJURKOVIĆ Radojice, p. 21. 4. 1945, Pleternica.

DOKIĆ (r. Kordun), p. 1945 na sremski fronti.

GALOVIĆ Andrej, p. aprila 1945 na sremski fronti.

GRBIĆ Jovo (r. Drvar), p. 1945 na sremski fronti.

JAKIĆ Nikola, p. aprila 1945 na sremski fronti.

JANKOVIĆ Dragomir, p. aprila 1945 na sremski fronti.

JELENIĆ Dušan, p. aprila 1945 na sremski fronti.

JOVANOVIĆ Mijuško, p. aprila 1945 na sremski fronti.

JOVANOVIĆ Pero, p. aprila 1945 na sremski fronti.

KALC Vincenc (r. 15. 7. 1913, Gropada—Trst), ranjen pri Vinkovcih, umrl 13. 5. 1945 za posledicami ran.

KARLEC Oto, p. aprila 1945 na sremski fronti.

KOKALJ Janez (r. Gorenjsko), p. 20. 4. 1945, Pleternica.

KOPAČ (MEJAČ) (r. okol. Ljubljane), umrl 1945 v Skopju za posledicami ran, dobljenih v boju.

KOVACIĆ Stanko, p. aprila 1945 na sremski fronti.

KRAGELJ Roman, p. aprila 1945 na sremski fronti.

KRAPEŽ Alojz, p. aprila 1945, Pleternica.

KRISTAN Ivan, p. aprila 1945, Slavonski Brod.

KUTINSKI (r. Maribor), p. aprila 1945 na sremski fronti.

LAH Franc (r. 20. 11. 1920, Slivnica—Maribor), p. 13. 4. 1945, Opatovac—Ruma.

LOPICIĆ Petar (r. 2. 5. 1908, Družići, Cetinje), p. 10. 4. 1945, Tovarnik.

LUKIĆ Pantelija, p. 21. 4. 1945, Pleternica.

MAČEŠIĆ Mile (r. Karlovac), p. 13. 4. 1945, Beravci—Šamac.

MATIJEVIĆ Milan, p. aprila 1945 na sremski fronti.

MENCINGER Anton (r. Bohinjska Bistrica), p. 12. 4. 1945 na sremski fronti.

MRAVLJAK Oto, p. aprila 1945 na sremski fronti.

NANUT Anton, p. aprila 1945 na sremski fronti.

NASTRAN Jožef, p. aprila 1945, Vinkovci.

OBRADOVIĆ Milan, p. aprila 1945 na sremski fronti.

PANIĆ Slobodan, p. 21. 4. 1945, Pleternica.

PASOVIĆ Šučo (r. 1920, Titograd), p. 9. 5. 1945, Zagreb.

PETERLIN Stanislav (r. 4. 2. 1922, Šmarca—Kamnik), p. aprila 1945 na sremski fronti.

PETROVIĆ Ignjat, p. aprila 1945 na sremski fronti.

PROTIĆ Ilija, p. aprila 1945 na sremski fronti.

RADOVIĆ Naum, p. aprila 1945 na sremski fronti.

RAKIĆ Muharem (r. Bosna), p. 13. 4. 1945, Vinkovci.

REBEC Anton (r. 1. 1. 1916, Brestovica pri Povirju—Sežana), p. 12. 4. 1945, Vukovar.

RENKO Maksimilijan (r. 29. 5. 1920, Čepovan—Nova Gorica), p. 10. 4. 1945, Vukovar.

RUPAR Franc, p. aprila 1945 na sremski fronti.

SIMIĆ Živko, p. aprila 1945 na sremski fronti.

SAVIĆ Čedomir, p. aprila 1945 na sremski fronti.

SETNIČAR Leopold (r. Bačna—Gorenja vas nad Skofjo Loko), p. aprila 1945, Pleternica.

SRECKO Viktor, p. 13. 4. 1945, Beravci—Šamac.

SRDIĆ Marin (r. Dalmacija), p. 25. 4. 1945, Tovarnik.

STARE Ivan (r. slovenska Istra), p. 25. 4. 1945, Tovarnik.

STEFANOVIĆ Radomir, p. 19. 4. 1945, Pleternica.

STRMSEK Franc-Ignac (r. Šikole—Ptuj), p. aprila 1945, Šid—Tovarnik.

TERSEK (r. Marija grac—Laško), p. 13. 4. 1945, Beravci—Šamac.

TINTAR Ljubo (r. Dalmacija), p. 1945, Zagreb.

TODOROVIĆ Kosta, p. aprila 1945 na sremski fronti.

TOMAC Ferdinand, p. 13. 4. 1945, Beravci—Šamac.

TOMIĆ Dragomir, p. aprila 1945 na sremski fronti.

TOMIČIĆ Pavel, p. aprila 1945 na sremski fronti.

TOMSIĆ Pavel, p. aprila 1945 na sremski fronti.

TRČKO Stefan (r. Šikole, Pragersko—Ptuj), p. 1945, Ruma.

VASOVIĆ Miodrag, p. aprila 1945 na sremski fronti.

VIDOŠ Stipe, p. 13. 4. 1945, Beravci—Samac.

VIŠNJIĆ Marko, p. 19. 4. 1945, Pleternica.

VIZENTIN Jordan, p. 13. 4. 1945, Beravci—Samac.

ZOBENICA Mićo, p. aprila 1945 na sremski fronti.

ŽAJA Paško (r. Blizno—Primošten), p. aprila 1945 na sremski fronti.

ŽMAHAR Franc (r. 11. 5. 1925, Nova vas—Sentjur pri Celju), p. aprila 1945 na sremski fronti.

A L B E R T K L U N

S E Z N A M

VODILNEGA KADRA

TANKOVSKIH ENOT

PRVA TANKOVSKA BRIGADA

Komandant: 1. Radić Vojislav-Vojo, 2. Grujić Periša, 3. Sekulić Vlado; *politični komisar:* 1. Vuletić Marko, 2. dr. Hočevar Franc; *namestnik komandanta:* 1. Kuštrin Josip-Joco, 2. Vlaisavljević Vlajko; *pomočnik političnega komisarja:* 1. Djurić Radomir-Dučo, 2. Vuletić Marko; *načelnik štaba:* 1. Sekulić Vlado, 2. Bumber Josip.

1. TANKOVSKI BATALJON

Komandant: 1. Vlasavljević Vlajko, 2. Jovanović Vojo, 3. Rudulović Ilija, 4. Golob Nace; *politični komisar:* 1. Bagi Martin, 2. Ilinčić Spasoje; *namestnik komandanta:* 1. Žakula Jovan, 2. Radulović Ilija, 3. Golob Nace; *pomočnik političnega komisarja:* Djukanović Grozdan; *načelnik štaba:* 1. Žakula Jovan, 2. Krželj Mirko, 3. Golob Nace, 4. Lovrić Rade.

2. TANKOVSKI BATALJON

Komandant: 1. Vujošević Gavro, 2. Bajić Mirko, 3. Bumber Josip, 4. Mileusnić Stepan; *politični komisar:* 1. Kojić Sreten, 2. Vujošević Gavro, 3. Milošević Žika; *namestnik komandanta:* 1. Vičičević Svetožar, 2. Mileusnić Stevan; *pomočnik političnega komisarja:* 1. Kojić Sreten, 2. Vujošević Radomir; *načelnik štaba:* 1. Peurača Petar, 2. Raspopović Blažo, 3. Sušak Boško, 4. Mečikukić Borislav.

3. TANKOVSKI BATALJON

Komandant: 1. Petrović Dragoljub, 2. Raspopović Blažo, 3. Žakula Jovan; *politični komisar:* 1. Djukanović Izidor, 2. Bagi Martin, 3. Popović Milorad; *namestnik komandanta:* 1. Peurača Petar, 2. Žakula Jovan, 3. Stanišić Veselin; *namestnik političnega komisarja:* Kalezić Vladimir; *načelnik štaba:* 1. Kovačević Mićo, 2. Mileusnić Stevan, 3. Borić Nikola, 4. Badžim Krsto.

4. TANKOVSKI BATALJON

Komandant: 1. Bumber Josip, 2. Borić Nikola; *politični komisar:* Milošević Žika, 2. Bagi Martin; *namestnik komandanta:* 1. Kovačević

Mičo, 2. Živković Petar; *pomočnik političnega komisarja*: 1. Vujošević Radomir, 2. Sušak Mirko; *načelnik štaba*: 1. Bajić Mirko, 2. Radović Ilija, 3. Janjić Bato.

INŽENIRSKI BATALJON

Komandant: Vučičević Svetozar; *politični komisar*: Talan Slavko; *namestnik komandanta*: 1. Milatović Nikola, 2. Svonja Miloš; *načelnik štaba*: Milatović Nikola.

PROTITANKOVSKI DIVIZION

Komandant: 1. Mičikučić Borislav, 2. Zorić Lazo; *politični komisar*: 1. Laković Miloš, 2. Babić Vinko; *namestnik komandanta*: Drakulić Ilica; *pomočnik političnega komisarja*: Miranović Arso.

TANKOVSKA SOLA

Komandant: Raspopović Blažo; *politični komisar*: Laković Miloš.

DRUGA TANKOVSKA BRIGADA

Komandant: Vojo Radić, *politični komisar*: Radomir Đurić; *načelnik štaba*: Mirko Krželj - Španac; *pomočnik političnega komisarja*: Romac Ivan; *tehnični oficir*: Doboš Štefan; *operativni oficir*: Kesler Đorđe; *obveščevalni oficir*: Stevović Vlado in Đurišić Velimir; *intendant*: Miljukov Nikola in Lošić Vladimir; *sekretar mladine*: Brajević Mihajlo.

1. TANKOVSKI BATALJON

Komandant: Petrović Dragoljub-Ljubče; *politični komisar*: Kalezić Vlado-Stari; *pomočnik političnega komisarja*: Pedović Milorad-Gedja; *načelnik štaba*: Seme Ernest.

2. TANKOVSKI BATALJON

Komandant: Rukavina Nikola; *politični komisar*: 1. Milenković Vulje, 2. Radaković Branko; *pomočnik političnega komisarja*: Radaković Branko; *načelnik štaba*: Tušar Žarko.

3. TANKOVSKI BATALJON

Komandant: Bajić Mirko; *politični komisar*: Dimitrijević Milivoj; *pomočnik političnega komisarja*: Potočnik; *načelnik štaba*: Sudar Ivan.

MOTODESANTNI BATALJON

Komandant: Cvetičanin Dane; politični komisar: Srdić Dragan; pomočnik kolitičnega komisarja: Grbić Milan; načelnik štaba: Božičković Milan.

**ABECEDNI SEZNAM OSEB,
OMENJENIH V KNJIGI**

A

Albaneže Nikola 19, 27
Aleksić Mile 252
Ambrožič Ladislav 252
Andrejašić Ferdinand 252
Antolin Roman
Antunović Ante 252
Atlagić Dušan 258
Avšič Jaka 22

B

Babac P. 246
Babić Dragan 258
Babić Manojlo 234
Babić Ninko 264
Badžim Krsto 246, 263
Bagi Martin 26, 263
Bajac Mirko 252
Bajc Alojz 258
Bajić Mirko 14, 26, 263, 264
Ban Paško 252
Banina Ante 246
Barušić Ante 252
Basta Branko 258
Bač Bogomil 252
Batričević Djoko 252
Bavcon Danica
Bavdek Vekoslav 22
Bečirović Ibrahim 252
Beguš Avgust 104, 146, 147, 149, 182, 186
Bembić Angel 252
Benin Karol 252
Berginc Jože 246
Biček Franc 21
Bizjak Stane 178

Blaznik Ferdo 247
Blazič Henrik 252
Bobnar Stane 76, 107
Bogdanović Geco 93
Bordon dr. Rado
Borić Nikola 141, 150, 263
Bosnić Luka 258
Boškov Mito 258
Bošković Stevo 164
Božac Josip 252
Božanić Milan 258
Božicković Milan 264
Božović A. 246
Bradarić Marjan 252
Brajković Rudolf 252
Brešan Jožef 252
Broz Josip — Tito, glej: Tito
Bubalo Dragan 252
Bubnić Franc 252
Bučovnik Drago 247
Bujas Linardo 247
Bumber Josip 26, 27, 81, 91, 263
Burzanović Dušan 252
Butorac Franjo 258
Butorović Radule 245

C

Ciganović Jovo 258
Cugelja Marko 258
Cvetek Franc 258
Cvetičanin Dane 264

Č

Čebular Franc 258
Černe Rudolf 252

Česnik Rudolf 252
Cojan Bojan 258
Čok dr. Ivan 18
Crtaić Jože

D

Dabanović Tomo 253
Dapčević Peko 173
Daskobler Jože 253
Dedijer Vladimir 245
Dejanović Dušan 258
Delibašić Ljubo 253
Delija Ivan 253
Delija Stjepan 253
Dimitrijević Milivoj 264
Dirata Milan 258
Distigujaš Drago 253
Divjaković Živojin 258
Djaković Ivan 253
Djilas Blagoje 258
Djokić Dragutin 253
Djujić 63, 74
Djukanović Grozdan 263
Djukanović Izidor 26, 263
Djurašković Lazar 253
Djurić Jovan 253
Djurić Radomir-Dučo 36, 181, 263
Djurković Radojica 258
Dobrković Božo 253
Dokić 258
Dolgan Ivan 253
Dolinar Milan
Doltar Lojze 21, 22
Damjan Zvonko 214
Dönitz Karl 226
Drakulić Ivica 264
Drapšin Petar 33, 89, 113, 114, 173,
217, 238, 246
Dubajić Simo 75
Dubrović Josip 253

E

Eržen Milan 253

F

Fabijan Trgo 246
Fischer Ferdo

Frangješ Feliks 253
Franičević Egon 133, 253
Franković Milanko 253

G

Gabršček Franc 253
Galica Božo 253
Galić Ivan 253
Galović Andrej 258
Gantar Leopold 253
Gojnić Božo 253
Golob Nace 20, 21, 22, 25, 101, 107,
183, 248, 263
Gošnjak Ivan 33
Granić Ante 253
Grbec Ivan 253
Grbić Jovo 258
Grbić Milan 264
Grmek Just 253
Grubišić Mile 179
Gruden Viktor 69
Grujić Periša 41, 91, 93, 96, 99, 114
246, 263
Gusmirović Hajrudin 253

H

Herman, nem. polk. 63
Hitler Adolf 226
Hočevar dr. France 41, 89, 93, 114,
178, 263
Hočevar Jože 246
Hočijološimi Nikolaj 253
Höslin, nem. gen. 168
Hreščak Jernej
Hrovat Silvo

I

Ilinčić Spasoje 263
Ivanović Djuro 253

J

Jakić Nikola 258
Jakšić Pavle 246

Jandrič Franjo 254
 Janjić Bato 264
 Janković Dragomir 258
 Janković Mihajlo 254
 Jelenič Dušan 258
 Jerman Benedikt 11, 12
 Jodi Alfred 226
 Jovanović Ciprijan 254
 Jovanović Mijuško 258
 Jovanović Pero 258
 Jovanović Vojo 26, 263

K

Kadić Milan-Šačir 254
 Kalauzović Uroš-Lala 254
 Kalc Vincenc 258
 Kalezić Vladimir 187, 234, 263
 Kalezić Vlado-Stari 264
 Kamban Petar 19
 Kardelj Edvard 173
 Karlec Oto 258
 Kavs Milan 177
 Kazancev Vladimir 254
 Keković Radomir 254
 Kesserling Albert 166
 Ključar Slobodan 254
 Klobučar Franc 246
 Klun Albert 40, 178, 245, 246, 248,
 249, 261
 Knežević Djuro 254
 Knežević Milan 178
 Knežević Rade 254
 Kocjan Miroslav
 Kocmur Janez 245
 Kojić Sreten 26, 263
 Kokalj Janez 258
 Kopač 258
 Košta Metod 254
 Kovačević Mičo 26, 263
 Kovačević Veljko 246
 Kovačić Ivan-Efenka 22
 Kovačić Josip 184, 254
 Kovačić Stanko 258
 Kragelj Roman 258
 Kraigher Uroš 247
 Krapež Alojz 258
 Krašna Stanislav 254
 Kravanja Anton 254
 Kreft Ivan

Krepek Štefan 254
 Kristan Ivan 258
 Križaj Adolf 248
 Krželj Mirko 197, 206, 218, 246, 263
 Kupusija Jusuf 254
 Kuret Albin 178
 Kurt Anton 113, 246
 Kuštrin Josip 36, 42, 93, 263
 Kutinski 258
 Kvesić Sibe 245

L

Lah Franc 259
 Lah Milan 247
 Laharnar Ivan 254
 Laković Milaš 264
 Lasan Ivo 254
 Lazarević Petar 254
 Leković Vlado 182, 183, 184
 Leskošek Franc-Luka 178
 Levičnik Karel 247
 Ličen Zdravko 254
 Lipovina Djuro 254
 Lisica Dinko 254
 Ljubinić Nikola 254
 Lončar Stjepan 254
 Lončarević Milan-Miško 254
 Lopičić Petar 259
 Lovrić Rade 263
 Lovrić Vjekoslav 254
 Löhr von Aleksander 150
 Lukić Pantelija 259
 Luštelc Miroslav

M

Mačesić Mile 259
 Mahne Stane 141
 Majcen Nace 22
 Majić Miroslav 254
 Makiedo Sergije 245
 Malbašić Luka 254
 Manfreda Anton 254
 Manojlović Dane 254
 Manojlović Stanislav 255
 Marinković Dane 14
 Marsetić Korbijan 248
 Martinović 182

Martinović Ante 255
 Martinović Djino 255
 Martinović Vaso 255
 Marušić Mladen 246
 Maslo Ešof 255
 Matičetov dr. Milko 163, 164
 Matijević Dušan 182, 183, 255
 Matijević Milan 259
 Matošić 212
 Mečikukić Borislav 263, 264
 Menalo Marjin 255
 Mencinger Anton 259
 Merljak Ludvik 255
 Meze Edvard 255
 Mikulovičić Marcelj 255
 Milatović Nikola 247, 264
 Milenković Vulje 264
 Mileusnić Stjepan 263
 Milošević Zika 26, 263
 Milunov Mirko 255
 Miranović Arso 264
 Možina Milan 255
 Mravljak Oto 259
 Mršnik Slavko 255

N

Najberger Hubert 248
 Načulišvili Mihajlo 255
 Nanut Anton 259
 Nanut Stanislav 255
 Nastran Jožef 259
 Ninković Pečo 255
 Noć Zdravko 255
 Novaković Žarko 255

O

Obradović Milan 259
 Ogarev P. A. 247
 Ostojić Fabijan 255

P

Pajić David 255
 Panić Slobodan 259
 Pašović Šućo 259
 Pavlinović Milan 255

Pavlović Milan
 Pedović Milorad-Gedja 264
 Pejović Ljubo 26
 Perat Janko
 Perić Franc 255
 Perić Mihajlo 255
 Perović Vojislav-Vojo 255
 Pervanja Etbin
 Petelin Stanko 166, 245
 Peterlin Stanislav 259
 Petković Andrija 170, 247
 Petrović Dragoljub-Ljubče 26, 263, 264
 Petrović Ignjat 259
 Petrović Živko 182, 184, 255
 Peuraća Petar 14, 26, 263
 Piciga Marij 255
 Pichler Albert 147
 Piščanec Egon 183
 Piškulić Josip 255
 Pleteršek Franc 255
 Počkar Alojz 248
 Polh Jože 20
 Popović Dragutin 177
 Popović Koča 13
 Popović Milorad 263
 Posedel Josip 255
 Potočnik 264
 Potočnik Alojz 69
 Preovranin Mile 255
 Prizmić Dimitrije 183
 Protić Ilija 259
 Puhalo Dušan 164

R

Rabak Roman 256
 Radaković Branko 264
 Radetić Ivan 256
 Radić Dušan 256
 Radić Vojislav-Vojo 13, 16, 36, 41, 187, 191, 263
 Radoš Drago 248
 Radošević Todor
 Radović Ilija 264
 Radović Naum 259
 Radović Savo 256
 Radulović Ilija 263
 Radulović Vaso 256
 Radunović Milutin 256

Rajković Milorad 248
 Rakić Muharem 259
 Ramljak Marko 256
 Ranić Avdo 256
 Raspopović Blažo 263, 264
 Rebec Anton 259
 Rejec Mirko 256
 Renko Maksimiljan 259
 Rihar, poročnik, 18
 Robnik Bernard 256
 Rocco Calogero 21
 Roncelj Rihard 256
 Rozina Milan 17, 248
 Rozman Franc-Stane 21
 Rožič Ivan 248
 Rudolf, profesor, 18
 Rukavina Ivan 209
 Rukavina Nikola 264
 Rupar Franc 259

S

Sabljić Branko 256
 Saksida Simon 256
 Savić Čedomir 259
 Sekulić Steven-Stevo 13, 256
 Sekulić Vlado 36, 42, 93, 110, 168,
 179, 183, 263
 Seme Ernest 264
 Setničar Leopold 259
 Sila Ludvik 256
 Simić Živko 259
 Simonić Vidoje 256
 Skok Cvetko 256
 Slabe Jože 256
 Smrdelj Franc 256
 Srđić Marin 259, 264
 Srebotnjak Anton 248
 Srečko Viktor 259
 Sredojević Jovo 256
 Sržić Marin
 Stanišić Veselin 168, 263
 Stanišić Vlado 256
 Stare Ivan 259
 Stefanović Radomir 259
 Stepančić Miroslav
 Stopar Franc 256
 Straver Josip 186
 Strmšek Franc-Ignac
 Suban Jožef 256

Sudar Ivan 264
 Sušak Boško 263
 Sušak Mirko 264

Š

Šaina Branko
 Šajn Avgust 247
 Šerić Davor 256
 Šiljegović Boško 33, 110, 247
 Širnik Jože 248
 Šišara Rade 248
 Škapin Jože 256
 Šobernik Franc 182, 183, 184, 256
 Šonc Nedeljko 256
 Šorgo Josip 256
 Šmit Jože
 Štepančić Matija 256
 Šteljin Ljubomir 256
 Štimac Emil 256
 Štokelj Franc 257
 Štrbac Milan 257
 Štritof Franc-Krištof 247
 Šuber Elio 257
 Suligoj Andrej 257
 Švonja Miloš 264

T

Talan Slavko 264
 Teršek Anton 259
 Tica Krsto 257
 Tintar Ljubo 259
 Tito 19, 38, 242
 Todorović Kosta 259
 Tomac Ferdinand 259
 Tomić Dragomir 259
 Tomičić Pavel 259
 Tomšić Pavel 259
 Tonejc Franc 257
 Torbica Milan 257
 Trčko Štefan 259
 Troha Anton 164
 Turibi Oskar 177
 Tušar Žarko 264

U

Udovič Ivan 257
 Udovič Karlo 10, 17, 247

V

Valandar Ante 257
 Vasiljević Jovan 247
 Vasović Miodrag 260
 Velikonja Janko 168
 Velimir Dušan 257
 Vertelj Anton 257
 Vičić Jože
 Vičićević Svetozar 263
 Vidoš Stipe 260
 Vilhar Srečko
 Viskić Bogdan 76, 178
 Višnjić Marko 260
 Višnjić Petar 247
 Vižentin Jordan 260
 Vlahović Božidar 257
 Vlasisavljević Vlajko 25, 26, 28, 36, 42, 44, 91, 263
 Vlajko, mehaničar 64
 Vlasov Aleksander 257
 Volk Vinko 257
 Volner Jože 257
 Vrh Anton 11, 12
 Vrhovec Lojze-Slavko 22
 Vučićević Svetozar 264
 Vučinić Mašan 257
 Vučković Marko 257
 Vujačić Marko 257
 Vujošević Gavro 25, 26, 27, 81, 263
 Vujošević Radomir 149, 263, 264

Vujović Krsto 164, 181
 Vujnović Stevo 191, 193
 Vukasović Andjelko 257
 Vukmirović Savo 257
 Vuksan Aleksander 197, 206, 218
 Vuletić Marko 13, 36, 42, 93, 263
 Vuletin Boško 257

Z

Zobenica Mičo 260
 Zorić Božo 234
 Zorić Lazo 264
 Zorić Nikola 257
 Zorzut Jože 183
 Zupan Franc 248

Ž

Žagar Anton-Tonko 257
 Žaja Paško 260
 Žakula Jovan 26, 263
 Živković Petar, gen. 19
 Živković Petar 264
 Žižek Janez 257
 Žmahar Franc 260
 Žuna Stanko 257
 Župalek Josip 257

**ABECEDNI SEZNAM KRAJEV
IN DEŽEL, OMENJENIH V KNJIGI**

A

Afrika 11, 17, 28, 168
Ajdoščina 153
Albanija 9
Aleksandrija (Egipt) 12
Altamura (Italija) 12
Andrijevići 215
Apševci 194
Atira (Palestina) 12, 18
Avstrija 150, 226

B

Babina Greda 209
Babin potok 25
Bač 162
Bakarski zaliv 150
Balačeva Lisina 126
Balkan 9
Bane 165
Banova Jaruga 226, 229
Bapska 196
Bari (Italija) 14, 16, 26, 37, 187
Barje 162
Barutana 204
Baške Oštarije 115
Batrina 215, 218, 222, 224
Batrovići 194, 197
Bazovica 104, 111, 165, 170, 186
Beander 60
Begovača 226
Bela krajina 21
Belaš 202
Belgija 150
Beljak 170
Benetke (Italija) 165
Bengazi (Libija) 11

Beograd 191, 193, 197, 198
Berak 196, 202
Berava 213
Beravci 213
Berlin (Nemčija) 150, 226
Bernelići 155
Bihać 115, 117, 118, 119, 121, 122,
124, 126, 127, 128, 130, 132, 133,
135, 136, 174
Bijelo polje 92, 94, 99, 104, 105, 108
Bilaj 135, 136
Bilaš 215
Bileća 44, 77
Biskupija 54
Bistra 147
Bjeljina 198, 209
Blagaj 76, 92, 94, 101, 102, 105, 107,
108
Bližnji vzhod 13
Bogdanica 141
Bogovišće 40
Bojanić 71
Bol 41
Bolgarija 10
Borje 52, 54
Borljevići 84
Boričevac 122, 123
Borovac 203
Bosanska Krupa 130, 132
Bosanski Brod 213, 225
Bosanski Petrovac 26
Bosanski Šamac 209
Bosna 13, 22, 26, 44, 45, 63, 150, 193,
201, 213, 229
Bosut 194, 205
Boškovića Mahala 78
Bošnjaci 209
Botić 47
Brač 40, 41, 42, 47, 48, 50, 52, 179

Brački kanal 41, 48, 50
 Brčko 194, 196, 206, 207, 209
 Brekovica 132
 Brezovac 132
 Brezovo Polje 135, 141
 Brežice 236
 Bribir 153
 Brindisi (Italija) 16
 Brinje 24, 115, 133, 134, 143, 145
 Brlog 142, 153
 Bročanac 130
 Brod, glej: Slavonski Brod 201,
 203, 213, 218
 Brušane 135, 140, 141
 Brušanjica 140, 141
 Bruvno 117
 Budak 135, 136, 137, 139
 Budenice 232
 Budimpešta (Mađarska) 150
 Buk 215, 218, 222
 Bulajša 68
 Buna 76, 77, 80, 84, 86, 90, 92, 101,
 102, 103, 105, 107, 108
 Buna (reka) 78, 80, 101, 102, 108
 Bunič 115, 117, 123, 125, 130, 135
 Burkovići 137

C

Carbonara (Italija) 89
 Carovigno (Italija) 16
 Castro (Italija) 26
 Catadba (Egipt) 17, 19, 20
 Celje 234, 236
 Celovec 168, 170
 Cerić 203, 204
 Cerje 222, 230, 232
 Cerknica 20
 Cetina 48
 Civiljane 66
 Cres 150, 152, 153
 Crikvenica 143, 145, 153
 Crna Glavica 71
 Crni Lug 160
 Cvijanovići 70

Č

Čabar 153, 160
 Čakovci 202

Čapljina 76, 78, 80, 86, 87, 88, 90, 95
 Čaporice 95
 Čardak 130
 Čazma 228, 229, 230
 Čepno 163
 Čitluk 84, 87, 90, 92, 94, 101, 102, 103
 Črmošnjice 22
 Črna gora 9, 10, 26, 44, 76, 77, 82,
 91
 Črnomelj 22
 Čukarica 198
 Čulenac 232
 Črvljevo 59, 60

Ć

Ćubać 68
 Ćukovac 137

D

Dabar 55
 Dalj 196
 Dalmacija 10, 43, 44, 45, 46, 47, 49,
 53, 63, 72, 77, 93, 108, 110, 114
 Danilo Kraljice 59
 Debeljak 55, 57, 60, 62
 Debelo Brdo 74, 135
 Dekmanca 236
 Delnice 153
 Dicma 47
 Dimitrovgrad 193
 Divača 163
 Divoselo 135, 136
 Divulje 52, 54
 Djakovići 71
 Djakovo 201, 203, 213, 214
 Djelietovski 201
 Djeversko 45
 Dnopolje 122, 123, 125
 Dobro selo 120
 Dobrudža 193
 Dolac 55, 59
 Doljane 119
 Domanovići 78, 80, 86, 87, 92, 108
 Donava 194, 195, 198, 201, 205
 Donja Glavica 144, 145
 Donje Dubrave 145, 147, 149
 Donje Novo Selo 201

Donje Zeline 230
 Donje Zimlje 94
 Donji Bukovec 236
 Donji Lapac 115, 122, 123, 135, 176
 Donji Polog 99
 Donji Studenci 86
 Draga 149
 Dragovci 222
 Drakovac 213
 Drava 196, 226
 Drenovača 127, 128
 Drenova Glava 122, 123
 Drenovnik 83
 Drenov Klanac 142
 Drežnica 24, 99, 101, 105
 Drina 194, 207
 Drinjak 144
 Drniš 45, 47, 54, 55, 57, 59, 60, 62,
 63, 66, 94, 108, 112, 113
 Drvar 13, 25, 26
 Dubrava 57, 230, 233
 Dubrovnik 42, 44, 45, 76, 78
 Duga Resa 146
 Dugi otok 14
 Dugi Rat 47, 48, 50, 110, 112
 Dugo Selo 229, 230, 232
 Dujkovići 71
 Dunaj (Avstrija) 150
 Duvno 45
 Dvor 21

E

Egipt 13, 16, 19, 20, 21, 25, 26, 27
 El Alamein 11, 12
 Erdevik 193, 197, 198
 Evropa 150, 181

F

Fancikovac 145
 Francija 150
 Fužine 153

G

Gabela 76
 Gaboš 194
 Gacko 77, 83, 89, 102

Gacko Polje 143
 Galići 96
 Garešnica 229, 230
 Generalski Stol 146, 149, 153
 Gerovo 160
 Gineifa (Egipt) 19, 25
 Glavica 142
 Glem 11
 Goljak 146
 Golubić 128
 Golubovac 203
 Gorica 150, 153
 Gornja Ploča 117, 119
 Gornji Lapac 115, 122, 123
 Gornji Lipovac 220
 Gorski kotar 134, 150
 Gospić 14, 115, 117, 121, 125, 131,
 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140,
 141, 142, 174
 Grab 95
 Graberje 230
 Grabsko polje 137
 Gračac 26, 70, 71, 117, 119, 133, 135,
 136
 Gradac 22, 215, 216, 230
 Gradina 87, 88, 99, 125, 197
 Grahovo 77, 202
 Gravina (Italija) 25, 26, 31, 41, 89
 Grčija 9
 Grguri 70
 Grude 44
 Grujić 54
 Gruž 45
 Gružići 215, 222
 Gundinci 209, 210, 211, 213
 Guštin 57
 Gunja 207
 Guslar 157

H

Haifa (Palestina) 12, 18
 Hajdukovac 137
 Hercegovina 42, 44, 45, 79, 83, 90,
 93, 110, 114, 193
 Hoča 194
 Holandija 150
 Hrastnik 127, 128
 Hreljin 143

Hrušica 170
 Hrvace 47
 Hrvatska 13
 Irivatsko Primorje 133, 150
 Hrvatsko Zagorje 150
 Humac 99, 101
 Humin 57
 Hvar 41

I

Idrija 153
 Ilićevi stani 74
 Ilići 103, 182
 Ilinci 194
 Ilirska Bistrica 11, 20, 21, 76, 151,
 152, 160, 162, 166, 168, 170, 171,
 180, 183
 Ilova 226, 229, 230
 Imotski 45, 80, 94, 95, 102, 110
 Indija 17
 Istra 150, 152, 160, 170, 226
 Italija 9, 11, 13, 14, 16, 21, 25, 26,
 31, 36, 37, 101, 114, 150, 152, 160,
 166, 179, 186, 187, 189, 200, 226
 Ivanić Grad 229
 Ivankovac 194
 Ivanov Vrh 133
 Ivkovo 214

J

Jablanac 134
 Jadransko morje 9
 Jajce 13, 14
 Jaramazi 68
 Jare 84
 Jaruga 203, 213
 Jasenica 92, 101, 102
 Jesenjak 24
 Jasvina 155
 Jelašinovci 26
 Jelenje 155, 157
 Jelšane 162
 Jesenice 170
 Jezero 13
 Ježevik 222
 Ježice 147, 150
 Josipdol 115, 135, 146, 153, 155, 157

Jošan 123, 125, 126
 Jovići 96
 Jugoslavija 10, 17, 18, 21, 28, 31, 150,
 181, 226, 238, 240
 Juras Gvozdenovac 55

K

Kadanovci 215
 Kadanovići 218
 Kairo (Egipt) 11, 17
 Kalabrija (Italija) 10
 Kalduma 71
 Kalenić 215
 Kalila 200
 Kamenica 13
 Kamenjak 155, 160
 Kamnik 235
 Kapačuse 127
 Kapela 220
 Karaula 140
 Karlobag 115, 133, 134, 135, 140
 Karlovac 130, 132, 153
 Kašina 232
 Kaštel Kambelovac 52
 Kaštel Novi 52
 Kaštel Sućurac 52
 Kašteli 51, 52, 54
 Kekić 139
 Kenija (Afrika) 17
 Kijev (Sovjetska zveza) 187
 Kifino Selo 82, 83, 86
 Kilavac 157
 Klana 112, 152, 153, 155, 157, 158,
 162, 168, 170, 176
 Klanac 139
 Klanjac 236
 Klapavica 117
 Klenova Kosa 145
 Kliš 152
 Kljun 154
 Kljuni 94
 Kloštar 230
 Knebllov salaš 202
 Knežak 162
 Kneževići 71, 74
 Knin 45, 47, 55, 57, 62, 63, 66, 67,
 68, 70, 71, 74, 76, 90, 93, 104, 114,
 119
 Kobiljak 232

Kočerín 96
 Kočevje 152
 Kočevski Rog 21
 Kolomo (Sovjetska zveza) 187, 189
 Kolpa 22, 153
 Kom 63
 Komin 230
 Komiža 37
 Komletinci 196
 Komorica 220, 222
 Kompolje 142, 143
 Konjevrate 54, 55, 57, 59, 60, 62
 Konjic 94, 99, 101
 Koper 10, 11, 17
 Koprivnica 218
 Koraj 26
 Korčula 41
 Korenica (zdaj: Titova Korenica)
 25, 115, 119, 122, 123, 125, 126,
 127, 133, 134
 Koreniška kotlina 115
 Koriža 123, 125
 Koritnica 162
 Koroška 168, 170, 226
 Kosmaj 92
 Koviljača 103
 Kozina 165
 Kozja Draga 126
 Kozjak 63
 Kozluk 207
 Krajačiči 222
 Kraljevac 230, 232
 Kraljevica 134, 150, 153
 Kranjska gora 168
 Krasica 154
 Kravlji Most 71, 74
 Krbavsko polje 115, 121, 125
 Krčevica 216
 Krilo 48, 50, 110, 112
 Krivi Put 143, 144
 Krk 150, 152, 153
 Krka 21, 57, 60, 152
 Krompote 144
 Krtolin 55, 59
 Kruga 122, 126
 Kubed 10, 11
 Kuk 117
 Kukljanovo 154
 Kukulj 157
 Kula 70
 Kutina 226, 228

L

Laktec 230
 Lancošev salaš 204
 Lapac 117, 119, 121, 122, 123, 133,
 174
 Lapačka Korita 123, 126
 Lešće 115, 133
 Lički Novi 135, 140
 Lički Osik 115, 130, 135, 136, 137,
 139
 Ličko Petrovo Selo 115
 Lika 14, 47, 63, 70, 115, 117, 121,
 122, 126, 133, 135, 136, 150, 177
 Lika (reka) 135, 136, 137, 139
 Liksenice 60
 Lipa 166, 168
 Lipovac 194, 201
 Lipovljani 226, 228
 Lisac 120
 Lisina 128
 Lisnik 68, 70
 Ljubljani 55
 Ljubljana 152, 165, 166, 169, 236, 238
 Ljubljanska kotlina 160
 Ljubostinje 55
 Ljubovo 130
 Ljubuški 84, 86, 87, 92, 94
 Ljutica 125
 Ljuti Dolac 101
 Ločuč 155
 Lokani 122
 Lokovo 128, 133
 Lokve 150, 153, 155, 157, 165
 Londža 215, 216
 Lonja 230
 Lonjci 230
 Lošinj 152, 153
 Lovas 194, 196, 201, 202
 Lovinac 117, 119, 135
 Lovran 152
 Lozovac 60
 Luban 152, 155
 Lučiči 157, 171
 Lupoglav 229, 230
 Lužani 222, 224

M

Mačija Glavica 100
 Madžarska 150, 224

Major 214
 Makarska 39, 40, 41, 47
 Makinjar 123, 125
 Maksimir 234
 Mala Pristava 162
 Mali Mjšljenovac 122
 Malo polje 78
 Malta 122
 Mamac 121, 122, 123
 Mandalin 55, 57
 Mandić 57, 60
 Mandina Glava 122
 Maribor 184
 Marijanovići 68, 70, 71
 Martin Brod 25
 Martin Gaj 203
 Mašaluk 137, 139
 Mašlina 130
 Mašun 160, 166
 Matičevac 220
 Matijevača 122
 Mazin 25, 26, 117
 Medak 117, 136
 Medjine 100, 101, 103
 Medjugorje 86
 Medvedjak 154
 Medveščak 233
 Mekinjar 115
 Meljinovac 138
 Melnice 143
 Metković 44, 45, 76, 86, 88
 Metlika 22
 Mikašinovići 146, 147
 Mikluševci 202
 Mikulić 236
 Mikuljača 103
 Milanka 160, 162
 Milano (Italija) 11
 Milići 149
 Milje 152
 Milkovići 100
 Milno 40
 Milonja 160, 162
 Miloševići 68, 71, 123
 Mirkovci 203, 204, 205
 Mišljenovac 123
 Mlinište 13
 Močila 130, 132
 Modrić 26
 Mohovo 201, 202

Mokro Polje 63
 Monopoli (Italija) 26
 Morač 236
 Morov salaš 201
 Moskva (Sovjetska zveza) 187
 Moslavačka gora 229
 Mostar 44, 45, 76, 77, 78, 80, 81, 82,
 84, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94,
 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105,
 106, 107, 108, 110, 113, 182, 183,
 184
 Mostarsko Blato 92, 94, 100, 105
 Mostarsko Polje 63, 107
 Mravnice 52
 Mrkopolj 22
 Mrzla Vodica 153, 154, 157, 160

N

Naklica 50
 Narin 162
 NDH (Nodvisna država Hrvatska)
 9
 Nebljusi 115, 117, 121, 122, 123, 126,
 127, 176
 Nebljuška Gorica 126
 Negoslavci 196, 202, 203
 Nemčija 24
 Neretva 39, 44, 45, 77, 86, 87, 88,
 92, 94, 99, 104, 105, 107, 182
 Nevesinje 77, 82, 83, 84, 90, 92, 94,
 101, 102, 103, 105, 107
 Nikšić 76
 Niš 193
 Nova Kapela 222
 Novčica 135
 Novi 134, 144, 145, 153
 Novo mesto 21, 152
 Novska 222, 224, 226, 229
 Nuštar 203, 204

O

Obilić 57
 Obljaj 63, 123
 Obrovac 26, 95, 117
 Očestovo 74
 Odra 150
 Odžak 225

Ogulin 115, 134, 143, 146, 153
 Oklaj 66, 68, 70
 Okučani 226
 Omčikus 71
 Omiš 47, 48, 50, 110, 112
 Opačica 122
 Opatovac 201, 202
 Općine (Trst) 163, 165, 168
 Oriovac 194, 220, 222, 225, 226, 228,
 230, 240
 Orlac 154
 Orljava 220, 222, 224
 Orlovac 215
 Ostrovaica 135
 Ostrožac 115, 130, 132
 Ostrvo 203, 204
 Ošlje Polje 145
 Oštra Glavica 68
 Oštrelj 26
 Oštro 140
 Otočac 14, 25, 115, 133, 134, 137, 141,
 142, 143, 153, 158
 Otok 115, 196
 Otrič 47, 55, 66, 71, 117
 Ovsenica 135

P

Padjene 47, 55, 71, 74
 Pag 115, 133, 134, 135
 Pakovo selo 59
 Palanka 71
 Palestina 12, 18
 Parje 162
 Pasjak 168
 Pazarište 139
 Pelješac 41, 44
 Perković 59
 Perušić 115, 130, 133, 134, 135
 Pikovice 152
 Pilnovica
 Piran 152
 Pisać 125
 Plana 220
 Plešišće 152
 Pleternica 213, 214, 215, 216, 218, 220,
 222, 224
 Plješevica 54, 59, 60, 63, 115, 117,
 120
 Ploče 40

Ploesti(Romunija) 193
 Podgorje 232
 Podhosta 21
 Podlapac 123
 Podlokovnik 55
 Podonavje 150
 Podstenice 21
 Pokrovnik 59
 Poljane 126
 Poljanica 236
 Poljice 144
 Popovača 228
 Popovića Vrh 122
 Port Said (Egipt) 17, 25, 27
 Posavski Podgajci 209
 Postojna 152, 162, 163, 165, 228, 238,
 239
 Potenza (Italija) 21
 Pothum 155, 157
 Potkilavac 155, 157, 160
 Potok 137
 Prapatnica 59, 62
 Praputnjak 154
 Prečna 21
 Preko 50
 Presedlina 103
 Prezid 153, 160
 Pribinovići 96, 97
 Priboj 115
 Prijeboj 115
 Prnjatovičev Salaš 207
 Prnjavor 26
 Prokike 143, 144
 Promina 63
 Prozorje 232
 Pula 152
 Pustara Gladnoš 202

R

Rab 14
 Radnić 68, 70
 Radučić 63, 74
 Rajevo Selo 207
 Rakek 21, 152, 217, 237, 239
 Rakić 136
 Rakovica 130, 132
 Ralići 130
 Rana Jabuka 201, 202
 Rapajići 143

Rasoja 220
 Rastići 128
 Rastik 222
 Raška Gora 101
 Raštani 99
 Ratkovići 82
 Ravna Gora 153
 Ravno 45
 Razvor 236
 Rebić 125
 Rečina 152, 153, 155, 158
 Reims (Francija) 226
 Reka 150, 152, 153, 158, 166
 Reljića Draga 128, 133
 Retkovci 194
 Ribna Glava 82, 83
 Ribnica 162, 163
 Ribnik 135
 Ribnjak 50, 215, 218
 Ripač 128
 Rodoč 92
 Romunija 10, 187
 Rošandić Vrh 125
 Roški Slap 45, 74
 Ruda 95
 Ruševo 213, 214
 Ruzići 84

S

Sajnovići 84
 Salaš A. Senica 202
 Sarajevo 82, 91, 92, 94, 101, 107
 Sardinija 10
 Sarošani 115, 157
 Sava 9, 152, 194, 197, 198, 203, 207, 209, 212, 225
 Seliće 130
 Selište 84, 216
 Semberija 198, 207
 Senj 14, 115, 134, 135, 142, 143, 144, 145, 174
 Senjak 197
 Senjska Draga 145
 Sesvete 230, 232
 Sežana 129, 163, 164, 231
 Sicilija 10
 Sinj 47, 52, 54, 95
 Sinji vrh 22

Sirijska puščava 19
 Sitno 55, 59
 Siverić 68
 Skočaj 115
 Skopje 211, 221
 Skrad 22
 Skradin 45, 57, 60, 94, 108, 112
 Skradnik 146
 Slano 45
 Slap 149
 Slatnik 222
 Slavica 60
 Slavonija 26, 150, 199, 201, 213
 Slavonska Požega 214
 Slavonski Brod 193, 201, 207, 209, 213, 215, 218, 222, 224, 225
 Sliškovići 95
 Slivno 45
 Sljeme 233, 236
 Slovenija 10, 13, 16, 21, 152, 211, 236
 Slovensko primorje 160, 171, 204
 Slunj 117, 130, 132
 Slunjica 132
 Smiljanka 216, 218
 Smiljansko Polje 137, 141
 Smuka 21
 Snežnik 152, 158
 Soča 160, 165, 166, 168
 Sočna 209
 Sofija (Bolgarija) 193
 Sokolac 59, 128
 Sokolovac 216
 Solin 52, 54, 55, 95
 Soljani 194
 Sorošin 171
 Sotin 196, 200, 201, 202, 205, 206
 Sovjetska zveza 34, 36, 41, 187, 200, 224
 Split 39, 40, 41, 45, 47, 48, 50, 51, 52, 54, 63, 110, 112
 Splitska 48, 50
 Srb 25, 71, 117, 119
 Srbija 10
 Srdelj 140
 Srednji Potez 194, 196, 202
 Sretnica 84
 Srpske Moravce 22
 Srpsko Polje 143
 Stara Straža 68, 70, 74
 Stari Mikanovci 214

Stari trg 22
 Stobreč 50
 Stolac 76, 77, 78, 80, 86, 88, 89, 90,
 92
 Ston 45
 Striživojna 203, 212, 213
 Strmica 63
 Strožanac 47
 Struga 170
 Strunik 132
 Stržišće 104, 186
 Stubica 144
 Stupnik 222
 Sueški prekop 25
 Suez (Egipt) 25
 Sulkovac 220
 Sumartin 41
 Supetar 40
 Sušak 134, 145, 150, 152, 154
 Sv. Ivan 59
 Sv. Jakob 170
 Sv. Jelena 144
 Sv. Juraj 143
 Sv. Jure 50, 55, 62
 Sv. Kaja 52, 54
 Sv. Križ 128
 Sv. Luka 197
 Sv. Matej 155
 Svinjarevci 202, 203

Š

Šabac 198, 207
 Šalamunić 123, 125
 Šapjane 168
 Sator 145
 Šegrin Vrh 120
 Šembije 11, 162
 Šestine 234
 Šibenik 14, 45, 47, 51, 52, 54, 55,
 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
 66, 67, 72, 75, 91, 93, 94, 95, 97,
 98, 108, 110, 111, 112, 113, 114,
 119, 181
 Šid 194, 196
 Široka Kula 135
 Široki Brijeg (zdaj: Lištica) 77, 80,
 82, 83, 84, 86, 90, 92, 94, 95, 96,
 97, 99, 100, 101, 102, 103, 107, 108,
 110

Široki Rt 157
 Škare 25
 Škarić 68
 Škoflje 163
 Škrljevo 154
 Šolta 41
 Šoštanj 236
 Štajerska 22, 170
 Štikovo 54
 Št. Peter na Krasu (zdaj: Pivka)
 152, 162, 163, 170
 Supe 59, 60

T

Tanča gora 22
 Taranto (Italija) 16, 25, 26
 Tasovčići 86, 87
 Telaroviće salaš 194, 201
 Tepavci 132
 Tesničkoje (Sovjetska zveza) 187,
 189
 Tišma Varoš 125, 126
 Tišmina Glava 122
 Tolmin 104, 153, 186
 Tompojevci 202
 Topčider 197, 198
 Tortono (Italija) 11
 Tounj 104, 146, 147, 149, 172, 184,
 186
 Tovarnik 196, 201
 Trebič 125
 Trebinje 44, 45, 76, 77, 88
 Trebižak 86
 Trilj 47
 Trnovac 123
 Trnovo 162
 Trogir 52, 54, 59
 Trsat 154
 Trst 114, 150, 152, 154, 156, 159, 160,
 163, 165, 166, 168, 170, 171, 172,
 176, 177, 186, 223, 228, 231, 238
 Trstenik 152
 Tržič (itl.: Monfalcone) 152
 Tug 24
 Tula (Sovjetska zveza) 187, 193
 Turkali 132
 Turničev salaš 196, 197

U

Učka 152
 Udbina 14, 25, 115, 119, 122, 123, 125,
 126, 127, 133
 Ukrajina (Sovjetska zveza) 187
 Una 130, 132, 153
 Uršna sela 22
 Užljebić 127

V

Vaganjac 117
 Valpovo 196
 Varda 94, 99
 Vedro Polje 128
 Velež 107
 Velika Kopaonica 209, 214
 Veliki Mišljenovac 122
 Veliko Kamensko 126
 Veliko slano jezero 25
 Veljun 145
 Verbov potok 218
 Vetrnica 154
 Videkić Selo 132
 Vilusi 77
 Vinica (Sovjetska zveza) 187
 Vinkovci 193, 194, 196, 201, 203, 204,
 207, 214, 224, 238
 Vis 14, 16, 25, 26, 28, 31, 32, 34,
 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 47,
 52, 172, 176, 177, 181
 Visuć 122, 123, 125
 Višići 76
 Vlasovići 103
 Vlaška Mala 225
 Vodice 153
 Vojvodići 122
 Voštane 102
 Vrabec 136
 Vrapče 233
 Vrata 22
 Vrbanja 194, 196
 Vrbovac 225
 Vrgorac 94
 Vrh 144
 Vrhnik 185
 Vrhovine 25, 134, 223, 242
 Vrljička Dolina 47, 54

Vrlika 66
 Vrpolje 55, 201
 Vrša 122
 Vršak 127, 128
 Vršić 168
 Vrzići 143
 Vučine 84
 Vučipolje 68
 Vučja Draga 137, 140
 Vuka 202
 Vukadin 68
 Vukovar 194, 196, 200, 202, 203, 205,
 206

Z

Zadar 63, 117
 Zadvarje 47
 Zagorje 162
 Zagreb 218, 226, 230, 232, 233, 238
 Zakućac 50
 Zaledje 99
 Zalužnica 142
 Zavalje 128, 130
 Završje 236
 Zdenac 146, 147
 Zemun 197
 Zidani most 236
 Zoretić 155
 Zrmanja 47, 55, 71, 74
 Zvornik 198, 207

Z

Zabica 139
 Zabići 162
 Žankovci 203
 Žeje 162
 Železna vrata 152
 Želići 68
 Željezna Glava 127, 128, 133
 Žirje 14, 26
 Žitomisljić 86
 Žovnica 99, 101, 103, 104
 Žrnovnica 50, 52, 54
 Županja 194, 196, 201, 206, 207, 209,
 213
 Žuta Lokva 143

SPREMNA BESEDA

Tankisti prekomorci so že peta knjiga, ki je izšla v knjižnici NOV in POS in obravnava tematiko prekomorskih enot naše narodnoosvobodilne vojske.

Osrednjemu odboru prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot je uspelo pridobiti nekdanjega pripadnika druge tankovske brigade polkovnika Manojla Babića, ki že vrsto let proučuje delo oklopnih enot v narodnoosvobodilni vojski, da je s pomočjo Miroslava Luštko in posebne komisije (Milan Dolinar, Nace Golob, dr. France Hočevar, Jernej Hreščak, Korbijan Marsetič, dr. Milko Matičetov, Jože Polh, Milan Rozina, Vlado Sekulić, Branko Saina, Karlo Udovič, Jože Vičič in Albert Klun) obdelal za knjižnico NOV in POS prvo in drugo tankovsko brigado.*

Monografija o tankistih prekomorcih obravnava nastanek in borbena pot obeh tankovskih brigad, ki sta odigrali pomembno vlogo pri dokončni osvoboditvi naše domovine. Avtor osvetljuje doslej še malo znana dejstva pri ustanavljanju tankovskih enot, prej podrobno pa opisuje posamezne važne bitke, ki jih sicer že poznamo iz vojaške ali memoarske literature, vendar tokrat pokaže predvsem sodelovanje, pomen in vlogo tankovskih enot v teh bojih.

Avtor je uporabljal gradivo predvsem iz arhiva Vojnoistorijskega instituta v Beogradu. Kjer pa ni imel na razpolago arhivskega gradiva, je vestno zbiral izjave in spomine nekdanjih tankistov ter jih kritično presojal. Na tem mestu se posebno zahvaljujemo vsem, ki so poslali spominske sestavke, fotografije in razno dokumentirano gradivo: Ferdu Blazniku, Dragu Bučovniku,

* Predsednik odbora je dr. France Hočevar, srekretar Albert Klun, člani pa Danica Baycon, Stane Bobnar, dr. Rado Bordon, Silvo Hrovat, Miroslav Kocjan, Uroš Kraigher, Ivan Kreft, Albin Kuret, Miroslav Luštek, Stane Mahne, Janko Perat, Edwin Pervanja, Jože Smit, Janko Velikonja in Srečko Vilhar.

Linardu Bujasu, Nacetu Golobu, Albertu Klunu, Adolfu Križaju, Korbijanu Marsetiču, Hubertu Najbergerju, Alojzu Počkarju, Dragu Radošu, Miloradu Rajkoviću, Milanu Rozini, Ivanu Rožiču, Antonu Srebotnjaku, Jožetu Širniku, Radetu Šišari, Francu Štrifofu, Francu Zupancu in Karlu Udoviču.

Nadalje se toplo zahvaljujemo za strokovno pomoč ki so jo nudili generalni podpolkovnik Milan Pavlović, generalni major Periša Grujić in polkovnik Todor Radošević ter recenzentoma polkovniku Miroslavu Stepančiču, sodelavcu Vojne enciklopedije v Beogradu in majorju Jožetu Črtaliču, sodelavcu Vojnoistorijskega instituta v Beogradu.

Končno velja naša zahvala sekretarju osrednjega odbora prekomorskih brigad polkovniku JLA V P Albertu Klunu, ki je neumorno zbiral razno gradivo in vodil celotno organizacijo; svetu za razvijanje tradicij pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, ki je knjigo uvrstil v knjižnico NOV in POS; občinski skupščini in občinskemu odboru ZZB Vrhnika, ki sta s svojo podporo v precejšnji meri omogočila izid knjige; Vojnoistorijskemu institutu v Beogradu, Institutu za zgodovino delavskega gibanja in Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani, ki so nam pomagali pri zbiranju dokumentarnega in arhivskega gradiva; lektorju Ferdu Fischerju; grafiku Romanu Antolinu, ki je na podlagi osnutkov Alberta Kluna in Manojla Babića izdelal zemljepisne skice; delovnemu kolektivu ČZP »Soča« v Novi Gorici in vsem, ki so pripomogli, da je knjiga izšla.

*Odbor tankistov
pri osrednjem odboru prekomorskih brigad
in drugih prekomorskih enot NOVJ*

VSEBINA KNJIGE

	Stran
U V O D	9
Zbiranje tankistov	13
Šolanje v Egiptu	16
Tankisti iz Slovenije	21
Nazaj v Italijo	25
PRVA TANKOVSKA BRIGADA	31
USTANOVITEV BRIGADE	31
ODHOD BRIGADE NA VIS IN RAZDELITEV NA SKUPINE	37
POLOŽAJ V DALMACIJI IN HERCEGOVINI PRED IZKRCANJEM BRIGADE	44
SODELOVANJE SEVERNE SKUPINE I. TANKOVSKÉ BRIGADE V BOJIH ZA OSVOBODITEV SPLITA IN ŠIBENIKA	47
Uničevanje sovražnika na območju Šibenik-Konjevrate	54
SODELOVANJE SEVERNE SKUPINE I. TANKOVSKÉ BRIGADE V KNINSKI BITKI	63
Priprave severne skupine I. tankovske brigade za napad	66
DEJAVNOST JUŽNE SKUPINE I. TANKOVSKÉ BRIGADE OD IZKRCAVANJA V DUBROVNIKU DO MOSTARSKÉ OPERACIJE	76
Sodelovanje tankov v napadu na Buno	77
Napad na široki brijeg	80
Napad v smeri Kifino Selo—Nevesinje	82
Protinapad pri Čitluku	84
Boji okrog Čapljine	86
SODELOVANJE I. TANKOVSKÉ BRIGADE V MOSTARSKI OPERACIJI	90
Pohod severne skupine I. tankovske brigade v zbirni rajon in priprave za napad	94
Osvoboditev širokega brijega	96
Osvoboditev Mostarja	99
POHOD IZ MOSTARJA V ŠIBENIK IN REORGANIZACIJA BRIGADE	108

	Stran
SODELOVANJE I. TANKOVSKJE BRIGADE V LIŠKO—	
PRIMORSKI OPERACIJI	115
Priprava napada za osvoboditev vzhodne Like in Bihaća	117
TANKOVSKA BRIGADA V BOJIH ZA OSVOBODITEV	
VZHODNE LIKE IN BIHAĆA	122
Osvoboditev Bihaća	128
DEJAVNOST BRIGADE V BOJIH ZA OSVOBODITEV	
ZAHODNE LIKE IN HRVATSKEGA PRIMORJA	133
Priprave brigade za napad	135
Osvoboditev Gospića	136
Zasledovanje sovražnika	141
Napad na Tounj	145
SODELOVANJE I. TANKOVSKJE BRIGADE V OPERACIJI	
NA TRST	150
Reška bitka	153
Obhodni manever in prodor v sovražnikovo zaledje	158
Osvoboditev Trsta	163
Dejavnost I. tankovske brigade pri obkolitvi 97. nemškega	
armadnega korpusa	166
V sestavi motoriziranega odreda za osvoboditev Koroške	168
PRIKAZ USTROJA BRIGADE	172
Brigada bratstva in enotnosti	177
Svetli liki	182
DRUGA TANKOVSKA BRIGADA	187
URJENJE TANKISTOV	189
USTANOVITEV BRIGADE IN VRNITEV V DOMOVINO	191
DELEŽ BRIGADE PRI PREBOJU SREMSKE FRONTE	193
Priprava napada	194
Preboj fronte	201
Osvoboditev Vinkovcev	203
DEJAVNOST 2. TANKOVSKEGA BATALJONA V SMERI	
BRČKO—ŽUPANJA—SLAVONSKI BROD	207
Nočni napad na Gundince	210
Dnevni napad na Gundince	212
Boji za Pleternico in poskus zajetja sovražnikovih	
enot v Slavonskem Brodu	213
Osvoboditev Pleternice	216
Od Pleternice do Oriovca	220
V ARMADNI REZERVU	224
BRIGADA V BOJIH ZA OSVOBODITEV ZAGREBA	226
V osvobojenem Zagrebu	232
Zasledovanje poraženega sovražnika	236
NEKAJ ZNAČILNOSTI BORBENE POTI II. TANKOVSKJE	
BRIGADE	238

	Stran
VIRI IN GRADIVO (BIBLIOGRAFIJA)	243
SEZNAM PADLIH TANKISTOV PREKOMORCEV	249
SEZNAM VODILNEGA KADRA TANKOVSKIH ENOT	261
ABECEDNI SEZNAM OSEB, OMENJENIH V KNJIGI	265
ABECEDNI SEZNAM KRAJEV IN DEŽEL, OMENJENIH V KNJIGI	275
SPREMNA BESEDA	287
VSEBINA KNJIGE	291

Knjižnica NOV in POS 25-VII
Ureja komisija za zgodovino
sveta za razvijanje tradicij NOB
pri predsedstvu republiškega odbora ŽZB NOV Slovenije
v Ljubljani
Predsednik Zdravko Klanjšček

*

Manojlo Babič
Miroslav Luštek
TANKISTI PREKOMORCI
Rokopis je odobril
zgodovinski odbor na seji februarja 1969
Strokovna recenzenta
Jože Črtalič in Miroslav Stepančič
Lektor Ferdo Fischer
Opredmil Vladimir Lakovič

*

Založba, tisk in vezava ČZP »Soča« v Novi Gorici
maja 1969 v 2200 izvodih
Za založbo Jože Rigler
Klišeje izdelala tiskarna
»Ljudske pravice«
v Ljubljani

